

BIJ DE MENSEN VERACHT MAAR BIJ GOD UITVERKOREN

Uit het leven van Jan Vader, oefenaar te Meliskerke.

2^e brochure in de serie: Kinderen Gods op Walcheren in de 19^e en 20^e eeuw

**Uitgave: Stichting DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2001
Nieuwe versie 2021**

INHOUD

Hoofdstuk 1

- (1) Afkomst en kerkelijke ligging van Jan Vader
- (2) Aanleiding tot oefenaarschap
- (3) Oefenaar te Aagtekerke
- (4) Oefenaar in de Ledeboeriaanse gemeenten

Hoofdstuk 2

- (5) Kerkelijk conflict
- (6) Uittreksels uit notulen
- (7) Verdeeldheid in de gemeente te Aagtekerke

Hoofdstuk 3

- (8) De Gereformeerde vereniging
- (9) De Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis
- (10) Vereniging met de Kruisgemeenten
- (11) *'Het einde van die man zal vrede zijn'*
- (12) De jonge oefenaar Kersten
- (13) Mededelingen over oefenaar Jan Vader door zijn kleinzoon Jan Vader Jr.

Hoofdstuk 4

- (14) Voorbericht voor brieven door ds. A. Janse
- (15) 2 Brieven van Jan Vader
- (16) 1 brief aan Jacob van de Velde
- (17) 2 brieven aan W. van Rossum en Janna Busschaart
- (18) 35 brieven aan C. Verdel

Literatuurlijst

VOORWOORD

"Tot Welken komende als tot een levenden Steen, van de mensen wel verworpen, maar bij God uitverkoren en dierbaar", schrijft Petrus in zijn 1ste brief hoofdstuk 2:4. Deze Steen Die door de mensen is verworpen is niemand minder dan de Zoon van God Die Mens wilde worden om te lijden en te sterven voor goddelozen. Christus wordt een Hoeksteen genoemd, omdat op Hem het hele gebouw van Zijn kerk rust. Maar Hij werd op aarde niet begrepen en niet gewaardeerd door het volk. Dat is wel gebleken bij zijn kruisiging. Een paar dagen van tevoren riep het volk: "Hosanna, de Zone Davids". Maar toen ze slechts een paar uur door de leiders werden opgeruid, riepen ze: 'Kruist Hem, kruist Hem! De bouwlieden verwierpen Hem die van de Vader tot het Joodse volk gezonden was. De zelfde weg moeten Zijn kinderen ook gaan. Als iemand als een steen op dat levende Fundament wordt gelegd, moet hij op verachting en verwerping rekenen. Maar is dat geen onuitsprekelijk voorrecht dat wij aan het dierbare Hoofd gelijkvormig mogen worden? Wanneer Paulus daarop ziet zegt hij tot de gelovige Hebreëen: "Laat ons dan tot Hem uitgaan , buiten de legerplaats, zijn smaadheid dragende," Hebr. 13:13. In de onderwerping ligt rust en blijven Gods kinderen het goede voor Sion en voor hun medemensen zoeken, zowel in 't verborgen en ook in het openbaar.

De titel van deze brochure is ontleend aan een uitdrukking van Ds. A. Janse. Hij schrijft over Jan Vader: *Van de versmaadheid Christi heeft hij ook op aarde zijn toegemeten deel gehad*. Veel mensen hebben Jan Vader niet begrepen in zijn geestelijke ligging. Hij was afgesneden van alle wettische gronden en deelde in de volkomen vrijheid van de kinderen Gods. Bovendien treurde hij over Sions diep verval. En wat anderen toejuichten, was voor hem een oorzaak van smart. Het een en ander wordt hierin beschreven, in de hoop dat het voor sommigen tot troost mag zijn, voor anderen tot beschaming en voor ons allen tot lering.

In hoofdstuk 1 en 3 heb ik gebruik gemaakt van de levensschets van Jan Vader, die de heer P. Davidse heeft beschreven in zijn boek: "Die trouwe houdt". *Die geschiedenis van de Gereformeerde Gemeente in Meliskerke*. Hij is tot nog toe degene die het meest over Jan Vader heeft gepubliceerd. Met kennis van zaken en sympathie, temeer omdat hij bij de gemeente behoort die Vader heeft gesticht.

Ik besluit met de wens uit Psalm 102:7, (Datheen), een psalm die Vader liet zingen bij het sluiten van een algemene vergadering:

*Gij zult U Heer' nu (och armen)
Opmaken en U ontfarmen
Over Sion goedertier,
Uw woonstee; want 't is schier
Meer dan tijd om te bewijzen
Uw goedheid niet om volprijzen.
De stond' is daar, wil toch merken
En Uwe woning versterken.*

Middelburg, 9 april 2000.

Willem Westerbeke

HOOFDSTUK 1

AFKOMST EN KERKELIJKE LIGGING

Jan Vader, werd geboren te Meliskerke op 23 september 1819. Hij werd gedoopt in de Nederlandse Hervormde Kerk van Meliskerke op 10 oktober 1819. Jan was een zoon van Elisias Vader, landmansknecht, getrouwd 28-7-1819 met Neeltje Paauwe, 24 jaar, geb. Meliskerke, d.v. Kornelis Paauwe en Katharina Geldof. Elisias overleed 74 jaar, 23-12-1865; Neeltje overleed 81 jaar, 22-12-1876.

Elisias was later wagenmaker van beroep. Hij was een zoon van Jan Vader, geb. 11-1-1760 te Grijskerke, die na zijn huwelijk 2-10-1785, met Eva Dekker als dagloner te Aagtekerke ging wonen. Eva, geb. 23-2-1764 te Oostkapelle, was de dochter van Willem Dekker en Dirkje van Euwijk.

De familie Vader komt van oorsprong uit Zuid-Beveland. De eerste van dat geslacht die in de stamboom vermeld wordt is Adriaan Marinisse Vader, geboren te 's-Heer-Arenskerke en gehuwd op 9 april 1661 te 's Heerenhoek met Maria Jansd. Volgens de overlevering, zegt Jan Vader, is het geslacht afkomstig van de Franse hugenoten, maar de familiegegevens zijn bij een brand in 1760 verloren zijn gegaan.

Uit de kinderjaren van Jan Vader is niets bekend. 2 jongere broertjes overleden kort na hun geboorte. Hij leerde van zijn vader het wagenmakersvak en volgde hem later ook op als dorpswagenmaker in Meliskerke.

Jan Vader trouwde op 28 maart 1845 met Kornelia Adriaanse, geboren te Zoutelande op 21 september 1823, dochter van Jacobus Samuëlse Adriaanse en Kornelia Johanna Noussen.

Kinderen uit dit huwelijk: (kleinkinderen zijn niet voltallig weergegeven).

1. Elizias, geb. 28-9-1845 te Meliskerke, wagenmaker, tr. met Suzanna Francke, geb. 2-1-1845; Elizias overl. te Meliskerke 5-10-1915. Het echtpaar kreeg 8 kinderen, waarvan er 3 trouwden.

2. Jacobus, geb. 16-11-1849 te Meliskerke, landbouwer, tr. met Cornelia Louwerse, geb. 13-1-1852; Jacobus overl. te Meliskerke, 18-10-1913. Het echtpaar kreeg 3 zonen en 1 dochter.

3. Cornelis, geb. 21-4-1851 te Meliskerke, wagenmakersknecht, tr. 11-9-1874 te Meliskerke met Maatje Jobse, 19 jaar, zonder beroep, dochter van Willem Willems Jobse en Maatje Benou. Het echtpaar kreeg 7 kinderen. O.a. Jan, geb. 1-3-1875, de bekende schrijver van de stukjes over Walcheren: *'k Gae ik is un stikje schrieve'*.

4. Neeltje, geb. Meliskerke 8-7-1862, trouwt 4-10-1882 te Meliskerke met Adriaan Verhulst, korenmolenaar, 25 jaar, geb. te Westkapelle, zoon van Noach Verhulst, korenmolenaar te Gapinge (ouderling te Middelburg) en Johanna Wilhelmina Cense. Het echtpaar kreeg 15 kinderen. Ze woonden eerst te Scherpenisse (wellicht door de contacten met ouderling Kleppe), daarna te Tholen en tenslotte in Den Haag.

Zoals alle inwoners van Meliskerke behoorde het gezin Vader tot de Nederlandse Hervormde Kerk. Op 21 september 1845 werd in het ledenregister van die gemeente Kornelia Adriaanse ingeschreven, met attest komend van Zoutelande. De oudste zoon Elisias werd gedoopt in de Nederlandse Hervormde kerk. De overige kinderen komen we niet tegen in het doopboek van die kerk. Vermoedelijk is Jan Vader in die kerkelijke

gemeente niet actief geweest. Uit het archief van de voormalige gemeente Meliskerke blijkt wel dat hij in 1861 lid werd van het burgerlijk armbestuur en tevens Gemeenteraadslid was.

Kerkelijk behoorde Jan Vader later bij de *Christelijke Afgescheiden Gemeente* te Meliskerke. Hij deed belijdenis bij ds. H. H. Middel, die van 1850-1856 in Middelburg stond.

In 1869 zijn de Chr. Afgescheidenen en de Kruisgemeenten landelijk verenigd (op slechts enkele uitzonderingen na) en die vanaf dat jaar tot 1892 Christelijke Gereformeerde Kerk gingen heten. De Kruisgemeente in Middelburg was onder leiding van ds. M. Keulemans ook met de vereniging meegegaan. Vanuit deze stad werden pogingen gedaan om de vele verspreide gereformeerden, die het in de Hervormde kerk of bij welke groepering dan ook niet meer konden vinden, te bereiken.

In een vergadering van 16 juli 1869 besprak de kerkenraad van de Chr. Geref. gemeente te Middelburg opnieuw de behoefte aan prediking „des zuiveren evangelies" in Meliskerke en omstreken. Na discussie werd besloten:

1. zo mogelijk in Meliskerke een lokaal of schuur te huren;
2. indien er een 'preekplaats' was, te proberen zo mogelijk elke zondag in Meliskerke te preken en daarvoor de hulp van de classispredikanten in te roepen;
3. de kosten te bestrijden uit eigen middelen;
4. ds. Littooj zou met twee ouderlingen de zaken ter plaatse gaan regelen. Vier dagen later gingen enige Middelburgse afgevaardigden naar Meliskerke. Een gedeelte van de schuur van A. de Kam werd gehuurd voor, f 70,- per jaar en aan Van Ditmar werd gevraagd de schuur in te richten als kerk.

Op 1 augustus 1869 kon ds. A. Littooj uit Middelburg voor het eerst in die schuur voor een talrijk publiek preken over Hand. 17:6b: „Dezen die de wereld in beroering hebben gebracht, zijn ook hier gekomen", de kreet van de Joden in Thessalonica bij het oproer dat ze verwekten, omdat Paulus en Silas zoveel hoorders trokken. De toeloop in de schuur was ook groot: soms wel 300, 400 á 500 mensen. Op 17 september kwamen de beide Middelburgse dominees Littooj en Keulemans naar Meliskerke, bij welke gelegenheid ds. Keulemans preekte over Hebr. 13:13: „Zo laat ons dan tot Hem uitgaan buiten de legerplaats, Zijn smaadheid dragende". Men verzocht allen, die belangstelling hadden voor de 'vorming' van een gemeente, na te blijven. In die vergadering werd toen tot ouderling gekozen Jan Olieslager (later voorzitter van de kerk door J. Vader gesticht) en tot diaken Lein Melse, scriba.

Op zondag 26 september 1869 werd de gemeente geïnstitueerd door ds. M. Keulemans. Hij besloot zijn mededeling met de woorden: "De groote Koning, ons gezegend en verheerlijkt Hoofd, betoone haar Herder te zijn, stelle haar tot eenen lof op aarde en geve dat deze uitslag tot een spoorslag zij ter behartiging van inwendige zending".

Ds. A. Littooj van Middelburg werd consulent van de nieuwe gemeente, waarvan de leden behalve in Meliskerke, ook in Domburg, Aagtekerke en Westkapelle woonden.

Op 14 november 1869 -dus nog geen twee maanden na de instituering- preekte de consulent ds. Littooj over Nehemia 2:20: "God van den hemel Die zal het ons doen gelukken en wij, zijn knechten zullen ons opmaken en bouwen". Hij wekte de aanwezigen op de bouw van een kerk en pastorie financieel mogelijk te maken. Tijdens een vergadering hierover werden door de leden renteloze voorschotten en giften toegezegd. In de notulen staat een renteloos voorschot van f 250,--, toegezegd door Jan Vader.

Intussen had de kerkenraad besloten er een ouderling en een diaken bij te kiezen. Op het tweetal voor ouderling stonden: **Jan Vader** en Jan Mosselman, en voor diaken Klaas Houterman en J. Polderman. *Vader kon de verkiezing tot ouderling niet aannemen.* Er kwam nu een nieuw dubbeltal, nl. Jan Mosselman en Jakobse, waaruit Jan Mosselman werd gekozen. Op 16 oktober 1870 kon het nieuwe kerkgebouw in gebruik worden genomen. Op 5 maart 1871 kon ds. Littooijs ds. E. Diemer, gekomen van Maasland, bevestigen als eerste predikant van de jonge gemeente Meliskerke.

Vader werd 2 keer tot ouderling gekozen, maar beide keren bedankte hij, 'om niet te miskennen redenen', schrijven de notulen. Er was geen eenheid in de gemeente. "Er zijn leden", zo schrijft Vader, en daar rekent hij zichzelf ook onder, "die strijden tegen de Vleeselijke zichtbare optogten, in en onder en voor de kerkelijke rigting, zonder op deszelfs vrugt te letten, maar ook tegen bedekte dwalingen in sommige fondamenten der leer namelijk de Prakticale toeëigening en besturing, die de mensen Evangelisch geveinsd maken, en tegen het gemis van een geestelijke prakticale en hartonderzoekende bediening en tegen de losse en smadelijke uitdrukkingen over de voorkomingen en bevindingen."

Op aandrang van de classis vertrok Ds. Diemer in november 1873 uit Meliskerke. Blijkbaar was het in die tijd gebruikelijk dat in vakante perioden er ook wel eens in de godsdienstoefeningen werd voorgegaan door gemeenteleden die daartoe gaven hadden. Een voorbeeld hiervan is Willem Pleijte uit Zoutelande, geboren 1816, overleden 1889. Willem oefende voor een gezelschap, maar hij was lid van de Ledeboeriaanse gemeente te Middelburg. Hij was een vriend van D. Janse. Na het vertrek van Ds. Diemer is ook Vader wel eens voorgegaan inde Christelijke Gereformeerde Gemeente in Meliskerke. Maar hij voelde zelf wel aan dat hij door velen in de gemeente niet begeerd werd. Dat was vanwege zijn "klaagzang over Sion". Verachting, laster en smaadheid was zijn deel.

Duidelijk is dat Vader met enige leden en kerkenraadsleden toch een andere ligging had. Zij konden zich blijkbaar moeilijk verenigen met leer en leven in de gemeente. Sommigen van hen onttrokken zich aan de gemeente en voegden zich bij de Ledeboeriaanse gemeente van Sint Jan ten Heere, een gehucht dicht bij Aagtekerke. Ook Jan Vader was in de kring van die gemeente geen onbekende. Regelmatig bezocht hij hun godsdienstoefeningen, hetzij in Sint Jan ten Heere of Middelburg. Op de buitenplaats van Jhr. W. Versluijs te Sint Jan ten Heere kerkten de Ledeboerianen uit een groot deel van Walcheren.

In Middelburg werden samenkomsten gehouden in een herenhuis, ook toebehorend aan jonkheer Versluijs. Waarschijnlijk begon deze godsdienstoefeningen enige tijd nadat ds. Budding geschorst was rond 1840. Althans diaken A. J. Siebrecht ging niet mee met de Afscheiden gemeente, maar belegde aparte diensten. Siebrecht komt voor op een kerkvergadering te Vlissingen in 1851, als afgevaardigde. Beide gemeenten stonden onder één kerkeraad. Wel had elke afdeling eigen ambtsdragers. Sint Jan ten Heere werd geleid door diaken, later ouderling, Pieter de Voogd. Met de komst van Ds. P. van Dijke in 1857 tot 1858 naar de Ledeboeriaanse gemeente te Middelburg, groeide het aantal leden daar behoorlijk.

In 1872 werd David Janse uit Oostkapelle, ouderling van de gemeente Middelburg, gekozen tot lerend-ouderling van die gemeente.

AANLEIDING TOT OEFENAARSCHAP

De 17e december 1872 was voor Jan Vader een droevige dag. Zijn vrouw, Kornelia Adriaanse, overleed op 49 jarige leeftijd. Vader bleef achter met zijn 11-jarige dochter Neeltje en een oude hulpbehoevende moeder. De drie jongens waren de deur al uit. Na deze gebeurtenis deed hij zijn wagenmakerij over aan zijn zoon Elisias. Nu had hij meer tijd voor zijn gezin. Bovendien had hij ook nog wat bouwland te bewerken. Alles wijst erop dat hij zich op financieel gebied wat gemakkelijker bewegen dan velen in zijn dagen. Zodoende kon hij zich dagelijks intensief bezig te zijn met zaken van kerk en godsdienst.

Zijn huishouding gaf hem echter zorgen. Met tijdelijke hulpen en hulp van burens en familie redde hij zich. In mei 1876 kwam Catharina Janse, een 46-jarige vrouw uit Oostkapelle, bij het gezin Vader in dienst als huishoudelijke hulp. Catharina was een dochter van Pieter Janse, arbeider, geb. Oostkapelle, 12-11-1807; overl. ald. 2-4-1859. Pieter trouwt te Domburg, 18-10-1834 met Dina Krijger, geb. Domburg, 2-10-1811. Catharina overleed te Meliskerke 27-12-1912.

Kaatje was voordien in dienst geweest bij de kastelein [pachter] Willem Uiterschout, van de boerderij op de buitenplaats Sint Jan ten Heere. Na het overlijden van jonkheer Versluijs op 5 september 1875 werd de buitenplaats inclusief de boerderij afgebroken. Kaatje Janse kreeg ontslag en zo werd voor haar de weg geopend naar het gezin Vader. Jan Vader had haar al eerder verzocht om bij hem in huishoudelijke dienst te komen. Zij weigerde toen, maar had daar later toch geen vrede mee. Nu moest zij wel een andere dienst aannemen. Eenmaal in dienst bij hem, ontdekte Vader in haar goede eigenschappen. Ook in geestelijk opzicht hadden zij veel betrekking op elkaar. De oude moeder was zeer ingenomen met deze hulp. Beiden geloofden dat de Heere hen tot elkaar had gebracht. Hun huwelijk werd gesloten 3 november 1876

In die tijd werd de buitenplaats van Jonkheer Versluijs verkocht voor afbraak. Hier zou dus geen vergadergelegenheid meer zijn. De kerkenraad besloot nu om in Aagtekerke een kerk te bouwen. De kerk werd gebouwd op een stuk "zaailand" tussen Sint Jan ten Heere en Aagtekerke. Het bouw materiaal stond gratis ter beschikking uit de afbraak van de buitenplaats.

Hoewel toen nog niet tot die kerkgemeenschap behorend voelde Vader zich daar wel bij betrokken. Intussen had de gemeente daar nog een groter probleem. Straks zou er geen voorganger in de gemeente meer zijn, omdat ouderling Pieter de Voogd wegens zwakte niet meer in staat was voor te gaan. Dit alles was koren op de molen van vijandige mensen die deze gemeente maar al te graag te gronde zagen gaan. Er gingen ook binnen de gemeente stemmen op tegen de bouw van een nieuwe kerk, deze zou veel te groot zijn. Ook Jan Vader en zijn vrouw vonden de nieuwbouw te groot opgezet. Later schrijft hij deze gedachten toe aan *dwaasheid en vleselijke berekening*.

Op 27 december 1876 ging Jan Vader naar een houtverkoping te Sint Jan ten Heere. Hij ontmoette daar iemand van degenen "die tot dat hoopje Volk behoorde". Zo duidt Vader de Ledeboerianen aan. Jan Vader informeerde bij deze persoon naar de vorderingen van de kerkbouw. De man deed daar verslag van en vroeg gelijk aan Vader of deze genegen zou zijn om nu en dan eens te willen helpen als voorganger. Vaders antwoord was: "Wel neen mijn Vriend, denk daar niet over, uw gedachte over mij is verkeerd, ik ben de man niet en ik heb daar ook de vereiste gaven niet voor". Verder schrijft hij daarover: "Malkander verlaten hebbende zoo viel er een schrik op mij dat ik de persoon zou zijn

aan wien zij aanzoek zouden doen tot het werk der bediening." In Vaders herinnering kwam toen een droom van twee jaar terug, waarin hij zag dat twee personen tot hem kwamen met het verzoek om bij hen in de bediening te komen. Hij zag dat het verzoek kwam van een kant waar het niet van verwacht moest worden. Dus van buiten het eigen kerkverband. Die droom maakte zo'n indruk op hem dat hij stellig verwachtte dat ze ook in vervulling zou gaan. Maar hij begeerde het niet! Daarom heeft hij de droom en de verwachting naar de vervulling ervan in de loop van de tijd ver van zich afgeschoven.

Het werd voor Vader een lange en moeilijke weg alvorens tot het ambt van voorganger te komen. In gesprekken met mensen uit de kring van de Ledeboerianen merkte hij steeds meer dat hun gedachten naar hem uitgingen als voorganger voor Aagtekerke. Hij wees deze mensen er telkens weer op dat de Middelburgse voorganger David Janse, de plicht had om van tijd tot tijd ook Aagtekerke te dienen. Later moest hij erkennen dat dit allemaal "eigenlievende, vleeselijke en zelfzoekende voorstellen waren om verlost te worden van de vrees die hij vreesde". Met zijn vrouw sprak hij er niet over. De vrees voor de bediening werd in hem een rustversturende vijand. De onwil in hem was zo groot, dat hij er geen lust in had om er met de Heere over te handelen. Dus geen gebed! Maar 's avonds las hij wel van W. Perkins "Over de Ambten en Waardigheden des Heiligen Dienstes". Hieruit leerde hij echter alleen maar "onbekwaamheid der gaven en gestalten in zichzelf".

Toen zijn vrouw hem vertelde dat zij bij een bezichtiging van de kerkbouw in Aagtekerke erbij bepaald was geworden dat haar man aangezocht zou worden om de bediening daar op zich te nemen, werd de vrees alleen maar groter. Eén ding gaf hem nog houvast: hij behoorde zelf niet tot de kerkelijke richting van de Ledeboerianen, dus had hij ook geen verplichtingen aan hen. Zij hebben een lerend ouderling en moeten het daar maar mee doen. Zijn besluit stond vast om bij een eventueel verzoek te weigeren. Voor alle zekerheid ontliet hij de Ledeboerianen zo veel mogelijk. Maar de strijd bleef!

Op zondag 15 april 1877 preekte Ds. P. van Dijke in Middelburg. Vader ging er naar de kerk. Tussen de morgen- en middagdienst, tijdens het eten, sprak hij met een vriend over Gods weg naar Sion. Na de middagkerkdienst begon dezelfde vriend een gesprek over het werk der bediening. Vader wees hem erop *dat het een schande zou zijn voor de gemeente om daartoe een man te beroepen uit een andere kerkelijke richting*, bovendien een man met een zwak talentje voor zo'n zwaar werk. Een verzoek om een gesprek van één van de Ledeboeriaanse ouderlingen wees Vader van de hand. Hij begreep dat zo'n gesprek een officieel verzoek zou kunnen bevatten. Op 18 april 1877 werd door Ds. P. van Dijke de nieuwe kerk in Aagtekerke 'ingewijd'. Uit vrees voor nadere contacten verzuimde Vader deze dienst. De dag daarna, 19 april 1877, vergaderde de kerkenraad in Middelburg onder voorzitterschap van Ds. Van Dijke. Jan Vader voelde aan dat er nu aangaande hem een beslissing genomen zou worden. Immers, de kerk in Aagtekerke was nu wel klaar gekomen, maar men had geen voorganger. De woorden "de bestemde tijd is gekomen" kwamen hem nu voor de geest. Hij sprak er ook over met zijn vrouw. "Daarop vermaanden wij malkanderen om op de Wacht te staan als de Kerkeraad met haar voorstel zou komen. En och, ja zelfs met die drangredenen, zij kunnen ons toch niet dwingen: "O schaamt u mijn Ziel voor Sions Koning", aldus Vader.

Het verzoek tot het oefenaarschap kwam op vrijdag 20 april 1877. Vader was na de middag bezig met landwerk buiten het dorp. Enige tijd later kwam iemand zijn land op. Hij herkende in hem de lerend ouderling David Janse. Janse verzocht Vader mee te gaan naar diens woning. Janse was eerst al in Vaders woning geweest en zijn vrouw had hem te verstaan gegeven dat zij deze zaak zou tegenhouden zolang zij kon, tenzij er

duidelijker blijken en betere bewijzen aanwezig waren die het voorstel van de kerkenraad begunstigde. In Vaders woning gekomen, bood Janse een brief aan met het verzoek deze te lezen. Vader nam de brief aan, legde hem terzijde en zei tegen Janse: "Ik neem de brief aan als kennisgeving, want de inhoud is mij bekend". Janse drong er echter op aan de brief te lezen, de zaak rustig te overdenken en zo mogelijk binnen tien dagen antwoord te geven. Verder sprak Janse nog uit zijn eigen weg van toeleiding tot het werk der bediening. Hij drong aan om "geen grond te stellen in hartstochtelijk gevoel of driftige bewegingen des gemoeds, noch in het wachten op bijzondere voorkomingen, maar op de opening des Woords". Blijkbaar kende Janse de aard en karakter van Vader.

Nadat Vader ouderling Janse bij zijn terugkeer naar Middelburg een eindweegs begeleid had, las hij de hem overhandigde brief. Deze luidde als volgt:

Middelburg, 19 april 1877.

Waarde en zeer geachte broeder! Genade en Vrede zij u.

In onze heden kerkeradsvergadering, ter Spraake gebracht, en tot voorstel gemaakt zijnde, om onder biddend opzien tot den Koning der Kerk uit te zien, naar een voortganger in het kerkgebouw te Aagtekerke; En in de gemeente als zodanig dienende, zoo is met algemeene stemmen En innige zielsbegeerte; En ook zoo ver ons bewust is, van zeer velen in de gemeente, de keuze hiertoe op uw persoon gevallen, gevende den roeping aan UEd. over, om dezelve tussen de Heere en uw gemoed, naar des Heeren woordt te overwegen, en naar rijp beraad een bepaald antwoord te geven. Wij wenschen dan biddend uit te zien, of het den Heere behagen mogte deze roeping te zegenen, en uw hart te bewerken door Zijnen heiligen Geest, om met het onze in één te Sluiten tot heil van Sion en opbouw Zijner Gemeente.

Namens de kerkeraad,
P. van Dijke - President;
D. Janse - Schriba.

Nu kwam Vader in een wat hij noemt "zestiendaagschen Strijd en Worsteling tussen mijn ongebogen dwazen wil en des Heeren goeden, dog doortrekkende wil". De inhoud van de brief bracht hem in de klem. Zijn vrouw waarschuwde hem niet op te trekken zonder gezonden te zijn, maar anderzijds niet onwillig te zijn als Sions Koning roept. Dat was nu juist de strijd bij hem. Dag en nacht bezwaarde het verzoek van de kerkenraad hem. Hij wenste het nooit ontvangen te hebben en voelde wrevel, toorn en bitterheid tegen kerkenraad en leraar. Hij kon niet tot onderwerping komen en de afhankelijkheid was verre van hem. Davids woorden: "Heere maak mij Uwe wegen bekend en leer mij Uw paden" waren hem toen totaal vreemd. Uiteindelijk kwam hij tot de ontdekking niet met mensen maar met God van doen te hebben. "Hierin ontwaarde hij geen terugstoting". Vader overlegde nu ook met zijn vrienden over deze zaak. Het door hem kortgeleden gesloten huwelijk bleek voor velen een hinderpaal. Hoewel hij met dit huwelijk geen enkele onwettige handeling pleegde, voerde men het toch aan als een daad waarmee hij zichzelf én de kerkelijke gemeente kwetste. De molenaar van Meliskerke, Zacharias Verhage, was reeds lang bevriend geweest met Jan Vader. Hij wilde hem echter niet steunen in de weg tot aanneming van het beroep. Ook hij liet zich beïnvloeden door laster met betrekking tot het tweede huwelijk. Na een gesprek met Jan Vader moest Verhage hem echter geheel bijvallen en kon er "Amen op zeggen dat God Vader bracht tot een gedeelte van Gods Erf- en Bondsvolk". Vaders karakter echter kennende, moest Verhage zeggen "als God niet tussenbeide komt zal hij het nooit aannemen".

Op zondag 6 mei 1877, nadat hij 's morgens de dienst bij de Christelijke Gereformeerde Gemeente in Meliskerke had bijgewoond, was Vader 's middags onderweg naar Middelburg om daar een dienst van oefenaar Janse te bezoeken. Onderweg overviel hem een felle innerlijke strijd. Maar toen werd "Reus Wanhoop" spoedig verslagen. Dit was het uur en de plaats waar hij werd overgebogen tot 's Heeren dienstwerk.

De avond van die dag vertelde hij er iets van aan het gezelschap waar hij mee bijeen was in Meliskerke. Een gezelschap van mensen behorend tot diverse kerkelijke richtingen. Nadat hij de volgende dag nog eens met een vriend de zaken besproken had, besloot hij de kerkenraad een positief antwoord te geven.

Hij adresseerde zijn brief aan D. Janse. De inhoud kwam op het volgende neer, zo schrijft hij later: "Dat de zaak der bediening bij mij nu overwigt had gekregen, en ik na hevigen strijd besloten had om als *een behulpsel* de kerkenraad te Aagtekerke te ondersteunen in de bediening, dog niet onder den titel van voortganger".

David Janse, die in de dienst op Hemelvaartsdag 10 mei 1877, in Aagtekerke voorging, deelde dit aan de gemeente mee. De zondag volgend op de Hemelvaartsdag, 13 mei 1877, zou Vader voor het eerst in Aagtekerke voorgaan.

Aan de Christelijke Gereformeerde kerkenraad schreef Vader een brief ter kennisgeving die als volgt luidde:

Broeders! Door deze letteren maak ik ulieden bekend, dat mijn voornemen bestaat, om de broeders Opzieners te Aagtekerke ter zijde te staan als een zwak behulpsel in haar kerkelijk voortgangers werk; na vooraf onder tegenbedenking, worsteling en strijd, de overwigt gevonden hebbende om aan haarlieder verzoek te voldoen. Van een en ander is één uwer kerkenraadsleden enigszins iets bekend, dienende deze verklaring hiervan alleen als kennisgeving.

Na aller Groete

Uw Vriend Jan Vader.

Hoewel Vader zich voorgenomen had om op zondag 13 mei 1877 de eerste dienst in Aagtekerke te leiden werd hem dit belet door zeer zware regenval. Een beproeving voor hem en de gemeente. In die tijd was het geen uitzondering dat tussen Meliskerke en Aagtekerke alles blank stond zodat normaal verkeer onmogelijk was. De laaggelegen gedeelten stonden dikwijls dagen lang onder water omdat een goede bemaling ontbrak. Pas na de bouw van het gemaal *De Boreel* te Middelburg in 1929 kwam daar verbetering in.

JAN VADER OEFENAAR TE AAGTEKERKE

Op zondag 20 mei 1877, de Eerste Pinksterdag, trok Vader op "om zich met dat Volk te verbinden en dat wel onder angst en vrees". Hij dacht de woorden te missen en onder de dienst te bezwijken. Hij verklaarde de gemeente iets van zijn lastbrief. In het begin van zijn spreken week hij, door ontroering en vrees wel een ogenblik van zijn punt af, maar het werd hem gegund zich spoedig te herstellen en sprak verder met vrijmoedigheid en tranen over Gods wonderlijke leiding met hem tot het werk der bediening. De volgende dag, de Tweede Pinksterdag, preekte hij 's morgens weer in Aagtekerke. In de middag bezocht hij de "Lijdende" ouderling Pieter de Voogd in Domburg. Van P. De Voogd en een daar nog aanwezig zijnde persoon ontving hij veel adviezen aangaande zijn dienstwerk. Deze adviezen heeft hij later in 20 regels samengevat en opgeschreven.

Bij het preken hield Vader zich aan een concept. Eerst hield hij een voorafsprak. Het gebeurde wel dat tijdens het Bijbellezen voorafgaande aan de preek een tekst uit het gelezen hoofdstuk hem zo aansprak, dat hij zijn voorafsprak geheel op die tekst richtte. Veelal ging het werk der bediening gepaard met zuchten en vrees. Maar ook bemerkte hij dat er stichting van zijn woorden uitging, daarvan getuigden de vromen.

Zo was de Christelijke Gereformeerde Jan Vader nu oefenaar in een Ledeboeriaanse gemeente. Hij was geen lerend ouderling, zoals Janse in Middelburg. Dat was niet mogelijk omdat hij geen lid van de gemeente was en dus niet tot ouderling verkozen kon worden. Voor Vader zelf was de kwestie van het lidmaatschap geen punt van overweging. Het was niet zijn bedoeling de kerkelijke gemeenschap waartoe hij behoorde te verlaten of op welke wijze dan ook bitterheid aan te doen. Hij beschouwde het werk dat hij in Aagtekerke deed als een tijdelijke hulpverlening in een ander kerkverband. En hij wenste zijn werkzaamheden niet te besmetten met 'partijziekte'. Van beide zijden kwam echter in de loop van de tijd steeds meer kritiek op Vaders doen. Op verzoek van de Christelijke Gereformeerde kerkenraad legde Vader voor hen verantwoording af van zijn aanneming van het oefenaarschap in Aagtekerke. De broeders wezen hem erop, dat de verantwoording van de roeping geheel voor eigen rekening lag, maar dat zijn werk onder de Ledeboerianen wel in strijd was met zijn lidmaatschap bij de Christelijke Gereformeerde Gemeente. Hij werd vermaand om niet verder op deze weg door te gaan. De Ledeboeriaanse kerkenraad drong nooit aan op een overkomst. Verscheidene van de "Vroomen" begonnen echter minder achting te hebben voor Vaders dienstwerk. Men ging hem beschouwen als een geveinsde. Hij beweerde wel in vrede en eensgezindheid met de Ledeboerianen samen te leven, maar liet het kerkverband, dat deze gemeente beslist niet goed gezind was, niet los. Ook van buitenaf kwamen stemmen die zeer ontevreden waren met de gang van zaken.

Een Christelijk Gereformeerd kerkenraadslid wees Vader er "zagt en vriendelijk" op dat hij nu maar eens een beslissing moest nemen omdat er "beginsels waren van kerkelijke macht" tegen hem. De kerkenraad van Meliskerke was al door de classis gemaand om maatregelen tegen Vader te nemen. Eén van de kerkenraadsleden drong er telkens weer op aan om hem als lid te royeren. Ds. Dorenbos, de toenmalige Christelijke Gereformeerde predikant in Meliskerke, hield Vader echter de hand boven het hoofd. Hij wilde steeds maar doorgaan met vermaning zonder verdere tuchtoefening. Uiteindelijk zag Vader toch in dat hij zo niet door kon gaan en richtte een brief aan de kerkenraad met het verzoek om een attestatie naar de Ledeboeriaanse gemeente. De brief had wel een beminnelijke, of meer naar ons gevoel, - schrijft P. Davidse - een overdreven vriendelijke

inhoud. Was Vader echt bang om bij de kerkenraad in ongenade te vallen? Zijn zacht karakter is er vermoedelijk debet aan geweest dat hij op deze manier schreef. Liever geen kwade gezichten! De woordelijke tekst luidde:

Meliskerke, 1 december 1877.

Broeders! Door dezen maak ik mijn begeerte aan uwe welwillendheid bekend (namelijk) om van de kerkeraad te mogen ontvangen, een Schriftelijke Attestatie om met dezelve over te gaan van dit deel van des Heeren Erfdeel, tot een ander gedeelte deszelfs, waar ik alsnog tot lieden werkzaam ben, dienende echter dit alleen om daardoor te tonen de eenheid der broederlijke betrekking tussen elkanderen; en ook om malkanderen op te wekken tot de oefening der liefde in de Geest, ja, ook van mijn zijde beproevende (om in dezen weg van verzoek aan u broeders) om van ulieden zooveel mogelijk alle Smaad, en bitterheid af te wenden; Opdat daardoor versterkt worden, de broederlijke liefde en gemeenschap, omreden dat immers de gelovige in beider rigtingen levendige Steenen zijn van het Geestelijke huis; en geestelijke leden van het verborgene lighaam Christi. En waarom broeders zou de hand de voet niet steunen; En de voet de hand niet helpen? En waarom zou in den muur de eene Steen geen steun zijn voor den anderen, ik en gijlieden ieder in zijn betrekking? Ziet met mij na 2 Tessalonyssensen 3 x 1* ; broeders! Zou uit deze woorden niet iets te leren zijn voor ons in dezen Weg?

Aan den Kerkeraad der Chr. G: Gemeente te Meliskerke,
Uw Vriend
Jan Vader.

* De tekst 2 Thess. 3:1 luidt: *Voorts broeders bidt voor ons, opdat het woord des Heeren zijn loop hebbe en verheerlijkt worde, gelijk ook bij u.*

Hij kreeg als antwoord:

De kerkeraad der C:G: Gemeente uwen brief gelezen hebbende geeft u bij dezen te kennen dat zij aan, u verzoek niet kan voldoen, omdat het een gemeente is buiten de C:G: Gemeente, en onze Attestatien niet buiten onze gemeenten worden aangenomen. Maar zij geeft u bij dezen te kennen dat zij zig geroepen gevoeld volgens kerkeorde uw als lid de C: G: Gemeente te ontslaan.

Meliskerke, 13 december 1877.

Het viel Vader mee dat hij op deze wijze, zonder bitterheid en harde woorden, ontbonden was. Nu was de weg vrij voor een overgang naar de Ledeboerianen. Hij werd daar uiteraard als lid aangenomen en direkt met nog een vijftal leden kandidaat gesteld voor ambtsdrager. Zoals gebruikelijk, werden er drie van de zes gekozen, twee diakenen en Vader tot ouderling. De gekozen diakenen namen hun benoeming aan en werden drie dagen later in het ambt bevestigd. Jan Vader twijfelde echter, hij kon weer niet tot een besluit komen. Zo kon hij niet optrekken. "Er moest", zo schrijft hij, "eerst ontdekt, gesnoeid, uitgeblust en neergeworpen worden. De schijn van teleurstelling moest zich eerst voordoen en de verwachting geheel buiten het gezicht raken, alvorens hij over deze zaak met de Heere kon spreken, want God heeft mij gezegd, Zwijg over deze zaak."

Uit overlevering is bekend dat Jan Vader een rijzige man was, gekleed in de dracht van de Walcherse ambachtsman, flink van postuur, en goedig van karakter. Blijkbaar is besluiteloosheid ook een karaktertrek van hem geweest. Telkens als hij een besluit moest nemen werd het uitgesteld. Daarom waren mensen in zijn gemeente die hem 'een onpeilbaar man met listige diepten' noemden. Door zijn telkens terugkerende twijfel en

besluiteloosheid ontstond beroering in de gemeente. Men wist niet meer wat men aan hem had. Hij was beslist geen sterke leidinggevende figuur die de gemeente zo nodig had.

Een tekst die hem er in sterkte, om het ambt niet te aanvaarden, was Psalm 26 vers 4: "Ik zit niet bij ijdele lieden, en met bedekte lieden ga ik niet om." Niet erg vleierend voor de broeders van de kerkenraad! Reeds toen was er te oordelen naar Vaders eigen schrijven, een controverse tussen hem en David Janse. De *condities* waarop Janse *oefenaar* was geworden, zijn volgens Vader aanvechtbaar. Wellicht speelde dit nu mede een rol bij zijn beslissing betreffende de ambtsaanvaarding. Merkwaardig, als Ds. Van Dijke hem op een gegeven moment vraagt hoever hij nu in deze zaak is, kan hij wel zeggen te geloven dat hij op de grens van overgave staat. Twee zondagen heeft hij met de kerkenraad het middagmaal gebruikt "en dat in volle vrede".

Door omstandigheden werd Ds. Van Dijke in Middelburg opgehouden, zodat hij daar op zondag 13 oktober 1878 zou voorgaan. Hierin zag Vader de hand Gods. Nu zou er gelegenheid zijn om hem in het ambt te bevestigen. Hij voelde zich nu, bijna vier maanden na zijn verkiezing, gewillig en bereid om het ambt te aanvaarden. Zo werd hij die zondag in het ambt bevestigd door Ds. Van Dijke. "Direct na de bevestiging", zo schrijft Vader, "ontstond er door een bepaalde persoon een grote beroering in de kerk. Dit zal mij in gedachtenis blijven." Oorzaak en aard van de beroering, daar geeft hij geen beschrijving van. Vanaf toen was Jan Vader lerend-ouderling.

Het 20-tal Ledeboeriaanse gemeenten beschikte toen over één predikant en drie oefenaars ofwel lerende ouderlingen. Van verschillende gemeenten werd ook op Jan Vader een beroep gedaan om, hetzij in week- of zondagsdiensten voor te gaan. De kerkenraad drong er bij hem op aan om ook gemeenten buiten Aagtekerke en Middelburg te dienen. Vader weigerde dit echter en motiveerde dat als volgt:

1. Zijn lichamszwakte liet het niet toe.
2. Hij was zich bewust van zijn zeer klein talentje en de geringe bekwaamheid tot dat werk.
3. De kerkenraad had hem voor Aagtekerke in de bediening gesteld, dit was met Middelburg één gemeente, *hij had dus verplichtingen aan deze gemeenten en niet aan andere.*

Volgens Vader genoeg redenen om niet in andere gemeenten voor te gaan.

OEFENAAR IN DE LEDEBOERIAANSE GEMEENTEN

In augustus 1880 werd Vader met een diaken van Aagtekerke afgevaardigd naar een algemene vergadering (een Synode) in Sint-Annaland. Na de algemene vergadering was er een kerkdienst waarin Ds. Van Dijke zou voorgaan en de doop zou bedienen. Na de vergadering vroeg Ds. Van Dijke aan Vader of hij, nadat door hemzelf de doop bediend was, een woord zou willen spreken in de kerk "tot den Volke". Het kwam in die tijd meer voor dat na een sacramentsbediening door een predikant de preek werd gehouden door een oefenaar. Zo wilde Van Dijke het dus ook, maar Vader stemde er niet mee in. Hij had weer vele argumenten voor zijn weigering. Maar direct daarop overviel hem een angst omdat hij "eigen opinieën had gevolgd en het verzoek van een dienstknecht van God afwees." Met veel vrees en benauwdheden willigde hij nu het verzoek van Ds. Van Dijke in. Daar zat hij nu in enge banden in de kerk tussen een leraar, ouderlingen en diakenen als een gevangen man. Het angstzweet brak hem uit. En hij moest de preekstoel op. Maar nu moest hij ook erkennen "Gods Machtige en Vriendelijk Hand die zo goed was in de aanvang van zijn spreken, in de voortgang, en in het einde." Hij noemde zichzelf "een wederhorige dwaas, een ongelovig vreesachtig mens." Nu heeft de leraar zelf, Ds. Van Dijke, de deur geopend om buiten Walcheren de bediening waar te nemen.

Tijdens de gehouden vergadering overnachtte Vader in Scherpenisse. Daar ontmoette hij een ouderling C. M. Kleppe. Hoewel er niet veel gesproken werd "zo viel deze ouderling toch diep in Vaders hart." Eenmaal thuis had hij nog betrekking op deze man en hij schreef hem korte tijd daarna een brief waarin hij hem mededeelde wel prijs te stellen op nog eens een ontmoeting. Kleppe berichtte Vader hem graag nog eens te spreken, hij was welkom en moest dan tegelijk maar eens voorgaan in Kleppe's gemeente Scherpenisse. Dat was niet de bedoeling. Vader liet niet meer van zich horen.

Op de Provinciale kerkvergadering te Middelburg in juli 1881 ontmoette hij Kleppe weer. Zoals te verwachten was, kwam het voorgaan in Scherpenisse weer ter sprake. Aanvankelijk waren er nog veel bezwaren, maar later kon hij "een weinig over de zwaarigheden heen zien." Hij beloofde Kleppe te komen als zijn eigen kerkenraad daarin toe zou stemmen. De kerkenraad had geen bezwaar. Op 30 juli 1881 reisde Vader, in gezelschap van zijn vrouw, naar Scherpenisse, om daar de volgende dag te prediken. Hoewel met vrees en beven begonnen, heeft hij daar die zondag met veel opening mogen spreken. Hierin ontwaarde hij "Gods vergunning om ook *buitenslands*" voor te gaan. Walcheren kon toen alleen per schip bereikt worden. Tot zijn verwondering voelde hij na thuiskomst niet veel vermoeden van de grote reis. Het was in die tijd ook werkelijk een grote reis die te voet en per beurtschip gemaakt werd. Toen de kerkenraad hem naar zijn bevindingen vroeg, kon hij verklaren "nu te geloven dat hij vergunning had van het hemelhof om te trekken naar een ander land in de bediening, en dat aldaar ook van Sions kindertjes waren die ook dat getuigenis in hun harten hadden." Tegelijk vroeg hij toestemming om de volgende maand in Poortvliet voor te mogen gaan, dat was hem inmiddels verzocht, en daar had hij de helft van zijn hart gelaten. "De kerkenraad was verbaasd over Gods goede Hand en zween Gode en lieten hem trekken." In Poortvliet ging hij voor "onder minder twistingen" dan in Scherpenisse, hij had nu Gods vergunning. 's Avonds bij het Amen zeggen in de laatste dienst gevoelde hij dat zijn genegenheden in Tholen bleven. De volgende maand ging hij een zondag voor in St. Annaland. Zelfs nu, in 2000, weten oude mensen op het eiland Tholen nog hoezeer Vader bij Gods volk daar geacht werd.

Een ander nagelaten getuigenis staat een brief die Kaatje van der Wekken op 26 oktober 1882 schreef aan: *zeer Geliefde vrienden in den Geliefde*. Het luidt als volgt:

"...Ik had U wel vroeger geschreven, maar U weet, dat ik op reis ben geweest, naar 't Goesche land bij mijn geliefde kinderen en vrienden, ik was van plan verleden week naar huis te komen maar ik hoorde zeggen, dat ouderling Jan Vader uit Meliskerke, Walcheren, op Ierseke zou prediken. Ik ben er naar toe geweest, die waardige man heeft daar gesproken in een nieuw kerkje dat dominé Van Dijke van den zomer heeft ingewijd, met veel genoegen heb ik hem gehoord, het kerkje was stampvol. U moet begrijpen, er is anders altijd maar lezing. Ik heb hem met veel genoegen gehoord uit Jeremia de toestand van Gods kerk, en inzonderheid van ons eigen hart. O geliefde vriend, het was tot beschaming voor het volk des Heeren, die man sprak zoo duidelijk en klaar, hoe dat het fijne goud zoo verdonkerd is, dat het de aarde flesschen gelijk geworden is. Voorts heeft hij ons duidelijk voorgesteld, hoe dat het oordeel nu begint van het huis Gods af. Wat er voorts te gebeuren staat, maar dat het einde nog niet is. Des avonds sprak hij over de gevangenneming van den Heere Jezus over deze woorden: Indien gij dan mij zoekt, zoo laat dezen heengaan, de liefde van den Herder nog voor Zijn schapen in het hachelijkste oogenblik. O wat was het mij goed daar te zijn. Waarlijk, dat is een waardige, eenvoudige dienstknecht des Heeren...

Zie: Korte levensgeschiedenis en 25 brieven van Kaatje van der Wekken geb. Van Dongen, te Kerkwerve, door P. 't Hart.

Voortaan trok hij elke maand één zondag naar een andere gemeente. Zijn vrouw ging altijd mee "om hem ter hulpe te zijn in lighaamszwakheden." Wonderlijk, in al de plaatsen buiten Walcheren preekte hij driemaal op een zondag. Preekte hij in Walcheren, dan deed hij dat tweemaal "wegens oververmoeidheid des lighaams." Hij noemt ook nog Duiveland, Bruinisse en Benthuizen als plaatsen waar hij voorging. Toen hij weer eens in Scherpenisse voorging, voelde hij een sterke aandrang om het *Amen* aan het einde van zijn preek te vermenigvuldigen. Hij eindigde toen zo: "De Geest zegt Amen, en de bruid zegt Amen, laat dit volk en ik Amen zeggen. Amen, Heere Jezus, Amen."

Een ander getuigenis komt van Jan Pannekoek, de overgrootvader van ds. Jan Pannekoek, uit Zierikzee.

Jan was getrouwd met Maria de Graaf. Toen Jan nog in de wereld leefde bezocht hij allerlei kermissen en gebruikte als boerenknecht nogal eens grove taal, omdat hij overtuigd was dat de paarden dan beter hun werk deden. Op een zeker moment hoorde hij dat in Nieuwerkerk de oefenaar Jan Vader zou preken. Jan besloot daar eens te gaan luisteren, hoewel hij dus niet tot dat kerkverband behoorde. Hij zei tegen zijn vrouw: "Die kerel wil ik ook wel eens gaan horen". Jan Vader was een eenvoudig man die gekleed was in boerendracht en altijd op klompen liep, ook als hij de preekstoel beklom. En juist onder deze eenvoudige dienaar van Christus werd Jan in het hart gegrepen. Ook zijn vrouw Maria vreesde de Heere...

Uit: Oud Gereformeerd Kerkblad, 2000.

HOOFDSTUK 2

KERKELIJK CONFLICT

Ds. Ledeboer stierf op 21 oktober 1863. Tijdens zijn leven had hij ds. P. van Dijke bevestigd en had ook aan oefenaar Daan Bakker van 's-Gravenpolder aangeboden om ook hem te bevestigen in het leraarsambt. Bakker had er toen echter de vrijmoedigheid nog niet toe. Tussen hem en ds. Van Dijke ontstond verschil van mening over de rechtvaardigmaking. Daardoor vielen de Ledeboeriaanse gemeenten in twee groepen uiteen. Een deel volgde ds. Van Dijke en het andere deel volgde oefenaar Bakker, die op 18 oktober 1865 door ouderlingen werd bevestigd.

Ds. Bakker schrijft hierover:

"Wij waren in Zeeland zoo al met 10 of 11 gemeenten vereenigd geweest. Doch op een kerkelijk vergadering te Middelburg had Ds. van Dijke ineens alle deze gemeente bedankt, den tweeden Woensdag van September 1864. Vijf van deze gemeenten heeft hij vervolgens weer aangenomen, doch de overigen liet hij voorgoed varen. Nu zult gij wellicht de redenen van dezen zonderlingen handel vragen...

Hierop heeft ds. Van Dijke als oorzaken onzer scheiding de drie navolgende punten opgegeven. 1°. Dat ik zijn leer gelasterd had. 2°. Dat ik mijn schuur geweigerd had om in te preken. En 3° dat ik een antiomiaan, of wetbestrijder was."

Uit: *Gods groote barmhartigheid verheerlijkt aan een overtreder van al Zijne geboden.*
Door D. Bakker, gereformeerd Leeraar te 's Gravenpolder.

Wat ds. van Dijke bedoelde om oefenaar Bakker een *antinomiaan* te noemen is niet helemaal duidelijk. Het kan niet over zijn *leven* geweest zijn, want ds. Bakker had een nauw gebedsleven en leefde onberispelijk. Dus moet het over zijn *leer* geweest zijn. Nu, als we de nagelaten geschriften van ds. Bakker lezen wordt het wel duidelijk wat zijn standpunt was. Ds. Bakker veroordeelde alle godsdienst buiten Christus en ook alle kerkelijke gewoonten wanneer men niet kon verklaren hoe men, bevindelijk, daaraan gekomen was. In de rechtvaardigmaking waren beide leraars zo zuiver als glas. Maar ds. Bakker sprak dieper in de bevinding en sneed meer alle menselijke vonden die uit de wet voortkomen, af.

Op 3 maart 1883 overleed ds. P. van Dijke. De Ledeboeriaanse gemeenten, door ds. Van Dijke bediend, verloren dus hun enige predikant. Er dienden in deze gemeenten wel drie oefenaars, namelijk David Janse, lerend-ouderling te Middelburg, Jan Vader van Meliskerke en D. Wijting van Goes.

Na enkele weken, op 26 maart 1883 wordt een classisvergadering gehouden te St. Philipsland, om een predikant te kiezen. Volgens sommige schrijvers zou Jan Vader gestemd zijn, maar 'vergat' David Janse, de scriba hem een beroepsbrief te sturen. Dit is onjuist. Vader is officieel tot leraar gekozen op de Provinciale vergadering 25 febr. 1885. Toen verzuimde ds. D. Janse opdracht te geven aan de scriba N. Verhulst om een beroepsbrief te schrijven.

Op de algemene vergadering van de Ledeboeriaanse gemeenten te Benthuisen 11 april 1883 werden de oefenaars op drietal gesteld om uit hen een leraar te kiezen. (Zie notulen hierna).

Ds. Janse schrijft later: "Op 20 Juni in datzelfde jaar werd ik op de Algemene Vergadering, die 18, zo grote als kleinere gemeenten vertegenwoordigden, met algemene stemmen beroepen als hun Herder en Leeraar en ontving den volgenden dag, 21 juni den hier volgenden beroepsbrief, geschreven door den Scriba van die vergadering, den ouderling M. Poirot te Kockengen, ouderling te Oudewater."

Van deze vergadering zijn ook geen notulen meer aanwezig. D. Janse werd dus met meerderheid van stemmen beroepen.

Een probleem was wie Janse zou kunnen bevestigen. Men vond Ds. A. O. Schaafsma, predikant van een vrije gemeente in Enkhuizen, bereid dit op zich te nemen. De bevestiging vond plaats te Middelburg, 16 december 1883.

Het was echter de vraag of Schaafsma zelf wel op wettige wijze geordend was. Hij was zendingswerker geweest. Wat hiervan ook zij, hij was in elk geval niet iemand die door ds. Ledeboer of iemand die in de rechte kerkelijke lijn door hem bevestigd was.

Het is onbegrijpelijk dat deze noodsprong door mensen die in soortgelijke zaken soms zó conservatief zijn, goedgekeurd werd. Jan Vader ageerde vanaf die tijd tegen de wijze waarop Janse in het ambt gekomen was.

D. Janse werd dus namens al de gemeente beroepen en tot herder en leraar van al de gemeenten bevestigd. Maar de broeders hebben op de algemene vergadering van 11 april 1883 nog een andere beslissing genomen. *En dat iedere gemeente het regt om tot Leeraar met aanroeping van Gods Naam, en regt afhankelijkheid aan Gods genadetroon een van die drie personen tot dat heilig dienstwerk te beroepen.* Dit recht van iedere plaatselijke gemeente is zuiver kerkrechtelijk, maar een beroep voor meerdere gemeenten kan men niet dwingend opleggen. De gemeente van Goes koos de laatste mogelijkheid en beriep hun eigen oefenaar D. Wijting, die door Ds. P. Los werd bevestigd, op 4 maart 1884. Ds. Los stond reeds enige tijd buiten het kerkverband. Omdat de Goesse kerkeraad de verkiezing van ds. Janse niet wilden erkennen, kwamen ze buiten het kerkverband te staan.

De grote vraag is, wat er met Jan Vader gebeurde? De algemene vergadering ging niet over om hem te beroepen, ze hielden zich aan één persoon die de meeste stemmen had. Maar indien men dat gewild had, lag de mogelijkheid open om ook Vader een beroepsbrief te sturen.

De gemeente Middelburg had óók het recht om hem te beroepen als 2e leraar, of als leraar van Aagtekerke. Maar dat deden ze niet. Dat ligt ook wel voor de hand. Ze waren al heel blij dat één van hun eigen oefenaars leraar werd. Bovendien was Vader omstreden door een groep mensen die hem niet begrepen, hetzij uit onkunde of uit vijandschap. De kerkenraad wist ook nog heel goed hoe hij zich opgesteld had toen zij hem gevraagd hadden om voorganger te worden in Aagtekerke! Persoonlijk denk ik dat Vader het zelf heeft geweten dat hij voor leraar geen roeping had. En zijn broeders hebben het ook wel aangevoeld dat Vader geen roeping tot *leraar* had. Afgezien dat het een man van 64 jaar oud was. Vanzelfsprekend erkenden ze wel zijn roeping tot *lerend-ouderling*. Een roeping om te spreken in de gemeente hebben *gewone leden* gehad, krankbezoekers e.d. in de tijd van de Nadere Reformatie; in de tijd van de Afscheiding b. v. Willem Pleijte;

diakenen, zoals Stefanus, en veel *ouderlingen* zoals Justus Vemeer, Hendrik van Lis en anderen. Maar een roeping tot leraar is een andere zaak.

En een voorname reden was ook de controverse tussen Janse en Vader. Het waren beiden mensen met een zacht karakter. Maar het verschil lag in de *bevindelijke gangen*. Vader zijn brieven ademen dezelfde geest als bijvoorbeeld die van ds. Bakker. Ds. E. Fransen had ook diezelfde ligging. Maar Janse was volgens diaken Bekkers uit Middelburg, *niet zo geestelijk in de leer*. Janse was wèl intelligenter, had een bredere blik en meer studie. Meer geschikt om leiding te geven. Maar, en dat is het voornaamste: *van God geroepen!*

Onderstaande uittreksels uit diverse Notulen zijn ongewijzigd weergegeven.

Notulen van de **Algemene Vergadering** te Benthuisen den 11 April 1883. Geopend met het zingen van Ps. vs 3 en met gebed door den ouderling Van der Spek van Moercapelle. Word daarna overgegaan tot stemming voor Preses en Schriba en werd tot Preses benoemd den ouderling D. Janse, en tot Schriba den ouderling Poirot, waarop de vergadering geopend word door de Preses met het lezen van Ps. 80 en Zangvs. 1.2. en Gebed.

Art. 9

Zijn door de Preses de navolgende vragen gedaan

Is er een oog op een Leeraar die de gemeente zoude begeren in de bediening?

Ten 2 Of er personen zijn die van de gemeentens tot de bediening zouden begeerd worden.

Ten 3. Of er in de gemeente bezwaren bestaan om, indien er geen wettig geordend Leeraar is, de bevestiging door ouderlingen geschiede, als wettig zoude geacht worden, of niet?

Welke 3 vragen door de gemeentens beantwoord wierd.

Benthuisen	Vrage 1	Neen.	Vrage 2.	Ja	Vrage 3.	bezwaard
Moercapelle		id		Ja		id.
Drenthe		id		Ja		id.
Overijssel		id		Ja		id
Amerongen		id		Ja		id
Bruinisse		id		Ja		id
Oosterland		id		Ja		id
St. Annaland		id		Ja		id
Scherpenisse		id		Ja		id
Krabbendijke		id		Ja		id
IJreseke		id		Ja		id
Rilland		id		Ja		id
Goes		id		Ja		geen bezwaar
IJselstein		id		Ja		geen bezwaar
Oudewater		id		Ja		bezwaar
Middelburg		id		Ja		bezwaar
Hoedekenskerke		id		Ja		bezwaar

Op de daarop volgende stemming zijn op vraag 2 de Personen die geacht wordende voor de bediening zoo het de wil des Heere is D. Janse met 30 stemmen, J. Vader met 18 en

Wijting met 9 stemmen uitgekomen. En dat iedere gemeente het regt om tot Leeraar met aanroeping van Gods Naam, en regt afhankelijkheid aan Gods genadetroon een van die drie personen tot dat heilig dienstwerk te beroepen, als mede indien deze of gééne gemeente eenig Leeraar weet, die onder de zelve vereistens de gemeentens zoude kunnen of willen bedienen, zulke aan de opzienders der gemeentens te kennen te geven, om dan in onderhandelingen te komen.

Art 10

Aangaande de aanneming van ledematen, met deszelfs bevestiging, alsook de Huwelijksinzegening kunnen door ouderlingen geschieden.

Art 11

Zoolang er geen wettige Leeraars zijn, mogen en kunnen Provinciale ouderlingen en diakenen en als zoodanig al dienende door ouderlingen bevestigd worden. Waarin geen bezwaar bestaat omdat met die bediening, geen bediening van de bondszegels bestaat.

Niets meer ter onderhandelen hebbende is de vergadering door de ouderling J. Vader gesloten, met het zingen van Psalm 102 vs. 7 en dankzegging.

D. Janse Voorzitter

M. Poirot scriba

Algemeene Vergadering gehouden te Middelburg 18 Juni 1884 waarbij tegenwoordig als Leeraar (en voorz.) Ds. D. Janse en D. Wijting.

Van Middelburg, de ouderlingen P. Ingelse, J. Corré, N. Verhulst en J. Vader. Diakenen Lantsheer, Bimmel en Passenier.

(Op deze vergadering is gedisputeerd over de gang van zaken omtrent het bevestigen van Ds. D. Janse.)

... Hierop is door de Vrzt. Aan Do Wijting en zijn Kerkeraad plegtig afgevraagd of zij de bevestiging van den Leeraar Do. Janse overnamen en erkenden, waarop zij eenparig van Neen hebben geantwoord, waarop de Vergadering hunne daad niet goedkeurende nog overnemende, er vanzelf een scheiding volgde...

Provinciale Vergadering gehouden den 25 februari 1885 te Middelburg.

Do. Janse voorzitter

Ouderlingen J. Vader, N. Verhulst ... diakenen J. A. Bekkers (allen van Middelburg)

Art 2

De voorzitter vraagt aan de ouderlingen der vergadering, of van iemand op de bediening, leer, leven en wandel van de Leeraar, aanmerking heeft? Waarop niemand iets heeft, dan de diaken Bekkers, die meer geestelijke kennis in de *Leer* begeerde. Ten andere wierd gevraagd of er op de *bediening*, van ouderlingen en diakenen en leden aanmerkingen zijn, waarop wierd gezwegen.

Art 10

Is bezwaar ingekomen omtrent het lezen in de gemeente van Philpot Predicaties wegens zijn verschil aangaande de kinderdoop, volgens onze Ger. Belijdenis. Waarop besloten is de vrijheid der gemeentens van zijne Predicaties over te laten.

Art 11

Is gehandeld over de voorgaande ouderling J. Vader op voorstel van de Kerkeraad van IJreseke en Rilland, om hem in de gemeente als Leeraar te beroepen, en besloten hiertoe over te gaan nadat hij zich op verzoek verwijderd had over een en ander gehandeld, in geheime stemming een beroep op hem uitgebragt met 24 van de 29 stemmen. En bij de beroeping is door de Vergadering als voorwaarde gesteld dat hij zich met het ambt van den Leeraar moet vereenigen.

Niets meer te verhandelen zijnde is de vergadering gesloten met het zingen van Psalm 25 vs. 2 en dankzegging door den ouderling en voorganger J. Vader.

D. Janse Voorzitter
N. Verhulst Scriba

3e brief van Z. Verhage inzake benoeming Vader tot leraar

Meliskerke 3 April 1885.

Geachte vriend!

Door 's Heeren goedheid, geniet ik een goede gezondheid en wens het van u en de uwen ook hartelijk.

Uwe letteren van Januari heb ik ontvangen. Ik was er recht mede verblijd dat de Heere ons nog gunde om een weinigje gemeenschap der heiligen te oefenen. Hetwelk zo schandelijk verbroken ligt in Gods Kerke. Twisting en scheuringen zijn aan de orde van de dag. Drie gemeentens zijn over gegaan naar Ds. Bakker, en twee gemeentens hebben Wijting. Of u al bekend is dat J. Vader op de Provinciale vergadering in de maand Maart met 24 van de 29 stemmen benoemd is tot leraar is mij onbekend. Maar daar komt een maar, bij: dat hij D. Janse moet erkennen als een wettig gezonden leraar. En sedert dat D. Janse leraar is, zijn er geen verschijnsels dat de staf van Levi bloeit. Gelijk ik u boven meldde, veel bezwaar is er onder een klein overblijfseltje aangaande die buiging onder Janse en aan de andere zijde is er een uitzien met een geroep, nu zal hij toch moeten erkennen dat Ds. Schaafsma een wettig gezant is.

Och mijn vriend, dit geeft zuchtingen onder Zijn volk. Zodra als hem de brief toegezonden werd van D. Janse, heeft hij eenvoudig per brief gevraagd, wat of er in die voorwaarden bedongen was. Maar tot heden geen antwoord. Zodat u zelf begrijpt, alsdat er een list in ligt. In zo verre heb ik u een weinigje op de hoogte gehouden van Zeeland. (...)

Algemeene Vergadering gehouden 9 sept. 1885 te Middelburg

Van Middelburg tegenwoordig:

Do. Janse voorzitter

Ouderlingen J. Vader, N. Verhulst, J. Corré, T. Kamermans, H. Bimmel

Diakenen J. A. Bekkers, J. Pattenier, J. Minderhout, M. Lantsheer, C. Mulder

Art 7

Aangaande Art. 11 van de Provinciale Vergadering van 25 Febr. ll. omtrent Jan Vader als beroepen Leeraar, verklaard hij, dat beroep voor het geheele lichaam der gemeente niet kan aannemen, uit oorzaak van de voorwaarde gesteld, dat hij zich met het ambt van den Leeraar moet vereenigen. Welks voorwaarde door den ouderling Kamermans, als te veel bindend beschouwd word, waarop die voorwaarde is vervallen. Daarop heeft J. Vader verklaard, zijn zaak in de hand des Heeren over te geven, om te zien wat in dezen de uitkomst zal zijn.

Art. 9

Omtrent de schriftelijke opzegging van ouderling en lidmaatschap van N: Verhulst, is besloten dat zijne handelingen geheel tegen Gods Woord is: En zijn Censureering van 14 April 1884 volgens Gods Woord en belijdenis gewettingd, en Bidde dat hij in deze met

verootmoediging voor den Heere mag komen, en dat de Kerkeraad te Ysereke daar over vermanen, met hem 14 dage tijd gevende van beraad tot wederkeeren.

Uit deze notulen kunnen we afleiden dat Noach Verhulst bedankt had als lid. Hoogstwaarschijnlijk heeft het te maken met de tweedracht tussen ds. Janse en Jan Vader. Jan Vader zijn dochter Neeltje was getrouwd met Adriaan Verhulst.

Verdeeldheid in de gemeente te Aagtekerke

Toen de storm over de bevestiging van ds. Janse enigszins geluwd was, ontwikkelde zich een nieuw probleem. Er waren in de gemeente Aagtekerke/Middelburg enkele leden die de bevestiging en de roeping van ds. Janse bleven afwijzen. Zij gingen daarin zo ver dat ze hun kinderen niet wilden laten dopen door hem. Maar een ander leraar was er niet in hun kerkverband, dus bleven de kinderen ongedoopt. Deze mensen kwamen bijeen en schreven een brief aan de kerkenraad te Middelburg. De kerkenraadsvergaderingen werden te Middelburg gehouden. 8 Personen ondertekenden de brief. Jozina Corbijn te Biggekerke schreef apart. Zij had 4 kinderen, waarschijnlijk dat haar zoon Jacobus, geb. 1985 nog ongedoopt was. Jozina, geb. 1855 d. v. Cornelis Corbijn en Jozina Cornelia Willemse, tr. 15-10-1875 te Biggekerke met Wisse Bosschaart te Biggekerke, zoon van Bastiaan Bosschaart en Catharina Schout.

Wie de andere briefschrijvers waren is niet bekend. Behalve Johanna Roelse, de huisvriendin van fam. Vader. Maar uit het feit dat ze hun kinderen lieten dopen zodra ds. Franssen te Meliskerke kwam in 1891, valt af te leiden dat ze wellicht uit Westkapelle, Grijskerke en Domburg kwamen. (Het aantal mensen uit het dorp Aagtekerke wat bij de Ledeboeriaanse gemeente was aangesloten, was heel klein.) Dus, de bezwaarden kerkten 's zondags bij Jan Vader. Vanzelf was er wederzijdse invloed tussen hen en Vader. Wellicht ongewild kwam Vader nu in een moeilijke positie. De gemeente Aagtekerke werd verward en verdeeld. J. Corré en H. Bimmel deelden de mening van de bezwaarden niet. Zij verdedigden de wettigheid van ds. Janse' s bevestiging. Dat hoeft niet te betekenen dat ze persé tegen Vader waren. Maar door de omstandigheden genoodzaakt moesten zij een keuze doen. Of diaken De Lange de bezwaarden tegemoet kwam is me onbekend, maar hij nam het wèl op voor Vader toen deze tegengesproken werd. Hij zei dat Gods oordeel er over volgen zou.

Toen de brieven van de bezwaarden op de kerkenraadsvergadering 13-9-1888 ter sprake kwamen nam Vader het voor hen op. Deze kwestie werd steeds omvangrijker. Leden van Aagtekerke schreven op hun beurt naar de algemene vergadering 5-6-1889. Ten slotte kwam de zaak op de algemene vergadering 19-6-1889. De afloop van het conflict was dat Jan Vader *voorlopig* geschorst werd voor Aagtekerke, niet voor de andere gemeenten. Het is dus een ingewikkelde kwestie geworden. Om er een denkbeeld van te geven is het nodig om van weerskanten iets te publiceren. Hoewel in dit conflict niet alles gepubliceerd kan worden, dat zou niet nuttig zijn. Maar enige kennis ervan kan ons doen zien dat Gods kinderen en knechten mensen met zonden en gebreken zijn, en bovendien toont het ons het wonder van de vereniging en verzoening in 1907. Ds. Kersten heeft later getracht dergelijke uitersten die we hier tegenkomen te voorkomen. Het afsnijden van leden, zonder voorafgaand tuchtproces, heeft hij dan ook veroordeeld.

Het is ook niet goed mogelijk om een zuivere uitspraak over dit conflict te doen, als we het zelf niet meegemaakt hebben. Bovendien, als je er achter staat schijnt het gemakkelijker de zaak te kunnen beoordelen, dan als je er middenin zit. Een kromming in

ons *persoonlijk leven* kan van God zijn. Maar niet minder in *het kerkelijk leven* kan een kromming door de Voorzienigheid mee moeten werken om ten slotte Gods werk te openbaren in de oplossing en de uitkomst.

Algemene vergadering gehouden den 23 juni 1886 te Middelburg.

Art 4

Is gehandeld over de beroeping van J. Vader tot Herder en Leeraar in de gemeentens. Waarop door den Vztt. uitvoerig verslag is gegeven van de gespannen toestand te Aagtekerke en omstreken veroorzaakt door den voorganger en zijne volgelingen, ter verdagtmaking van den door alle gemeentens geroepen en erkende Leeraar Do Janse in zijne roeping en bediening, 't welk aldaar tot veel oneenigheid aanleiding geeft, en als onchristelijk en liefdeloos in het algemeen veroordeeld. Waarop in het slotartikel op terug gekomen werd.

...Daarop werd aan den voorganger J. Vader verzocht de dankzegging te doen. Waarna de vergadering tot de maaltijd een uur geschorst wierd.

Art 9

Na de dankzegging opnieuw gezeten zijnde, zijn door de Vztt. Aan de afgevaardigde van iedere gemeente de volgende vragen gedaan...

Ten 2. Of zij in de gegeven omstandigheden van de gespannen toestand met J. Vader en zijne volgelingen (zie Art 4) hem voor hunne Leeraar begeerde? Waarop eenparig met Neen wierd geantwoord, uitgenomen 2 a 3 leden die de opmerking maakte of het niet zouden kunnen, om daardoor het verschil weg te ruimen; wat niet goedgekeurd werd.

Art 10

Is op een vraag aan de voorganger J. Vader gedaan. Heeft hij voor de geheele vergadering verklaard dat hij Do Janse in roeping van Godswegen en de gemeente met de gaven daar toe geschonken erkende.

D Janse Voorzitter
M. Lantsheer Schriba

Algemeene Vergadering gehouden den 8 Juni 1887 te Middelburg

Voorzitter Do Janse, tot schriba verkozen M. Lantheer

Art.3

Een schrijven van N. Verhulst om bewijs van zijn lidmaatschap, waarop door den Vztt: een brief aan Do Klaarhamer is voorgelezen waarin de gronden der Censureering is aangetoond, en de handeling door de vergadering wierd goedgekeurd, en daarin bevestigd van geen bewijs te kunnen geven van zijn lidmaatschap, dewijl hij hetzelfde schriftelijk opgezegd heeft.

Art 8

is gehandeld over de breuke tussen den Leeraar Do Janse en den ouderling en voorganger J. Vader welks zaken nog niet zijn opgeruimd, daar het de hartelijke begeerte van de vergadering is, dat de Heere door Zijne genade behaagde die breuke weg te nemen. 1 Joh. 3vs. 11.

Provinciale vergadering gehouden den 5 Juni 1889 te Krabbendijke.

Voorzitter Ds. Janse, schriba Jac. van Popering

Art 12

Is gelezen en in behandeling genomen veele brieven gezonden door ledematen van de gemeente Aagtekerke betrekkelijk de onwettigheid van den Leeraar Ds Janse, en een gedeelte van de onwettige Kerkeraad van Middelburg. En daar J. Vader volledig heeft bekend op de Prov. Verg. bij die verklaring te blijven om Ds Janse als wettig en van God en mensen te zijn geroepen, te blijven; zoo werd over die ledematen gehandeld, wegens hunne handelingen. En besloten om die menschen aan te schrijven, dat met volle meerderheid besloten is om dezelve 14 dagen te geven om te bedenken wat hun in dezen te doen staat, om bij de gemeente te blijven in erkenning, of anders vrijwillig heen te gaan.

Hierna is de vergadering gesloten met het zingen van Ps. 102:8 en de dankzegging door Br. C. Hage

Algemene Vergadering gehouden te Benthuizen den 19 Juni 1889

Voorzitter Ds Janse

Benoemd tot schriba A. A. van Lieburg

Tegenwoordig P. Ingelse ouderling, J. Bekkens diaken, Middelburg

J. Corre ouderling, P. de Lange diaken, Aagtekerke

[p. s. voor het eerst worden de afgevaardigden uit de buurt van Aagtekerke, die tevoren afgevaardigd waren van de gemeente Middelburg, thans afgevaardigden van Aagtekerke genoemd.]

Art 11

Nadat de brieven geschreven in de zaak van J Vader (leerend ouderling) voor de vergadering zijn voorgelezen, is aan de aanwezige gevraagd, of het niet raadzaam zou zijn, voor de rust der gemeente Aagtekerke J. Vader voorlopig te verbieden in de gemeente Aagtekerke voor te gaan. Waarop alle leden hebben toegestemd dat de toestand dier gemeente onhoudbaar is, waaraan de nog aanwezige 16 hebben gestemd voor de *voorlopige schorsing*. En 9 hebben verklaard tot deze maatregel niet te durven over gaan, hoewel volkomen de ontrouwbaarheid der Aagtekerksche gemeente toestand erkennende.

Algemene vergadering den 11 Juni 1890 te Middelburg

Voorzitter ds. Janse

Schriba A. A. van Lieburg

Tegenwoordig uit Scherpenisse: C. M. Kleppe ouderling en W. van de Putte diaken.

Art 11

Aangezien dat de ouderling J. Vader sederd het laatste besluit der vergadering voor gegaan is met zich verwijderd te houden van de kerkelijke gemeenschap, en nog geen blijk gegeven heeft van toenadering, zoo besluit de vergadering op 4 stemmen na , dat de kerkelijke gemeenschap door zijn eige handeling, met hem en zijne volgelingen afgebroken is. En spreekt de vergadering de wensch uit dat hij weder tot onze gemeenschap moge terug keeren.

De Algemene groote vergadering gehouden den 24 Juni 1891 te Middelburg

Art 13

De vergadering oordeeld dat wegens onwettige handelingen der Kerkeraad van Scherpenisse met Ds. Franssen, de gemeenschap met deze gemeente niet kan onderhouden worden met betrekking tot de prediking en bediening der sacramenten

Vergadering gehouden te Krabbendijke den 20 Juni 1894

Voorzitter Ds. D. Janse

Tot schriba benoemd A. A. van Lieburg

Art 9.

De vergadering besluit dat iedere gemeente geen leeraar, of oefenaar die buiten haar kerkelijk verband staan behoort te laten optreden, ten zij dan met goedkeuring van de vergadering. Mocht het nu echter zijn dat er zich iets extraorinairs voordeed dat Leeraars of oefenaars van andere gezindheid bewerkingen mochten ontvangen tot deze zaak, of dat ook leden van de gemeente roeping mogten gevoelen om in het openbaar te spreken, zoo zal in de eerste plaats de plaatselijke kerkeraad, en in de tweede plaats de Classis bevoegd zijn, een proeve hieromtrent te nemen, of het tot stifting en opbouw der kerk zou kunnen zijn.

De geschiedenis herhaalt zich, is een bekend gezegde.

Zo was het ook in de problematiek omtrent de bevestiging van ds. D. Janse.

Vergadering te Krabbendijke den 28^e September 1898.

Art. 8

Daarna wordt overgegaan tot de behandeling van de zaak Boone en Beversluis...

De uitslag is, dat van de 32 broeders 13 op beiden, 6 op Beversluis alleen en 1 op Boone alleen hebben gestemd; zodat Beversluis 19 en Boone 14 stemmen verkreeg..,

Art. 9.

Beversluis de volstreckte meerderheid verkregen hebbende is derhalve beroepbaar gesteld en den scriba opgedragen een beroepsbrief aan hem te zenden.

Vergadering gehouden te Moercapelle den 17^e Juni 1899.

Art 2

...Verder oppert broeder Beversluis twijfel aangaande de (zijns inziens) (on)wettigheid van het leeraarsambt van wijlen A. O. Schaafsma; waarvan de wederlegging door de voorzitter hierna volgt. Verder verklaart hij dat hij, omdat Ds. Janse door Ds. A. O. Schaafsma bevestigd is, hij zwaarigheid maakt, om zich, bij eventuele daarin vrijgelaten beroeping door de een of andere gemeente, door Ds. Janse te doen bevestigen. Hij zou dan wenschen in de rechte lijn te blijven, welke zijn inziens te vinden zou zijn bij Ds. L. van der Velde te Rotterdam als zijnde deze bevestigd door Ds. P. Los, deze overbevestigd door Ds. van Dijke (na reeds vóór dien tijd in het ambt geweest zijnde) en Ds. van Dijke door Ds. Ledeboer.

HOOFDSTUK 3

DE GEREFORMEERDE VERENIGING

Eén van Vaders volgelingen, de Meliskerkse molenaar Zacharias Verhage, schreef in die dagen: "Sedert het overlijden van onzen Leeraar Ds. P. van Dijke stond onze gemeente herderloos, zodat onze gemeente als wezen is, onze Leeraar gaf in zijn leven de vrees wel eens te kennen aan enkele vrienden dat er veel aan de drempel stonden om na zijn dood binnen te sluipen om de kudden in twisten en verdeeldheid te brengen. Ook die geacht waren pilaren te zijn (Janse), toonden al spoedig dat zij niet wakende waren aan de posten Zijner deuren, zodat zij al spoedig de Arke op een nieuwe wagen zetten en een vreemde (Schaafsma) inriepen om dat werk te bevestigen. Zover het mij bekend is, was er maar één van de hoofden (Vader) die geen getuigenis aan die bevestiging gegeven heeft, hetwelk zijn gevolgen heeft van twist en verdeeldheid."

Door de voorlopige schorsing van 19 juni 1889 mocht Vader niet meer voorgaan in Aagtekerke. Toen hij in 1877 de bediening in Aagtekerke begon, beschouwde hij dat als eer *tijdelijke* aangelegenheid. Hij meende spoedig weer terug te kunnen gaan naar de Christelijke Gereformeerde Gemeente. Nu hij geschorst is zou dit het tijdstip van terugkeer kunnen zijn. Hij doet echter geen stap in die richting. In een brief van 12 juli 1887 had Vader al geschreven dat hij met de Doleantie nog niet uit de voeten kon. Hij ziet en hoort er wel veel over, maar kan het ware karakter niet doorzien. Hij wenst zich daarom in de achterhoede op te stellen, hoewel het hem, en velen van de vromen, toeschijnt dat de leer van de leraar Jacobs stem is. En verder schrijft hij: "Dit is althans zeker, dat ik niet in zijn schaduw kan staan." Hij wekt de indruk, toch wel wat verwachting te hebben van deze beweging. Het zal echter tegengevallen zijn.

Men drong er bij hem op aan dat hij, ondanks zijn schorsing, toch zou blijven voorgaan. Dit resulteerde erin dat in Vaders woonplaats Meliskerke een huis werd gehuurd van Adriaan Melis om daar godsdienstoefeningen te houden. De woning van Melis was al spoedig te klein voor het houden van de kerkdiensten. De latere kerkmeester Jacobus de Korte, die zelf als jongen de diensten daar meemaakte, schreef dat het niet alleen te klein maar ook te primitief ingericht was met schragen en planken om op te zitten. Hijzelf zat enkele keren zelfs in het aan de woning grenzende geitenstalletje.

In april 1890 werden de diensten al verplaatst naar de schuur van Christiaan Tissink. Dorsvloer en graantas boden voldoende ruimte om de gemeente te herbergen. De toenmalige schuur van Tissink is nu bekend onder de naam "Het Boerderijtje". Dit is, komende vanuit het dorp, na het passeren van de watergang, het eerste boerderijtje rechts aan de Mariekerkseweg. Daar kon wel vergaderd worden in de zomer, maar na het binnenhalen van de oogst bleef er geen ruimte over voor de kerkdiensten.

Intussen was men begonnen met de bouw van een kerk op naam en land van Jan Vader. Het land lag ten noordoosten van het dorp, tussen de Torenstraat en de Molenweg. De kerk was alleen bereikbaar langs een voetpad.

Op 3 augustus 1890 werd de kerk in gebruik genomen. Jan Vader sprak voor deze gelegenheid over Zacharia 4:6: "*Niet door kracht, noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden, zegt de Heere*".

De totale kosten van de kerk bedroegen: f 1.615,--. Jan Vader schonk ruim één derde deel van de kosten. Het door de vereniging te betalen bedrag bleef men op schuldbekentenis

schuldig aan Jan Vader tegen een rente van 4% en een aflossingsvoorwaarde van f 100,-- per jaar. Hieruit blijkt alweer dat Vader toch niet onbemiddeld is geweest.

Blijkbaar voelde men wel aan dat een op zichzelf staande godsdienstige groepering ook enige organisatie behoefde. Op 24 september 1890 werd een "Gereformeerde Vereeniging" opgericht. De vereniging werd geleid door een bestuur, bestaande uit vijf leden. De eerst gekozen bestuursleden waren: Jan Olyslager (voorzitter), Pieter de Man (secretaris), Pieter Wielemaker, Adriaan Jobse en Pieter Slabber. De eerstgenoemde personen, voorzitter Olyslager en secretaris De Man, vrienden van Jan Vader, behoorden in 1869 tot de eerste kerkenraadsleden van de toen geïnstitueerde Christelijke Gereformeerde Kerk in Meliskerke. Zij waren destijds Jan Vader voorgegaan naar de Ledeboeriaanse gemeenten en volgden hem, nu hij op zichzelf was komen te staan. Verwacht mag worden, dat zij behoorden tot degenen die er bij Vader op aandrongen een zelfstandige gemeente te vormen. De Ledeboeriaanse gemeente in Aagtekerke fungeerde als streekgemeente. Haar leden woonden verspreid over Walcheren. Dat de gemeente van Jan Vader, de Gereformeerde Vereeniging, een zelfde functie zou uitoefenen blijkt al uit de samenstelling van het bestuur. De leden komen uit Aagtekerke, Meliskerke en Zoutelande.

Van het bestaan van de Vereniging werd aan de Regering kennis gegeven. Die kennisgeving was anders dan de vrijheidsaanvraag in vroeger jaren. Met de kennisgeving erkende men wel de regering als het hoogste nationale gezag, maar men erkende niet het gezag van de koning over de Kerk zoals dat met de vrijheidsaanvraag het geval was. De Statuten werden goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 13 december 1890.

Artikel 1 en 2 van de Statuten luiden als volgt:

"1. De Gereformeerde Vereniging, gevestigd te Meliskerke (Zeeland), heeft tot grondslag de onveranderlijke waarheden, door Gods Woord geopenbaard en in de Belijdenisgeschriften der Gereformeerde Gemeente uitgedrukt.

2. Zij stelt zich ten doel: bevordering van de belangen der Gereformeerden, door het verlenen van stoffelijke hulp, voor zoover die blijken zal noodig te zijn voor de verzorging van ,armen, voor de voorziening in geestelijke behoeften en voor het onderwijs der jeugd."

De vereniging bezat nu rechtspersoonlijkheid en kon dus rechtshandelingen plegen. Op 17 Januari 1894 was de gehele schuld afgelost! Materieel ging het de gemeente dus wel goed. De gemeente ging wekelijks op onder de Woordbediening door oefenaar Jan Vader, maar de sacramenten werden niet bediend.

DE GEREFORMEERDE GEMEENTE ONDER HET KRUIS

Om tot een echt en geordend kerkelijk leven te komen werd door de vereniging op 20 februari 1891 een ledenvergadering gehouden met het doel een kerkenraad te kiezen. Op de vergadering waren 20 leden aanwezig. Uit hen werden tot ouderlingen gekozen Jan Olyslager en Antheunis Wagenaar en tot diakenen Pieter de Man en Jan Meijers. De voorzitter en secretaris van het verenigingsbestuur bekleedden vanaf die tijd dus dubbele functies: èn kerkeraadslid èn bestuurslid. Nu zat men met een nieuwe moeilijkheid: de gekozen ambtsdragers moesten in het ambt bevestigd worden, maar men stond als kerkelijke gemeente op zichzelf en had geen binding met enige predikant die de bevestiging zou kunnen verrichten. De tot ouderling gekozen Jan Olyslager werd met het bestuurslid Piet Wielemaker gemachtigd om met Ds. Van Smalen in Rotterdam de

kerkelijke zaken te gaan bespreken. Ds. Daniël Boeser van Smalen was destijds de voorganger van oefenaar Wijting in Goes. Later was hij predikant van een vrije Gereformeerde Gemeente. Er werd met hem gesproken en raad aan hem gevraagd. Ds. Van Smalen gaf het advies om Ds. L. van der Velde van Rotterdam te benaderen voor de bevestiging van de ambtsdragers en instituering van de gemeente. Ds. Van der Velde behoorde met de gemeente van de Rotterdamse Slachthuisgade weliswaar tot de Ledeboerianen, maar hij bemoeide zich weinig met hen. Gevolg van een en ander was wel dat in 1895 de Ledeboerianen de banden met hem verbraken. Voor de Meliskerkse gemeente kon hij echter goed van dienst zijn.

Op een ledenvergadering van 31 mei 1891 werd "na veel heen en weder spreken" besloten om Van der Velde te verzoeken de kerkenraadsleden te komen bevestigen. Op een volgende vergadering, 31 juli 1891, werd echter medegedeeld dat door tussenkomende bezwaren, Van der Velde toch maar niet uitgenodigd was om naar Meliskerke te komen.

Intussen was Ds. E. Fransen uit Lisse uitgenodigd en deze had reeds de toezegging gedaan in de maand september in een avonddienst voor te gaan. Ds. Elias Fransen was predikant van de Kruisgemeente Lisse. In die tijd vormden enige kruisgemeenten, namelijk Lisse, Kampen, Tricht, Vlaardingen en Twello al min of meer een kerkverband. Ds. Fransen was hiervan de centrale figuur. Ook buiten deze kring kreeg ds. Fransen bekendheid. Hij ging ook voor in de Ledeboeriaanse gemeente van Scherpenisse, de gemeente die de schorsing van Jan Vader niet accepteerde. Via die gemeente kwam hij in contact met de Meliskerkse voorganger.

Op 14 september 1891 ging Ds. Fransen de eerste keer voor in de kerk van Jan Vader. In deze dienst bevestigde hij de gekozen ambtsdragers. Hiermee ontstond een kerkelijke gemeente met een kerkenraad. Daarom mag dit tevens gezien worden als de instituering van de gemeente.

De middag daarna, 15 september 1891, ging Ds. Fransen weer voor in de gemeente en doopte toen 10 kinderen. Het relatief grote aantal te dopen kinderen in de toen nog kleine gemeente toont aan dat de doop in lange tijd niet bediend was. Uit het gezin Provoost uit Domburg werden drie kinderen gedoopt. Daar was wel een tweeling bij, geboren in juli 1891, maar ook een zoon die geboren was op 26 maart 1890. De gedoopten zijn: Jacoba Peene, Jacoba Faasse en Johanna Faasse uit Westkapelle, Lena Sturm uit Oostkapelle, Jacobus Wagenaar uit Serooskerke, Christiaan Wisse en Pieter Faasse uit Aagtekerke en Jan, Catharina en Jacoba Provoost uit Domburg. Het valt op dat niet één van de kinderen uit Meliskerke komt.

In de notulen van de Gereformeerde Vereeniging komt de volgende aantekening voor: *"15 september: naar den 14 september: den dag der bevestiging des kerkerads is de vereeniging verwisseld in een zelfstandige gemeente."*

Hoewel er nu officieel een kerkelijke gemeente was, veranderde er niet veel. In het notulenboekje worden vanaf die tijd alle notulen opgenomen, namelijk van bestuurs-, leden- en kerkenraadsvergaderingen. De voorzitter en scriba van de vereniging ondertekenden alle notulen. Het enige verschil is dat de scriba voorheen secretaris werd genoemd. Blijkbaar hechtte men wel waarde aan een kerkelijke benaming van de functie. Waarom de voorzitter dan geen praeses werd, is niet duidelijk.

Jan Vader functioneerde niet als scriba, maar de notulen zijn naar onze stellige overtuiging wel met zijn handschrift geschreven, zijn naam komt bijna nooit voor in de

notulen. Alleen als de belijdeniscatechisanten voor de kerkenraad verschijnen om onderzocht te worden op hun kennis van de leer, wordt vermeld dat Jan Vader ook aanwezig is. Eenmaal per jaar wordt door de kerkenraad verantwoording gedaan van de financiële stand van zaken. Dit wordt altijd gedaan ten huize van Jan Vader. Op 18 maart 1892 werden de eerste nieuwe leden na het afleggen van belijdenis aangenomen. Het zijn Adriaan Olyslager, Janus Verhage en Magdalena Pleijte, dochter van Willem Pleijte, allen te Zoutelande en Jan Poppe te Biggekerke. Evenals bij de eerste dopelingen ook nu niemand uit Meliskerke.

Op 20 juni 1894 werd door ds. E. Fransen het Heilig Avondmaal bediend.

De notulen vermelden dat op 12 augustus 1894 Jakobus Riemens in tegenwoordigheid van zes kerkenraadsleden tot lid wordt aangenomen. Er zijn op die tijd slechts vier kerkenraadsleden bekend. Ook Jan Vader wordt als kerkenraadslid aangemerkt. Dan komen we dus aan vijf leden. Wie het zesde lid was zal wel een vraag blijven. We krijgen de indruk dat Jan Vader zich wat de materiële kant van de zaak betrof wat op de achtergrond hield. Hij liet dit over aan kerkenraad en bestuur. Zijn terrein was meer de geestelijke zorg voor de gemeente. En hij leefde in de verwachting van Job 8 vers 7: "Uw beginsel zal wel gering zijn; maar uw laatste zal zeer vermeerderd worden."

Regelmatig kwamen nu predikanten van de kruisgemeenten in Meliskerke om er te preken en de sacramenten te bedienen. We lezen de namen van Ds. E. Fransen, Ds. A. Janse en de oefenaars (later predikanten) Corn. Pieneman en H. Roelofsen. Het kwam zelfs voor dat een predikant en een oefenaar in één dienst voorgingen. Dat was ook het geval op 28 april 1896 in een avonddienst waarin Ds. A. Janse aan vier kinderen de doop bediende. Na de doopsbediening werd toen door oefenaar Pieneman een preek gehouden.

Volgens de notulen van de vergadering van de Gereformeerde Gemeente, gehouden te Kampen op 7 mei 1895, werd door Ds. A. Janse medegedeeld dat te Meliskerke in Zeeland een Gereformeerde Gemeente was ontstaan en dat die gemeente aansluiting zocht bij de Gereformeerde Gemeenten die zich al enige jaren onderling verbonden hebben aan de leer, inzettingen en tucht, bepaald door de Synode, gehouden te Dordrecht in 1618 en 1619. Meliskerke was uitgenodigd om op de vergadering aanwezig te zijn. Er was een brief van Meliskerke met verontschuldiging: zij konden niet aanwezig zijn wegens de ouderdom, enzovoort.

Op 16 juni 1895 werd Lein Provoost bevestigd tot diaken door ds. A. Janse.

Op een volgende vergadering, op 25 februari 1896 te Opheusden, waren Steven Ton en Adriaan Jobse als afgevaardigden van Meliskerke aanwezig.

Lein Provoost geb. 21-12-1849 te Meliskerke; vrachtrijder; woonde Geschieresweg; thans Aagtekerke. Overleden Domburg 27-6-1902.

Lein was een zoon van Abraham Provoost, geb. 5-4-1816 te Westkapelle; overl. 20-2-1861 te Serooskerke; en van Pieterella Zachariasse, geb. 4-5-1825 te Biggekerke. Zij was een Godzalige vrouw die ruim gestorven is. Na het overlijden van Abraham hertrouwde Pieterella met Pieter Ingelse, geb. 7-6-1821 en overl. 25-8-1906. Voor Pieter was het zijn 3^e huwelijk. Ingelse is 16 jaar oefenaar geweest in de Ledeboeriaanse Gemeente te Middelburg.

Lein was diaken in de gemeente te Meliskerke, waar oefenaar Jan Vader voorganger was. Van Lein is niets meer bekend dan dat hij tegen zijn kinderen heeft gezegd: *Of het van mijn kinderen zullen zijn, of van mijn kleinkinderen, dat kan ik niet zeggen, maar God zal*

er nog toebrengen uit mijn nazaten tot de gemeente die zalig zal worden, om dienst te doen in Zijn kerk. Deze belofte is vervuld in zijn kleinzoon Christiaan van de Woestijne.

Lein was gehuwd met Maatje Marinisse, geb. Vrouwenpolder 15-8-1850; overl. 4-3-1894, Domburg.

Een van zijn dochters heette Leintje Provoost geb. Domburg, 19-1-1881; gedoopt Geref. Gemeente onder het Kruis te Meliskerke door Ds. E. Fransen. Overl. te Koudekerke, 'Der Boede', 2-2-1978. Zij was gehuwd met: Cornelis van de Woestijne geb. 8-4-1876, Domburg; landarbeider; overl. 21-6-1950 te Domburg. [Cornelis was voor de 1^e keer met haar zuster getrouwd te Domburg, 29-3-1899 Pieterella Provoost, geb. 7-4-1876 te Middelburg; overl. te Domburg 3-6-1900.]

Uit zijn 2^e huwelijk werd Christiaan van de Woestijne geboren.

Ook een andere kleinzoon van Lein, Abraham Provoost heeft de kerk gediend. Abraham werd in 1936 op 24-jarige leeftijd als ouderling bevestigd door ds. Verhagen van Middelburg, met deze tekst: "Vrees niet Abram, Ik ben u een Schild, uw Loon zeer groot". 10 jaar was hij scriba, daarna voorzitter van de kerkenraad. Op enkele maanden na diende hij de gemeente 55 jaar. Hij overleed 10 mei 1991.

Er waren in de gemeente van Jan Vader 2 vrouwen die grote bekendheid kregen.

Ten eerste, Willemien Faasse, de kosteres. Willemina Faasse, geb. 25-11-1841 te Westkapelle, d. v. Jan Faasse, geb. 17-2-1814; overl. 27-2-1901; dijkwerker, gehuwd met Poulina Huibregtse, geb. 2-11-1816; overl. 1-7-1901. Willemina trouwde te Zoutelande op 8-5-1874 met Jozias Verhage, geb. Meliskerke ong. 1843, boerenknecht, zoon van Lein Verhage en Suzanna Joziasse. Jozias overleed 48 jaar, 27-8-1891 te Meliskerke.

Jan Faasse liep 's zondags met enkele vrienden van Westkapelle naar Meliskerke. Zie "*Door water en vuur*", door Joh. Westerbeke.

Een andere zoon van Jozias Verhage was Adriaan Verhage, geb. Meliskerke, tr. 46 j. op 27-10-1893 te Meliskerke met Johanna Roelse, 36 j. d. v. Huijbrecht Roelse, geb. 1832 te Vlissingen en Kornelia Sneevliet. Johanna was voordat ze trouwde de huisvriendin van fam. Vader. Vader was erg op haar gesteld en spreekt dikwijls over haar in zijn brieven. Het echtpaar stierf kinderloos.

Willemien Faasse had grote achting onder Gods volk en bij anderen. Volgens de overlevering ging er zoveel van haar getuigenissen uit dat de dokter die haar bezocht in haar laatste dagen tot tranen toe bewogen werd, hoewel hij beslist geen zachtaardige man was. Zij was heel nauw aan Jan Vader en aan ds. Fransen verbonden. *Domenie Franse, dat is een ziéner!* zei ze.

In 1904 vroeg ze ontslag als kosteres en stelde voor dat haar dochter Susan dit werk wilde overnemen. Suzanna Verhage, geb. ong. 1875 te Meliskerke, trouwde te Meliskerke 27-9-1901 met Adriaan Olijslager, geb. Zoutelande, 35 jaar, landbouwersknecht, zoon van Jan Olijslager en Suzanna Labruijère. Jan Olijslager was ouderling te Meliskerke.

Suzan en Arjaan zijn koster geweest tot 1949. Als meisje had Susan reeds een sterke geestelijke binding aan Jan Vader. Eén van de door Vader zelf geschreven boeken gaf hij haar in 1892 als geschenk. Susan was niet alleen een begenadigde vrouw, maar ook wijs. De predikanten die in de gemeente voorgingen logeerden meestal in het kleine huisje van Arjaan en Susan. Zo ook ds. Kersten.

Eens had ds. Kersten een klein kind meegenomen toen hij in Meliskerke logeerde. In de kleine woonkamer waren 2 bedsteden. Het echtpaar sliep in de ene en ds. Kersten in de andere bedstee. Maar nu het kind. Geen enkel probleem voor ds. Kersten. Hij nam 2 stoelen en tussenin een laag bankje. Omdat het bankje te laag was legde hij daar een grote Statenbijbel op. Toen een paar dekens en klaar was Kees. 'Pa', zei het kind, toen ze erop lag, *'het is zo hard'*. 'Foei, schaam je kind', zei Pa. Zo ging dat vroeger. En nu?

Een zoon van Willemien Verhage-Faasse heette Lein, geb. Westkapelle, 28 j. landb. tr. 21-5-1909 te Meliskerke met Dina Westerbeke, 27 j. d. v. Adriaan Westerbeke en Antonia Hendrikse. Adriaan woonde te Westkapelle. Hij was krachtdadig bekeerd, van de kermis getrokken en in de Voorzienigheid gebracht in de gemeente van Jan Vader. Hij was nauw verbonden aan oefenaar Kersten. Toen de Gereformeerde Gemeente in Westkapelle geïnstitueerd werd, bleef hij nog enkele jaren in Meliskerke kerken. Daarna ging hij over in 1925. Zie: *Door water en vuur*, door Joh. Westerbeke, blz. 55.

Nog iemand die bekend was in de gemeente van Jan Vader was Adriana Minderhoud, d. v. Simon Minderhoud en Maatje Louwerse; gehuwd op 22 j. leeftijd, 6-5-1881 met Pieter Wisse, 21 j. z. v. Jacobus Wisse en Adriana de Visser; landbouwer op de boerderij "Het Klooster", tussen Aagtekerke en Meliskerke. Pieter werd in 1900 kerkmeester in de gemeente te Meliskerke. In 1911 werd hij diaken. Wisse woonde op Aagtekerks gebied en was daar gemeenteraadslid. Feitelijk zou hij zich na 1907 bij de Aagtekerkse gemeente hebben moeten voegen. Uit overlevering weten we echter dat hij een sterke binding had aan de Meliskerkse gemeente. Ten tijde van Jan Vader was het voor hem wel eens moeilijk geweest zijn plaats te weten: de gemeente van Jan Vader of de Ledeboeriaanse gemeente van Aagtekerke. Voor zijn vrouw, Adriana Maria Minderhoud, lag het duidelijker, zij wist haar plaats in de gemeente van Jan Vader. Dit gaf wel eens wat verschil tussen man en vrouw. Laatstgenoemde mocht echter haar verlangen om bij Jan Vader te kerken aan de Heere voorleggen. Op een zondagmorgen gingen ze als gewoonlijk op weg naar Aagtekerke; Wisse voorop en zijn vrouw achter hem aan op het smalle voetpad. Op de splitsing Aagtekerke-Meliskerke ging haar man zonder iets te zeggen richting Meliskerke. Tot beider verwondering en blijdschap had God Wisse de weg gewezen, die hij gaan moest.

Vader heeft tot het laatst van zijn leven ondervonden dat het uitnemendste van dit leven, ook van het kerkelijke, dikwijls moeite en verdriet is. Er kwam onenigheid tussen P. Wielemaker, de scriba en hem. Dit ontstond door een verschillende interpretatie van het rentepercentage op een hypotheek. Ds. Pieneman en ouderling Aangeenbrug van Lisse, die in deze zaak bemiddelden, kwamen tot de conclusie dat Vader formeel in zijn recht stond. Zij gaven het advies om het verschil in percentage gelijkelijk te verdelen. Wielemaker moest binnen veertien dagen schuld bekennen. Dit deed hij niet. De kwestie-Wielemaker bleef tot 1900 de gemoederen bezig houden. Zelfs na de vereniging met andere gemeenten was dit één van de kwesties die eerst geregeld moest worden. In de notulen van 16 november 1899 lezen we: "nu de zaak aangaande Wielemaker beslist is en de inwendige verdeeldheid in de gemeente opgeheven, wordt behoefte gevoeld Avondmaal te houden."

VERENIGING MET DE KRUISGEMEENTEN

Er werd in een ledenvergadering van de Gereformeerde Vereeniging op 21 november 1897 door enige leden een voorstel ingediend om bij de regering erkenning aan te vragen tot het omzetten van de Gereformeerde Vereeniging in een Gereformeerde Gemeente. Met algemene stemmen werd het voorstel aangenomen. Het bestuur kreeg opdracht de zaak verder te regelen. Nog in diezelfde maand werd een request gezonden aan Hare Majesteit de Koningin-Weduwe-Regentes. In het stuk wordt Hare Majesteit er mee in kennis gesteld dat er vanaf nu een Gereformeerde Gemeente is gevestigd in Meliskerke en dat deze gemeente wordt bestuurd door een kerkenraad bestaande uit de ouderlingen Jan Vader (voorzitter), A. Wagenaar, S. Ton en A. Jobse en de diakenen J. Meiers (scriba), L. Provoost en W. Coppoolse. Jan Vader wordt hier dus ook tot de ouderlingen gerekend. In feite kan dat niet. Hij is noch door de Gereformeerde Vereeniging noch door de nu daarvoor in de plaats gekomen Gereformeerde Gemeente in dat ambt gesteld. Weliswaar was hij vanaf 1878 ouderling in de Ledeboeriaanse gemeente van Aagtekerke. Dit ambt ontviel hem echter bij zijn schorsing in 1890. Blijkbaar hield men daar geen rekening mee. Vader was in zijn tijd heus niet de enige die het ambt als levenslang beschouwde. Reeds in 1874, toen hij nog tot de Christelijke Gereformeerde Gemeente van Meliskerke behoorde, werd door de kerkenraad van die gemeente besloten om de kerkenraadsleden niet meer periodiek te laten aftreden. Alleen door censuur of bedanken van de persoon in kwestie kon het ambt nog beëindigd worden.

Vóór 1900 werd in de notulen niet vermeld wie de kerkenraadsvergaderingen leidde. Vanaf 1900 vindt die vermelding wel plaats. Het zijn dan beurtelings de ouderlingen A. Wagenaar en S. Ton die de leiding hebben. Ook wordt dan regelmatig vermeld dat Jan Vader niet aanwezig is. Dit zal betekenen dat Vader voorheen altijd als voorzitter fungeerde, en nog voorzitter bleef, maar bij afwezigheid door één van de ouderlingen wordt vervangen. Jan Vader was in 1899 80 jaar geworden, hij was ziekelijk en de ouderdomsgebreken gingen zich laten gelden. Zijn vele absenties in de kerkenraadsvergaderingen zullen daaraan te wijten zijn geweest.

Er werd serieus meegeleefd met het kerkverband. De meerdere vergaderingen werden ook bezocht. Op de kerkenraadsvergadering van 16 april 1900 werd besloten de classisvergadering van Rotterdam op 8 mei 1900 de vraag voor te leggen: "hoe te handelen met een gecensureerd lid dat voor de kerkeraad schuld heeft beleden". Naar de classisvergadering in Rotterdam op 23 februari 1901 werden afgevaardigd de broeders S. Ton en J. Meijers. Als agendapunten werden door Meliskerke opgegeven een censuurgeval en ook de vraag of er een verplichting is om elk jaar twee ouderlingen en twee diakenen te laten aftreden. Wat het classisadvies geweest mag zijn: er werd niet afgetreden. Wat er op de classisvergadering voorgevallen is, valt niet meer na te gaan. Er zijn geen notulen. Maar dat er iets mis ging is duidelijk.

Uit de kerkenraads- en classisnotulen van later data blijkt dat er een breuk ontstond tussen Meliskerke en de verenigde kerken. Aanleiding daartoe was vermoedelijk het door Meliskerke aanhangig gemaakte tuchtgeval. Een vrouwelijk lid van de gemeente had de consulent, de Rotterdamse Ds. Pieneman, en een diaken van de eigen gemeente, belasterd. Dit geval is vele malen behandeld in kerkenraads- en classisvergaderingen. Pas negen jaar later werd schuld beleden en de censuur opgeheven. In de kerkenraad was men het onderling over deze zaak niet eens. In later jaren beschuldigden kerkenraadsleden Ds.

Pieneman ervan in deze zaak niet recht gehandeld te hebben. Zo zal dit nu al aanleiding geweest zijn tot onenigheid in de kerkenraad en een breuk met het kerkverband.

Uit de notulen van de algemene vergadering van de Gereformeerde Gemeenten, gehouden op 5 en 6 juni 1901 te Lisse, blijkt dat Ds. Pieneman met een deputatie naar Meliskerke is geweest, maar daar niet werd ontvangen. De kerk bleef gesloten zodat de deputatie onverrichter zake naar de "genabuurde" gemeenten Lisse en Rotterdam moest terugkeren. De meerdere vergadering eiste nu van de Meliskerkse kerkenraad: a. het afleggen van schuldbelijdenis voor de eigen gemeente; b. het afleggen van schuldbelijdenis voor de classis; c. het afleggen van een belofte van goede samenleving naar de Dordtse Kerkenorde; d. het betalen van de onkosten van de deputatie, zijnde f 63,--. De kerkenraad voldeed aan al de eisen van de classis en verzocht wederopname in het kerkverband. Volgens de kerkenraadsnotulen verzoenden de broeders zich met elkaar, behalve ouderling Wagenaar. Hem werd een half jaar de tijd gegeven om zich alsnog met de overige broeders te verenigen. Daar kwam hij niet toe. Hij bedankte ten slotte als ouderling. Ook werd de kerkenraad erop gewezen het gecensureerde lid een bekentenis van "vals getuigenis geven" te laten afleggen. Blijkbaar pakte men de censuurzaak nu wat al te serieus aan. Op de algemene vergadering te Lisse op 19 maart 1902 werd de Meliskerkse kerkenraad vermaand omdat de tweede trap van censuur te vlug was toegepast. De breuk was weer geheeld. Men leefde weer mee met het verband van kruisgemeenten.

'Het einde van die man zal vrede zijn'

Een halfjaar voordat de breuk geheeld werd was Jan Vader al de breuken voorgoed te boven en was hij in de triomferende kerk. De 81-jarige Jan Vader werd steeds zwakker. Hij kon geen dienst meer doen in de gemeente. Veelal zat hij in zijn stoel en las nog wel wat. Ook kreeg hij veel bezoek. Hij wist niet lang meer te zullen leven. Tegen één van zijn bezoekers sprak hij: "Ik zal dit stoofje niet lang meer nodig hebben." Hij had het namelijk in het laatst van zijn leven altijd koud en zat dan met zijn voeten op een verwarmde stoof. Welnu, hij dacht de stoof spoedig te kunnen missen. Dat was ook zo. Op 14 juli 1901 overleed hij op 81-jarige leeftijd. Op de rouwkaart stond: 'in de zalige verwachting des eeuwigen levens.' Ds. Pieneman leidde de begrafenis.

Jan Vaders leven was nauw en moeilijk. Hij zal zichzelf geen hemelplaats toegedacht hebben. *Voor hem zal het dan ook het grootste wonder geweest zijn dat voor hem, onwaardige dienaar, de hemelklokken luidden.* Jan Vader was niet meer. De gemeente die hij stichtte, voerde een kwijnend bestaan. *Noch zijn verwachting dat het geringe begin zeer vermeerderd zou worden, noch zijn uitzien naar een jonge man die de zorg voor de gemeente op zich zou nemen, heeft hij in vervulling zien gaan.* Maar Die het beloofd heeft is getrouw.

DE JONGE OEFENAAR KERSTEN

Na het overlijden van Vader droeg de kerkenraad het houden van catechisaties op aan de ouderlingen A. Jobse en S. Ton. Zij namen dat gewillig op zich. Kerkenraad en gemeente zagen nu uit naar een nieuwe voorganger. Menselijkerwijs gesproken stond de gemeente op instorten nu de geestelijke leider haar was ontvallen. De consulent, Ds. Pieneman, gaf het advies om eens contact op te nemen met de jonge oefenaar Gerrit Hendrik Kersten. Kersten werkte als onderwijzer op de Keucheniusschool in Den Haag. In het daar heersende Kuyperiaanse klimaat voelde hij zich niet thuis.

Nadat hij op verzoek van Ds. Overduin en anderen enige malen was voorgegaan in de kring van de Gereformeerde Gemeenten onder het kruis, was hem door de classis Rotterdam de acte tot proponeren verleend. De kerkenraad volgde het advies van de consulent op. Gevolg daarvan was dat Kersten op Kerstdag 1901 in Meliskerke arriveerde om de gemeente enige dagen te dienen. Hij preekte in één week wel acht maal. De gemeente liep weg met deze 19-jarige oefenaar. Het toch al te kleine kerkje was tijdens het voorgaan van Kersten veel te klein. Zou nu de hoop van Jan Vader, een jonge man als zijn opvolger, in vervulling gaan? Er werd met voortvarendheid aan gewerkt. Reeds een week na zijn terugkeer naar Den Haag, op 8 Januari 1902, werd een ledenvergadering belegd. De kerkenraad had een tweetal gesteld, namelijk Ds. Roelofsen van Opheusden en G. H. Kersten. Voorafgaande aan de stemming werden de 28 mansleden er op gewezen dat er voor de gemeente een zware taak zou ontstaan om het traktement te voldoen indien één van de gestelde kandidaten beroepen zou worden en hij het beroep zou aannemen. Op G. H. Kersten werden 21 stemmen en op Ds. Roelofsen 7 stemmen uitgebracht. G. H. Kersten werd beroepen. Hem werd een traktement aangeboden van f 750,- per jaar. Uit latere besprekingen blijkt dat hier ook 12 vrije zondagen aan verbonden waren. In oktober van datzelfde jaar werd het traktement namelijk verhoogd tot f 1.000,- per jaar, terwijl de predikant de 12 vrije zondagen moest inleveren.

Op 23 maart 1902 volgde de bevestiging tot lerend ouderling van de gemeente Meliskerke. Ds. Pieneman gebruikte daarvoor de tekst uit 1 Timotheüs 4:12 *"Niemand verachte uwe jonkheid."* Kersten was toen nog maar 19 jaar. De tekst waarmee de jonge voorganger zijn intrede deed, was Jesaja 40:1 *"Troost, troost Mijn volk."*

Ds. Kersten heeft later het volgende verteld:

Ik was 19 jaar toen ik in de gemeente van Meliskerke kwam en het was een gemeente die verteerd was door twist en moeite. De afgevaardigde van de classis was onverrichterzaak teruggekeerd en ik moest erheen! Zij durfden nauwelijks een traktement te beloven, maar dat gaf niet. Ik was jong en ongetrouwd. Maar ik was nog geen drie maanden daar, of zij zeiden: „Er komt zoveel geld binnen dat: het gemakkelijk veranderen kan. Blijf langer bij ons en wij geven u meer".

Zo ik zeide, de kerkenraadsleden vochten met elkander. Er kwamen geen dertig mensen in de kerk. Nu was ik daar met Kerstmis [Kerstfeest] en oud en nieuwjaar en de zondag daartussenin. Toen zei die kerkenraad tegen me: „Meester, (want dat zeiden ze altijd tegen me) wij zijn gewoon, dat zondagsmiddags de Catechismus behandeld wordt". "Maar dat heb ik nog nooit gedaan."

"Nee, maar dat zijn wij toch gewoon".

"Geeft het dan niet welke?"

"Nee, als je de Catechismus maar behandelt".

Toen ging ik bij die boer in de kamer en boog mijn knieën en zeide: "Heere, Gij weet alle dingen. Het is mij opgelegd en ik weet niet wat ik doen moet. Maar als ik nu die Catechismus opsla, bepaal Gij mij er dan bij, welke zondag ik behandelen moet". En daar

sloeg ik zondag 21 op, *van de gemeenschap der heiligen*. En de twistingen waren uit. Ds. Pieneman zei: "Wat wij met z'n allen niet hebben kunnen bewerken, is hier geschied".

De grootste vijanden kwamen opeens bijeen en de kerk was veel te klein. Avond aan avond was er gezelschap en dan zaten wij tot in de ochtend tot vier of vijf uur toe, dat de boeren zo vandaar naar hun werk konden. Twist en moeite waren aan een eind en de studenten die te Meliskerke geweest zijn, weten het wel, ik zeg er niet teveel van, maar zij droegen mij op de handen. En de Heere gaf, hoe jong ik ook was, zulk een beslag onder Zijn Woord dat de gemeente groeide en blijdschap en bemoediging kwam onder het volk.

Toespraak door ds. G. H. Kersten, 20 jaar te Rotterdam, 13 mei 1946. Uit: *Bedroefden om der bijeenkomst wil*.

De wens van Jan Vader ging in vervulling: "*dat de Heere een jonge man aan de gemeente mocht geven om Sion op te bouwen!*" G. H. Kersten ging korte tijd wonen in het vroegere huis van Jan Vader, eigendom van zijn zoon Elizias. Kersten moest naar Meliskerke komen om daar de Ledeboerianen uit de omgeving te leren kennen. In het midden van de verdeeldheid smeedde de Heere een band die zijn uitstraling kreeg door het hele land. Meliskerke en Aagtekerke hebben een grote bijdrage geleverd aan de gezegende vereniging van 2 kerkgroepen in 1907. Zal het in éénheid herdacht kunnen worden, één eeuw later?

Mededelingen over oefenaar Jan Vader door zijn kleinzoon Jan Vader Jr.

Grootvader Jan Vader werd algemeen geacht. Om reden hij een der voornaamste notabelen van het dorp was, maar meer nog om zijn oefenaarschap en de roep die er van hem uitging, dat hij tot de meest Godvrezende christenen van Walcheren behoorde. Maar hoewel geëerd en ook wel geschuwd om zijn weinig toeschietelijk karakter, geliefd werd hij allermint. De zeldzame bezoekers die hij aan huis wilde ontvangen waren, buiten zijn familie, enkele intieme vrienden, geestverwanten of predikanten van zijn richting. Ook kwamen er wel dorpelingen om raad of uitleg vragen over godsdienstige zaken en bijbelse onderwerpen. 'Jan, den oefenaar,' wist immers alles op dat gebied, verzekerde men elkaar in alle ernst. Onder de laatste soort bezoekers bevonden zich enkelen die altijd een kwartje ontvingen, als minder met aardse goederen bedeedden.

Eens, toen ik reeds van Meliskerke was verhuisd en bij hem een bezoek bracht, kwam er een oud mannetje aan zijn deur, die in het dorp en de omtrek algemeen "Leen Slik" werd genoemd hoewel hij een andere familienaam droeg. Grootvader opende zelf de deur en zei: dag Leendert, en? Wat doet er op? Vertelt het maar eens. En Leen onderdanig: 'Och Jan, de zaeke zit zo, Jan. Ik zou je ies uut den Biebel wille vrage, wanneer as dat ik zo vrie zou moge weze, Jan'. De bezoeker was klein van postuur, maar een gehaaid ventje. Hij gluurde grootvader met zijn listige oogjes van ter zijde aan. 'As dat je goedkeuringe weg zou kunne drage, Jan', voegde hij er ten overvloede nog aan toe.

Op een klein durpje kent men elkaar haast innerlijk en uiterlijk en grootvader kende Leen.

De eerste knikte. 'Zeker mag je dat, Leendert. Wirrom zou je nie? As je me nie onnodig kom store, wil ik je graag terwille weze, as je iets van importantie te vraegen eit en ik bie machte bin de zaeke uut de doeken te doen'. Hij was zwijgzaam en had een gruwelijke

hekel aan 'riddenanties zonder nut', zoals hij ze betitelde. Maar als hij op dreef geraakte, gebruikte hij zelf ook wel eens veel meer woorden dan nodig was, die oude grootvader.

Weer keek hij zijn bezoeker in de ogen. 'Dus....?' Hernam hij aanmoedigend. Leen Slik tikte met zijn doornenstok op de stoep en schraapte zijn keel. Achter grootvaders rug volgde ik met gespannen aandacht het verloop van de situatie.

'Kiek's, Jan', begon hij -en ik was ondeugend genoeg om te denken: *dat heeft opa al 70 jaar lang gedaan.* - 'Kiek's Jan, de zaake dit om gaet za'k je in korte worden uut mekander zette. Vanacht droomde ik iet uut den Biebel. Ik mag me graag zo is mee den Biebel en mee Goddelijke diengen bezig ouwe, weet je'. Hij stakte even, om een straal tabakssap op straat te deponeren. Misschien ook om de uitwerking van zijn inleidende woorden na te gaan. Want brave Leendert gaf om God noch gebod. Dat de ander heel goed wist. En de brave Leen wist, dat die het wist.

Het viel mij op dat grootvader tekenen van ongeduld begon te vertonen. Hij trok aan het scherm van zijn hoge platte pet. Een 'dubbelganger' noemden ze zo'n ding.

'Jae Leendert, wil je toet de zaake komme? M'n arbeid wacht, weet je".

'Zeker Jan, zeker oor', begon Leen weer. 'Ik zag in den droom den erreme Lazarus leie in Abrams schoot. Je weet het Jan, den erremen zondaer uut de geliekenisse. Net zo'n erme ziele schient ut gewist te èbben, as den ouwe Leen ier'. Weer een pauze. 'Affijn, ik za kort weze Jan', hernam hij. 'Ik ebbe noe êêl den vômidge lope dienke en prakkezere wat of dat noe eigelijk te betekenen eit. Dat leien in Abrams schoot, zògezeid. En ik kan er toch mè gin juuste bedudenisse van vinde. Die moet er toch in weze, docht ik, al bin ik niks as 'n gewoon waerelds mense, mee weinig kennisse. Is 't waer of nie, Jan? Daerom docht ik zo bie m'n eige: Ni den ouwen Jan, Leendert, joen. Dat is 't adres, die weet oalles. Di lei noe de zaake, Jan'.

De oude baas knikte. Voelde hij zich geveleid door Leens listige vleierij? Hij was een Godvrezend man, maar bleef ook een mènes. In ieder geval toonde hij het niet, maar schudde ontkennend zijn grijze hoofd met het rieten dekje, het lange neerhangend haar.

'Alles, is wàt veel, Leendert', antwoordde hij, 'daer is er mè Eén Die oalles weet. En Die ook in het harte van Leendert kiekt, op dit ogenblik...'. Hij zweeg even. Zeker om die laatste verzekering diep in Leens verstokte, oude zondaarshart door te laten dringen. En zijn kleinzoon, die Leen óók doorhad, dacht verrukt: *'Die is goed!'*

Grootvader keek Leen rechtstreeks in de ogen toen hij voortging: 'mè ik ken je deur Gods genade in dezen wel inlichtte, Leendert. Dat vertoeven van Lazarus in Abrams schoot, is niks anders als de gemeenschap der heiligen die de verlostte zondaeren in den émel ten deel za valle'.

Onder het spreken had hij zijn lederen beurs voor de dag gehaald en het koordje ontwonden. 'En hier is je kwartje, Leendert', besloot hij, 'anders vergeet je dat meugelijks nog'. Leen graaide snel het geldstukje uit de hem toegestoken hand en putte zich uit in dankbetuigingen.

'Vee bedankt, Jan! Tienmael vee bedankt Jan, ôôr!' De geveer knikte. Kortaf en zichtbaar ongeduldig. 't Is best, Leendert, 't is zò wè voldoende. Mocht je noe mè is op lere zie van de gaeve naer de grote Geveer en nog is op je ouwen dag lere zoeke wat toet je eeuwige vrede dienstig is'.

Leendert knikte heftig. 'Zeker jan, zeker, zeker, zeker! Ik ope 't waer te nimmen Jan. Ik bin mè 'r 'n eenvoudig ongeletterd mense, weet je, zonder joe grote wiezigheid. Nog vee keren, vee bedankt, ôôr. Ennu..mag ik nog is werommekomme as 't passe heeft, Jan?' 'Dat mag je', was grootvaders laatste bescheid, 'doe jie dat Leendert, en je kwartje za klaer leie. Goeiendag en Gode bevole'.

En Leen: 'Dag Jan! Nog vee...' Maar de deur was al achter zijn rug dichtgevallen. In de gang keek de oude man mij strak aan. "Boos en arglistig is het hart des mensen van zijn jeugd an en as'n oud maggen ooren eit, nie minder". Hij zei het zachtjes. Ik zag z'n vreemd-afwezige blik. Geloof vast, dat hij meer tot zichzelf sprak dan tegen zijn kleinzoon.

Nog een voorval, tijdens het logeren van ds. Pieneman.

Ds. Pieneman, leraar bij de Rotterdamse Gemeente onder het Kruis. Logeerde veel ten huize van zijn geestverwant. Hij sliep dan in grootvaders studeerkamer, waar deze al zijn boeken had staan. Bij het daarheen gaan vroeg de dominee:

'Jan, is je boekenkast op slot?'

'Nee', zei Jan, 'dat weet je wè'.

En de predikant bracht tal van nachtelijke uren door met het studeren in Jan 's boeken, waaronder zich zeldzame werken bevonden.

Grootvader had ook talrijke geschiedkundige werken, zoals Fruijtier, Abraham van de Velde, Emmanuël van Meteren, Van Reijd en Pieter Bor, enz.

Grootvader was even zwijgzaam en sober in woorden als zijn jongste zoon, mijn vader en ik zijn naamgenoot en kleinzoon. Hij was wat excentriek en zonderling, maar bezat toch ook veel goede eigenschappen. Zo liep hij op door-de-weekse dagen nooit te pas en te onpas met zijn godsdienstige gevoelens te koop. Ook doorspekte hij zijn dagelijkse omgangstaal niet met tal van bijbelteksten of zedelessen.

Nimmer veroordelde of verketterde hij mensen die met hem van religieuze richting verschilden. Gelijk velen onder de ultra-orthodoxen maar al te gaarne doen. Het enige waar hij altijd heftig tegen te keer ging was het veelvuldig en onnodig misbruik maken van Gods heilige Naam. Ook had hij een afkeer van het wankelen over geloofszaken *'en 't uut mekoare raefelen van Biebelteksten'*, zoals hij zelf het noemde.

HOOFDSTUK 4

BRIEVEN VAN JAN VADER

Deze brieven zijn uitgegeven in 1905. EENIGE BRIEVEN van de Eerwaarden Jan Vader, in leven leerend ouderling bij de Ger. Gem. te Meliskerke, Zeeland en aldaar overleden 14 juli 1901 Geschreven aan velen zijner vrienden en vriendinnen in Nederland, en op verzoek van velen verzameld en met een voorbericht voorzien door A. Janse Ger. Leraar te Barneveld.

VOORBERICHT

In dagen, waarin men afglijdt van de zielzaligende en bevindelijke waarheid, zooals die in Christo Jezus is, kan het zeer zeker, onder 's Heeren onmisbaren zegen, zijn nut hebben voor Godes arme volk, tot versterking van hun zoo zeer bestreden geloof, een geschrift te mogen lezen, waar hunne eigene zieleklachten en hun zielestrijd in terug gevonden wordt. En overtuigd als wij zijn, dat zulk een taal gevonden wordt in de reeks hiernavolgende brieven, hebben wij vele vrijmoedigheid, om die met een enkel woordje in te leiden bij het tegenwoordig zoozeer versmadede erfdeel des Heeren. Zij zullen misschien bij sommigen geen gunstig onthaal vinden, want de schrijver legt door des Heiligen Geestes onderwijzing *Sions breuken getrouwelijk bloot en dringt in al zijne brieven ernstiglijk aan op een dagelijks beoefenend leven uit de waarheid, op de praktijk der levende godzaligheid.*

Dit was dan ook de diepliggende oorzaak, dat hij voor velen een veracht man was, terwijl Jezus arme scholieren innig aan hem verbonden waren en voor dezen werden zijne eenvoudige oefeningen vruchtbaar gemaakt tot opwassen in de evangelische kennis van den Persoon en het werk van den gezegenden Immanuël, en tot diepere kennis van hunne eigene hartekwalen.

Ongekunsteld en zeer eenvoudig sprak en schreef hij onder de zalving des Heiligen Geestes naar het harte van het bedrukte Sion, maar ook legde hij zonder schroom met de waarheid de vele afwijkingen in de Kerke Gods aan den dag, waardoor velen hem in zijne eenvoudige oefeningen niet konden dragen.

Maar den lezer hoor ik vragen, wie is toch die man geweest? Waar heeft hij gewoond en geleefd? Het was een zeer eenvoudig mens, eertijds wagenmaker van beroep, maar door den volzaligen God verkoren om gebruikt te worden als een instrument in Zijne hand om Sion te bouwen.

Een zeer afgelegen dorpje van ons Vaderland, nauwelijks bij name bekend, was, evenals van schrijver dezes, zijn geboorte en woonplaats; het was Jan Vader, bij velen naar ik vermoed van de verstrooide kinderen Gods in ons Vaderland wel bekend.

Een kleine, geestelijke nalatenschap van dezen mijn ouden, doch reeds enkele jaren overleden zeer geachten vriend, wordt u in dit boekje aangeboden, waaruit ge zult bespeuren, dat hij met vele kinderen Gods uit Jezus verstrooide erfdeel in betrekking stond en veel geestelijk licht ontvangen had om verlegene kinderen Gods met raad en bestuur te dienen.

Tegelijkertijd wordt den lezer ook uit deze brieven een blik gegund in zijn veel bewogen leven. Van de versmaadheid Christi heeft hij ook op aarde zijn toegemeten deel gehad, maar hij rust nu van zijn arbeid en is reeds enkele jaren geleden uit Mezech overgebracht

in het Nieuwe Jeruzalem, terwijl zijn lichaam tot stof wederkeert om straks door den grooten Profeet opgewekt te worden.

Mijn hartewens is, dat deze kleine verzameling brieven met zegen mogen gelezen worden.

Barneveld, 20 Juni 1905.

A. Janse.

BRIEVEN VAN JAN VADER

In de tijd dat Vader tegenwerking ondervond van de classis schreef hij nogal wat brieven aan vrienden en vriendinnen. Uit die brieven kunnen we opmaken hoe moeilijk hij het had en dat hij zich soms van vriend en vijand verlaten voelde. De brieven dateren van augustus 1883 tot augustus 1887. Uit de collectie brieven die ds. Janse heeft gepubliceerd zijn er 2 overgenomen.

Hoe Vader zich voelde als oefenaar te Aagtekerke blijkt duidelijk uit een brief die hij op 7 januari 1884 schreef aan een vriendin, die hieronder volgt.

Waarde Vriendin!

De leering, leiding en vertroosting des Geestes zij en blijve met u. Uw vrees, dat de gemeenschap tusschen ons verminderd is, is niet zoo, vriendin! U weet dat de dagen kort zijn, en dat ik des avonds niet schrijf, terwijl de vele brieven, die ik tracht te beantwoorden, veel tijd wegnemen, alsmede de catechisatiën en het bezoek van 's Heeren kinderen. Doch ik verschoon mij niet verder, want ik gevoel wel eenige zwakheid en lauwheid, wegens den smaad, laster en leugens, die tegen mij en het hoopje volk zijn losgebroken. Bijzondere omstandigheden, hebben tot gevolg gehad, dat vele halve vrienden van mij en het klein overblijfsel tot tegenstanders zijn geworden, geloovende de lasteringen en betrachten tegen mij, Psalm 44 vers 4-7. De Heere zij hun genadig, want er zijn van Zijne kinderen onder.

Het is voor mij en het arme, ook bij u bekende volk, een zuchtenstijd, die menigen traan gekost heeft. De strijd wordt aangeboden over uitwendige dingen, doch dit is slechts schijn. De hoofdoorzaak is tegen mijn leerwijze.

De joden zeiden wij willen u niet steenigen over eenig goed werk, maar omdat gij God lastert, makende uzelf Gods Zoon, derhalve zoo ik door genade mag blijven bij de oude, beproefde, bevindelijke waarheid en ontdekkende leere dan verwacht ik niets anders als voortdurenden strijd. Gedenk mijner, vriendin! in uwe gebeden, dat ik getrouw op mijn post mag blijven in den strijd, want ik heb tegenstanders aan mijn rechter- en linkerzijde en voor mijn aangezicht, hetwelk mij bijna door moedeloosheid zou doen bezwijken in betrekking tot den dienst, doch er zijn nog onder het volk treurigen, die voor den dienst en voor mij, onbekwaam man om in Gods huis te staan, als een behulpzel, hartelijk last dragen. Dezulken genieten onder de bediening daar nog een vrucht van, als zij mij met ruimte zien staan in de bediening. Ik sta tusschen twee partijen: een gedeelte voor, en een gedeelte tegen. Beide letten op mijn gestalten, woorden en psalmverzen.

Twee dingen bewonder ik en bemoedigen mij. Ten eersten dat ik weinig toorn of bitterheid in mijn hart gevoel tegen mijn smaders en verdrukkers en dat ik medelijden met hen gevoel, vrezende Gods toornige bedeeling over hen: wee die den loop des Evangelies stuiten. Ten tweeden ontwaar ik hoe harder de strijd tegen mij, den dienst, en het arme volk, gaat, ik te meer ondersteuning in den dienst ontvang, waardoor mijne

banden breken en er ontsluiting komt in mijn hart en in de verborgene oefening des geloofs en in Sions breuken. In die gestalte heb ik Kerstdag en Nieuwejaar mogen staan; mijn hart was daardoor versterkt in den strijd, alsmede van de verachte schaapjes. Mijn hart werd ondersteund door deze woorden: *"Gij hebt mijn hoofd bedekt ten dage der wapeninge."*

Ook is het een groote verwaardiging om voor en met den Heere een Micha te mogen zijn; ik gevoel soms gewilligheid, om dat met hem te willen zijn en denk, dat velen mij als Micha aanzien. O, dat twee voet hooger te staan als anderen en van God daar geplaatst te zijn en bewust te zijn maar stof en asch te wezen, als alle menschen. Wel vriendin! wat vernedert en verwondert mij dat; ook zie ik, dat het een voorrecht is, dat het volk nog elken Zondag onder den dienst komt om te hooren. Mij kwam voor, dat de Heere in het merendeel geen welgevallen had en op hen geen acht sloeg en dat ik op moest trekken voor een hand vol volks. Door dit al zijn mijne zwakke lendenen versterkt in de beproeving. Sommige vromen denken, dat het voor mij nog enger zal worden als ik getrouw mag blijven om der waarheid getuigenis te geven tegen den afval, en het godsdienstige vlees niet toeval, dat zich alreede in Sion uitbreidt zoals dit voor verlichte oogen zichtbaar is. Ik klaag niet over Gods weg met mij, noch over de onbarmhartigheid der mensen want ik mag er soms iets in zien van Gods goede en wijze hand, hoewel ik Zijne doeleinde niet weet. Ik vind ook hierin mijn schuldbrief dat ik waarschijnlijk te veel een aanbidder van het volk geweest ben, want ik gevoel mij zeer doorzuurd van twee helsche kwaden, namelijk zelfzoeking en zelfbehagen, doch de Medicynmeester weet wel middelen te gebruiken om de kwade humeuren uit te drijven. Och! kon ik maar meer barmhartigheid oefenen met de verdrukkers.

Vriendin! het schijnt, dat gij onder de schaduw van den appelboom zijt geweest. Wist gij den weg tot denzelve, of hadt gij een leidsman, die u daar bracht? Zijt gij daardoor in uzelfen beter geworden of niet? Dat genot zal u zeker hongerig gemaakt hebben om te leunen op den arm van uw Liefsten en om met Hem op te klimmen uit de woestijn? De Heere geve u in dit jaar de zoetigheid te genieten van den mirtenberg en wierookheuvel. Gij kunt mij komen bezoeken naar goedvinden.

Uw ontrouwen vriend,

Jan Vader.

Meliskerke, 24 Januari 1887.

Zeer geachte vrienden en reisgenooten

Ik denk, dat de optocht van het veroordeelde Jericho naar Jeruzalem, de stad des grooten Konings, tot vrijlating de beste reis is, die door een armen pelgrim kan ondernomen worden, want de barmhartige Samaritaan is in dien weg gezonden van zijnen Vader, om met de olie en wijn zijner verdiensten de geslagen wonden te verzachten en te genezen. Wonden, geslagen door de wet, in schuldontdekking en door het monster, de zonde, inklevende en dadelijke, als liggende onder deszelfs macht, en door den Satan, die een aanklager is, en de consentie pijnlijk verwijt. Die drie tegenstanders tegen die, welke God verlaten en weglopen van Jeruzalem naar 't Jericho van 's werelds rust en genot, kunnen wel dadelijk wonden slaan, maar geenszins genezen, al is het dat de wet in schuld ontdekkende slagen heilig ijvert, voor de eere van Gods geschonden deugden. De wet handelt niet anders dan overeenkomstig het werkverbond en dringt aan op deszelfs vloek, rustende op den overtreder. Het ambt der wet is alleen te veroordelen en niet te genezen; de twee vijanden der ziel, Satan en zonde slaan onheilig, de zonde om geheel te

verwoesten en dan aan den Satan over te leveren naar de helle. De Satan slaat om haar voor eeuwig desperaat te maken en om met Kain door het ongeloof alle hoop van redding te loochenen, op dat hij zich zou werpen in de klauwen van de helse macht der zonde, om voor eeuwig Christus' persoon en werk te versmaden door wettische gehechtheid aan Mozes en de conditiën van 't werkverbond. Uit dit alles blijkt duidelijk de dierbaarheid, noodzakelijkheid, liefde en macht van den zeer gehaten Samaritaan van de farizeesche godsdienstige wereld, die het werk der verlossing heeft ondernomen, van onder de drie genoemde sterke machten in den vrederaad en dat tot nu toe is uitwerkende in de harten der uitverkoren. Hoe gelukkig zijn zij, die in haar jeugd daar de onderwerpen van zijn, dit werk beginnende door den Geest der overtuiging.

Broeders! uwe letteren waren mij tot genoegen, ten 1ste omdat gij iets ziet van de avondschemering en nachtelijke duisternis in en over het geheele Nederlandsche Sion in alle partijen, alsmede de nationale onvruchtbaarheid der dochter Sions; met begeerte en uitzien naar de dagen onzer vrome vaderen en hare vaderlijke erve. Ik ben dit met u eens. Mijn oog ziet naar alle kanten uit, waar ik een klein getuigenis des Geestes mag zien, hetzij binnen of buiten onze richting, hetgeen ik dan wensch te erkennen, als een wegaanwijzing des Geestes in verlegenheid en een antwoord Godes op de arme geloofsverzueringen; dit laatste is weinig in ons land.

Ten 2en beaam ik uwe opmerking, dat er groote beweging is in onze moederkerk, ik moet erkennen, dat ik te veel die gerimpelde Naomie met versmading heb aangezien van wege haar hoererij met valsche leeraars, die zeggen dat zij uit Israel zijn en zijn 't niet, ziende tevens, dat alle partijen buiten haar treurig afwijken van de bevindelijke waarheid, die naar de Godzaligheid is, beginnende meer te gelijken op een menselijk samengesteld genootschap, zich ten onrechte beroemende op den naam van kerke Christi, als wel op de teerheid en zelfverloochening van Christus bruid. Het restant van den uitgang uit de Hervormde Kerk is weinig meer als een historische waarheid, waardoor het verstand gevoed wordt en niet het hart.

Ook onze partij heeft zeer veel verloren van haar geur en levendigheid en heiligen ijver voor Gods eer, sinds het overlijden van 's Heeren twee trouwe getuigen, Ledeboer, en van Dijke, en wat het gemis van zijn goedkeuring en de antwoorden Godes betreft. Och! dan bestaat er geen roem boven andere partijen. Het kleed der schaamte moest onze aangezichten bedekken, wij zijn te veel ingekleed met onechte ruste en schijnvrede. Misschien zal de Heere ons nationaal nog eens gevoelig, wakker schudden om te walgen van onze godsdienstige afgoden en te doen zien, dat Hij werken kan buiten ons., daar wij het minst niet verwachten.

Ten 3en verblijdde het mij, dat er in uwe bediening nog beroering is onder de hoorders, en dat uwe lenden nog gesterkt worden tot dat werk; mijne genegenheden gingen naar ulieden uit om u en, het volk nog eens te ontmoeten in de avondschemering daar Sion in verkeert hetgeen haar gezicht verduistert om onderscheidenlijk Gods voetstappen te zien, alsmede haar liefdelooze afwijking. Daarom is het groot, als de Heere soms nog eene ondersteuning geeft aan degene, die mogen getuigen tegen den afval des volks en tegen haar eigen ontrouw, omtrent haar Bondsgod en liefde des ondertrouwens, hetgeen haar verwonderd doet zijn, dat zij Gods dienaars mogen zijn en blijven. O, dat de Heere u en mij bewaren wil voor moedeloosheid en harde gedachten van Gods bedelende voorzienigheid in proefwegen. Mij dunkt dat Ps. 74 en Ps. 80 de overdenking moesten zijn van al de Sionieten in Nederland. Mijn hart ziet uit naar de vruchtbaar makende kracht des geestes in de dorre velden der Sions woestijnen, gelijk de wachters op den

morgen of ik in eene of andere partij iets mocht ontdekken van een opklimmend licht des dageraads. Het zou genade zijn, als wij den Heere onderworpen waren als Hij buiten ons ging werken en ons aan ons zelven overgaf Ps. 81:14 (rijm.) Het zegel dier genade zou zijn, dat wij in dat werk met den Heere zouden verblijd zijn, dit zou een sierlijke zelfverloochening zijn.

Sedert twee maanden leed ik aan eenen zwaren hoest; tot verwondering heeft het mij in den dienst weinig gehinderd, hierin heb ik ruime stof om den Heere te erkennen. Och had ik tot dat werk meer overwinnend geloof over mijne bestrijdende, ongelovige twijfelingen, die mij afhouden om onzen God de eere te geven voor zijne hulp, tot sterkte in de verdrukking van 't vlees en tot opwekking in zijne proefwegen, tot kruisiging aan eigen zin en wil en menselijke goedkeuring en aanbidding.

Groet minzaam al het volk; dat bij u de broederlijke liefde blijve en dat de Heere u samen op den wachttoren stelle en geven moge de zilveren trompetten, verstaande het geklank in getrouwigheid. Groet ook de uwen,

Uwen gevangen vriend,

Jan Vader.

Onderstaande brief werd gericht aan Jacob van de Velde, 1837-1912, destijds ouderling te Scherpenisse. Overgenomen uit: *In de voorhoven des Heeren*, door Joh. Westerbeke.

Meliskerke, juni 1897

Beminde vriend, van ouds af!

Een gezalfd oog en een doorboord oor is van de Heere. Zo'n mens is gebracht onder de behandeling des Geestes. Door die zalving en doorboring worden zij geleerd wat God van haar eist door de wet die haar verklaagd bij de Rechter en snijdt haar wettische hoop af, om het leven te ontvangen door haar eerste man. Die man is zijn ambt, waar tegen hem overtreden wordt, om die te slaan en te bestraffen. Dit eist de deugd van Gods rechtvaardigheid. Verder leert die zalving de arme mens in zijn overtuiging, dat er een weg ter ontkoming is, van onder het vloekvonnis der wettische bedeling onder het oude verbond. Als de oren doorboord worden door de Geest der ontbloting, dan worden zijn overklederen uitgetrokken en dan gevoelt hij door de koude noordenwind zijn naaktheid. Vervolgens brengt de Geest hem in 't gezicht van de noodzakelijkheid om te zien de natuur van de verhoogde koperen slang. Alle ogen die alzo zien, zullen niet meer terug zien! Dat gezicht heeft een naar zich toetrekende kracht tot vereniging. Wat bezit dan toch die zalving en doorboring een hartinnemende kracht tot overwinning in en door degenen die geloven in de nieuwe wet des geloofs tot vrijheid in het evangelie.

Het deed mij genoegen als ik uw letters en handtekening ontving in onze woning. Ik had er al lang naar uitgezien, maar teleurstelling was het gevolg er van. Het blijkt dat uitstel geen afstel is. Alles heeft zijn bestemde tijd! En de tijd die van God bestemd is, zal zeker wel de beste zijn. Als ons geloof meer vastigheid had in des Heeren regering en soevereine oppermacht, wat zouden wij het dan gemakkelijk hebben in tegenspoeden. Maar omdat het geloof meer gehecht is aan het gezicht en het gevoel dan aan de belofte, doet dit haar wankelen, zodat ze soms de dood verkiezen zou boven het leven.

Hieruit blijkt haar geloofszwakheid en wantrouwen als ze drukwegen moeten passeren. En als de Geest Zijn gezicht verbergt voor haar gestalten, dan ondervinden zij wat de kracht van het ongeloof kan uitwerken in verborgen vijandschap tegen Gods bedelingen.

Ze zouden het niet graag zeggen tegen de mensen, welke bedorven karakters er opborrelen uit het hart, waar zij volgens Romeinen 7:24 onder zucht. Ja, dat zijn verborgen smookuilen, die allen de Heere bekend mogen en kunnen gemaakt worden.

O vriend, wat is dat een onschatbaar voorrecht voor Zijn zuchtend volkje. De Geest heeft David hierin onderricht, wat hij met volle vrijmoedigheid heeft betracht in Psalm 32:5. Tot een voorbeeld voor de kerk in de toekomstige tijd, want alles wat toen is geschreven, is tot onze lering geschreven, opdat wij uit de Schriften hoop zouden hebben.

Ik bemerk wel uit uw bericht dat uw beproevingen nog niet geëindigd zijn, dat verwekt een tranendal in dit leven. Uw vrouw was uw rechterhand en uw dochter is een steunsel. De eerste is weggenomen en de andere wordt bedreigd. U hebt lijdzaamheid nodig om zich te schikken naar de wil van God, maar uw en mijn natuur kan en zal in Zijn school niet dan verkeerd onderwijs geven dat in al haar leringen tot afwijken dringt van de levendige God. 't Is een uitnemend voorrecht als die listen gezien worden door een gezalfd geloofsoog. Dat ondersteunt 't bestreden en zwak geloof, als het schijnt te bezwijken onder die binnenbeulen, die 't leven betwisten. God is en blijft een Schuilplaats voor Zijn scholieren. Psalm 91:1. Hij werpt soms Zijn banier over haar, op die kernen en zuchten en nooddruftig zijn. Psalm 12:6. Haar behoudenis ligt vast (in de belofte en in Gods trouw). Vers 7. Gods Woord is getrouw en waarachtig en kan niet feilen, en in vers 8 getuigt hij dat zij zullen bewaard worden, voor de boosheid en twist der mensen, en in vers 2 daar komt de gelovige als een arme bedelaar om behoudenis.

Hierin zien wij dat 't Gods weg altijd is om Zijn volk eerst Zijn kruisweg te leren, dat haar dan brengt in een arme bedelaarsgestalte; dat is een voorbereidend werk, voordat Hij aan haar Zijn belofte komt te vervullen. Eerst maakt Hij haar handelbaar en eenvoudig door beproeving, dat 't gebed uitperst en daarna komen de vertroosting des Geestes! O, wat is Gods wijsheid rijk in Zijn wegen en Zijn handelingen.

Ik kan naar Tholen niet meer reizen; mijn verzwakking verhindert dat. Ik nodig u persoonlijk uit met een metgezel, maar als u verhinderd bent, zoals Paulus omdat de Geest het hem niet toeliet, of omdat uw lichaamskrachten het niet toelaten, zo wens ik hierin te zwijgen.

't Is zoals u schrijft dat de Heere steeds meer afbreekt dat nog staat tegen de sterke macht des ongeloofs. 't Is een moeilijk strijdperk om altijd gezien te worden van de vogelen des wouds. Als een witte raaf, die al die vogelen zoeken te beroven van haar witte vederen. 't Zijn herders van Zijn erfenis, die zichzelf openbaren voor de Heere en Zijn gezalfde scholieren, wat voor haar een stof van smart is. [Jer. 13:8-10]

Ik denk dat u zeker weet, niet te verstaan, het wonder van zalig te worden. Want wie kan er in 't eeuwig besluit indringen en in Jezus' borgstelling en voorbede voor Zijn zwakke volgelingen. Paulus zegt immers dat de gelovigen van zijn tijd het maar ten dele kenden. Laten wij geen zoekers zijn van grote dingen, maar zich voegen tot de nederige vruchten. Ik word geperst om dat te belijden elke zondag voor het volk. Hoewel dat er weinig oren voor open zijn in 't algemeen. De diabolisten hebben grote kracht tegen 't zuivere woord.

Ik wens uw dochters welstand in- en uitwendig, doch vrees. O, hoe zeldzaam is 't als u iemand vindt die in de waarheid gelegerd is. Wij beiden begroeten u en de uwen.

Jan Vader en huisvrouw.

2 ONUITGEGEVEN BRIEVEN VAN JAN VADER

Geschreven aan Willemina van Rossum en Janna Busschaart, 2 vriendinnen te Bruinisse.
Zie *De Bruidegom komt*, blz. 78.

Aan W van Rossum
En Janna Busschaart

Meliskerke 28 April. 85.

Heden en gisteren dagt ik aan mijn belofte om tot u te schrijven, dog wat zal ik beginnen in 't gevoel van een ledig hart van geestelijke en geurgevende specerijen. Laatst op een morgen dagt ik dat de Heere een afgesnede zaak doet op aarde. Ik dagt er toen geheel anders over als vroeger, toen ik altijd in die woorden een bedreigende afsnijding zag. Dog nu zag ik er (voor al zijn volk) een hope der vertroosting in door den geest des geloofs, en dat in het heden en in de toekomst. En dat alleen in duistere, kruis, en lijdenswegen. Ik zag dat de kracht van die woorden alleen van nut en dienst kan zijn, als zijn volk uit en afgewerkt zijn in den rosmolen van 't eigen vernuft, eige zelfgezogte wegen. En als de Heere voor haar verlossing eerst brengt in veel teleurstellingen door de afsnijding van de verwachting van haar eigen wegen. Heden lazen wij in het boek Esther en wij zagen daarin dat God maar eerst verlossing gaf, als hij alle hope van redding vooraf had afgesneden.

Welligt kent gij ook iets van dat? Er is geen lijdzaamheid daar geen verdrukking aanwezig is. En verdrukking doet wagt houden voor het stoute harte Spreu 4+23¹. En daardoor wordt Christi dierbaar als het Manna, en als de wijn. En die mensch leert zich kruisigen aan Werelds genot, en aan zijn eigen wil die een vijand van kruis is. Het eige zelf is een afgod met een gouden hoofd die het vleesch wil koesteren met spijs en drank en kledinge en gemak. Die zig in die dingen niet willen verlogenen in Gods weg zijnde die zullen Christi verlogene als God kruis zend. Zelfverlogening is 't egtste merkteken van een opregte te zijn, grote wetenschap kan er zijn zonder verlogening, dog een gelovige kan men niet zijn zonder zelfopoffering, dat gaat gepaard met lijdzame onderwerping aan Gods weg en wille. Een mensch zonder lijdzaamheid is een soldaat zonder wapens. Lijdzaamheid ziet op God en door en in hem op 't einde des lijdens- En wagt op hem als de wachters op 't morgenlicht. Als gelove zegt God zal komen, zoo zegt de lijdzaamheid: ik zal zijn tijd afwagten ziende op de belofte Ps. 91+15- En Hebreen 10-36 en 37.

Vriendinnen! God kan voor zijn volk (dat geplaagd word van den duivel) strikken verhoeden of verbreken. Ps. 68+21. Zoo er vrees, banden of verdrukking over uwe tenten aanwezig of in aantogt is, wees gemoedigt God houdt voor zijn volk een achterdeur open in den angst door de beloften, ziet 1 Corr 10+13 en Joh 16+20 en Handl. 23+11. Heb goeden moet Paulus en Ps. 46+6. Christi wordt verheerlijkt als het lijden verdragen word om zijnen wille, en als zij alles voor hem wagen en opzetten en dat het voor haar loon genoeg is dat zij daar voor verwaardigd worden.

Christi laat zijn volk in den strijd immers niet uithongeren. Als hij u beide een wagtplaats heeft gegeven op Jeruzalems muur wees getrouw dan op uw post en strijd met de satan door de belofte Ps. 91+de 6 eerste verzen, dog door den geest des geloofs, en wedersta hem in Christi kragt dan alleen zal hij vlieden. En dan schuilt hij bij hem Ps. 143+9. De Heere lere en vermeerdere u dat in u hart, en stelle u tot een sieraad van getrouwigheid in zijn huis. Groet u huisgenoten, en de vrienden. Mijn vrouw is nog herstellende.

¹ + is een verouderde vorm van *vers*

De Heere is nog goed aan die welke hem verwagten en hij geeft nog hulpe uit Sion aan de verlegenen. Uw ontrouwe Vriend Jan Vader. Groet uw beide.

**Aan W van Rossum
En Janna Buschaart.**

Meliskerke 2 Dec. 1886

Vriendinnen in beproeving der Kruisschool!

Ik heb vroeger niet gedacht, geweten, nog kunnen geloven, dat Gods weg zoo in die diepte, steenklippen, duisternis en schijn tegenstrijdige bedelingen lag als tegenwoordig, dat zou ik uw in bijzonderheden kunnen mededelen per monde, dog per brief doe ik dat niet.

Vroeger was ik zeer onwetend dat de Heere in die diepe, duistere en schijstrijdige wegen, juist zijn genadige hulp betoond. En dat hij uit die diepte haar des geestes vertroosting toediend. En haar geloof versterkt in die schijnstrijdige weg. Mijn eigenlievende natuur is tegen die afbrekende wegen: Ik wil liever geloven in een zachten en opgehoogden weg van mogelijkheid daar ik in zie en tasten kan en daar mijn wettische natuur in proeven en smaken kan, als in enge Wegen onmogelijke dingen te geloven vloeiende uit Gods magt en trouwe.

Zondagen 21 en 28 Nov: denk ik daar iets van gehad te hebben, toen ik door borstaandoening onbekwaam was om den dienst waar te nemen. Ik trok evenwel op in 't vertrouwen dat die geloofd geen ding onmogelijk is. En o Vriendinnen! Dat onmogelijke, werd op die 2 dagen mogelijk gemaakt door hem, want in plaats van zwakker en bezwijken was ik sterker geworden. Dog het is buiten mij Vriendinnen! Jakobs God heerst nog in de gevangenis voor Jozef en in den kuil en vurige oven, voor de drie Jongelingen en Jeremia en Daniël.

Ik ben nog ongesteld op mijn borst. En mijn vrouwe is nog lijdende op en nedergaande, altijd medicijnen gebruikende. Afwisselende zijn onze gestalten in betrekking tot onze vele proefwegen en in betrekking tot Gods souvereiniteit. O wat is dat een enge zelfverlopende weg den Heere in alles vrij te laten en daarin zijn oppergezag en vrijmagt te aanbidden en dat gelovig, dat God geen onrecht doet.

Uw beproevingen of kastijdingen zijn ook van Gods vrijmagt zoo zij vaderlijk zijn ten uwen nutte, zoo zal Hij zijn voetstappen zetten in die smeltkroes en dan zult gij soms iets zien van haar en ook een weinig gelovig verstaan dat zij druppen van vettigheid. Ps 65+12. En dat wel ter tijd als zijn erfenis moede en mat was geworden. Ps. 68+10. O die zoete dauw en regen op het nagras van 's Konings maaiingen ter tijd als het verdroogd was door de hitte der verdrukking, dat doet Gods arm volk zoo verkwikken, dat ze soms in de beproeving blijde zijn in God, en geloven dat er in haar lijden groote nuttigheid legd voor haar, want zodra de bemoeienissen Gods met haar geloofd wordt, dadelijk verzacht dan haar lijden. Verstaat gij dat Vriendinnen in ervaring? De gouden vaatjes moeten gedurig geschuurd worden voor dat zij in Gods paleis komen. Groet uw huisgezinnen. En Gabriël de Waal² en huisvrouw, zou haar hart ook gebukt gaan onder lichaamskruis of kerkkruisen? Ik en mijn vrouwe groeten uw beide Vriendinnen. Uwen in gevangenis zittenden Vriend,

Jan Vader.

2 brieven ongewijzigd overgenomen uit een collectie, eigendom van Joh. Westerbeke.

² Waarschijnlijk ouderling van de Ledeboeriaanse gemeente te Bruinisse.

35 BRIEVEN VAN JAN VADER

Aan C. Verdel en anderen te Gouda

Geschreven 1883-1893.

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2002**

De heer Jan Vader heeft vele brieven geschreven, o.a. aan overgrootvader C. Verdel en zijn gezin te Gouda. Dit in de jaren 1883 - 1893.

1e brief.

Meliskerke 25 November 1883.

Vriend!

De zegeningen Desgene Die in de braambos woont zijn met u en de uwen. Deze zijn dienende als antwoord op uw verzoek, aangaande de toedracht tot de bevestiging van D. Janse. U moet weten vriend dat ik niet geweest ben op de algemene vergadering, gehouden te Bruinisse in Zeeland, den 17e October. Doch dit weet ik dat Schaafsma van voornemen is om Janse te bevestigen, wellicht voor de kerstdag. Doch hoe dat de zaak met Wijting staat, daar weet ik weinig vanaf. Zijt gij begerig uit behoefte om het in zijn omvang te weten, dan verwijs ik u naar de ouderling van der Spek te Moerkapelle, die heeft op de vergadering geweest. Ik zou meer kunnen schrijven van bezwaren die ik meen te zien, doch u weet wellicht dat het een spitsvondige tijd is, en iemands woorden worden gewogen en doorzocht, en met dezelve wordt koophandel gedreven in Sion.

En nu ken ik u alleen uitwendig, en ook oppervlakkig een weinig inwendig, uit uw spreken te Oudewater, waardoor ik hoop koester dat gij een burger Sions zijt. Ik begeerde dat u in uwe brief iets meer gemeld had van uw inwendige burgers gestalte, hoe die in betrekking staat tot de kranke bruid. Doch dat wellicht van u aan mij in het vervolg.

Ik achte het een grote verwaardiging dat bij een mens (die van nature geestledig is), de kwijnende zaak Christi meer tot stof van treuren is, dan zijn gevoelige versmading door de mensen. Zulk één wordt door den Heere vergunning gegeven om aan de posten van Zijn deuren wacht te houden in rouwgewaad, gelijk uit de inhoud ven Jeremia's Klaagliederen blijkt: Of het Hem behagen mocht om de afhoererende dochter Sions genadig te zijn, door haar ontsluiting te geven in hare gevangenis. De Heere geve dat dit bij u de zwaarste wigte heeft, dan zal het u niet onvruchtbaar laten, maar u werkzaamheden geven met den Heere, en des bruids krankheid, en ik hou mij verzekerd, dat gij dan een (Gode welbehaaglijk) treurige eenzame mus zult zijn. En dat gij nu en dan van den Heere (als antwoord) iets gunstig inwendig zult ontwaren.. Dat is het dat zulk een verachte doet roemen in twee dingen, ten 1e in ellende, ten 2e in verdrukking. Dat is een genade die zijn eigen natuur niet verstaat. O, vriend! dodiging, zelfkruisiging en zich te verlagen, is het wapenschild in Christus' banieren. En als dat door den Geest betracht wordt in Sion, zo vertoont de bruid (althans voor een helder oog) haar gezondheid of ongezondheid. Zo daar niet nauwkeurig op gelet wordt, met insluiting van ons eigen gezichtsbeschouwing, in waken, zo zullen de *oversten* des heiligdoms met de *leden*, behagen krijgen in de werken van hun handen, en haar ijver aanzien als een echt kenteken van een vrucht van de liefde tot God en Zijn dienst. Zo iemand wordt op die grond een vleeselijke godsdienstige danker, en verliest zijn vorige smekingen en zuchtingen, en zoekt en vindt ook soortgelijk gezelschap. Hij denkt en spreekt dan op die eigen lievende wettische grond van de ziekelijke bruid, als van een sierlijke en tamelijk gezonde dochter Sions. Dat al behaagt de Bruidegom niet, en straft die zonde van zelfbehagen met zonde van blindheid, zodat zij de eigenschap van haar doorvloeiing niet zien, hetwelk haar verhardt tegen de ontdekkende bestraffing, als Herodus van Johannes de dooper. Eigen

lievende zondelust in een zelfzoekende godsdienstige weg is gevaarlijker dan een zware val te doen door verleiding des satans of de wereld. Want ten 1e heeft de wettische zonde een diepe grond die met de neiging van de natuur overeenkomt en daar de conciëntie niet mede twist, ten 2e wordt het eigen daardoor gestreeld en ontvangt daar voedsel uit, ten 3e wordt hij (naar zijn begeerte) er iets mede voor God om op te roemen, ten 4e dekt hij er ongemerkt zijn verborgen afwijking mede, en blijft voor de mensen een vroom mens, door het vertoon van zijn ijver onder de mensen, hoewel dat die gegrond is op eigen bevelmacht, of eigen uitvinding, ten 5e hij heeft geen lust om te onderzoeken (zomin als Jehu) of hij in zijn godsdienstige driften, van of vóór den Heere getuigt, want hij ligt onder de macht van eigenliefde, die hem vleit dat zijn werkelijkheid Evangelisch is en van God goed gekeurd wordt.

O, arm land, daar dit genoemde een heersende drijving wordt, want dan worden de bolwerken van de liefde en de vreze Gods gesloopt.

Het schijnt mij soms toe als of de Bruidegom Nederlands kerk nog blijft vrijen, ten 1e door goede dingen in de natuur, en door enkele nieuwe bekeringen, en door de bewaring van de zuiverheid Zijns Woords, ten 2e door harde dingen, als door enkele getuigenis gevende stemmen tegen de afval, en door gewillig smading te lijden voor de eer van zijn Naam en Zijn Woord, ten 3e door bittere dingen, en dat door Zich te verbergen in Zijn gevoelige gemeenschap, onder de bediening en in kerkelijke handelingen.

Doe hier uw nut mede, ik wacht een letter terug. Schrijf wat duidelijker om te lezen.

Groet de uwe, ik en mijn vrouwe groeten u,

uw ontrouwe vriend,

Jan Vader.

2e brief.

Meliskerke 31 Januari 1885.

Geachte vriend!

De Heere geve u het licht van de tweede dag, en leide u voortdurend met opvolgend licht van dag tot dag, en eindige dat in u, tot de morgen van de zevende dag, het beginsel der ruste. Ik bevond mij genegen om u deze te zenden, zo om aan uwe begeerte te voldoen, als ook om daardoor te tonen mijn betrekking op u.

Mijn vrouwe is langdurig ongesteld, doch Gods goede hand heeft haar gedragen in al haar zware lichamelijke benauwdheden, zij schijnt nu weder te herstellen.

Het verblijdt mij dat ik in een vèr land, in u, een medgezel vinde die met mij en nog enkele anderen, eenparig zijn in de kennismening van des bruids grauwigheid, (niet tegenstaande al haar blinkende gaven) en al haar losse optochten en ijdele roem. De Heere geve u genade van gepaste en nederige vrijmoedigheid, om te getuigen tegen die doortrekkende vloed, dat nu het oordeel Gods is over de zichtbare kerk. En ook een gesel des tijds die rust op de boezem des dwazen.

Ik stem in met uw getuigenis, vervat in uw brief aan Z. de Koster Verhage. Ik dacht dat u zeker de menigte tegen zou hebben in ons land (als gij hier dat getuigenis gaf), zowel als wij. Mij is voorgekomen, ter tijd van Janse's roeping en bevestiging: "en deze gingen alle enerlei weg." Sinds die tijd is het mij onmogelijk om haar te volgen. En nu zijn er vele mannen geworden van grote lengte, en zegenen malkanderen in het werk harer handen. En haar hoofdzaak is nu in de dienst dat werk aan andere aan te prijzen en op te dringen. Sinds ik met nog enkele oprechten partij gekozen heb tegen die vleeselijke handelingen, en daartegen getuigenis heb gegeven met pen, mond en daden, zo is de bittere boosheid

tegen mij losgebroken, met wapens van smaad, laster, leugens en strikken leggen, dat heeft nu een ruim jaar geduurd, en in al die tijd is er nog niemand der bestrijders ten mijne huize geweest. Wellicht is dat Gods goedheid. Laatst mocht ik verwonderd zijn hoe ik in dat afgelopen jaar staande ben gebleven in de dienst vanwege de zware slingerstenen. Want ik heb de mensen onder de dienst gezien met tijgers aangezichten, en wel als ik haar aantoonde des bruids afwijking, sinds het overlijden van onze leraar. [ds. P. van Dijke] En als ik het volk opwekte tot boete en wederkering, Hosea 6:1: ("Komt laat ons wederkeren tot den HEERE, want Hij heeft verscheurd, en Hij zal ons, genezen: Hij heeft geslagen, en Hij zal ons verbinden.) Ik heb ondervonden Hebr. 11:34: "dat ik in zwakheid krachten heb gekregen." En ook iets van dit, dat als de vijand kwam als een waterstroom, dat ik iets ontwaarde van het opwerpen van Gods banieren, zo ten opzichte van de ontsluiting der stukken als ik met benauwdheid tot de dienst kwam, en als ik midden in de strijd stond in de dienst, en met vrijmoedigheid en van wegnemende mensenvrees en gunst.

Ten andere zag ik kleine getuigenissen des Geestes onder de dienst in de harten der schaapjes, ten 3e dat ik duidelijk zag dat er oprechten waren, die al zuchtende voor de dienst en ook voor mij, arm man, last droegen. Ten 4e, dat ik in de dienst werkzaamheden heb verkondigd, die in het verborgen waren geschied, waardoor haar hart was versterkt. Ten 5e, door Gods ondersteunende hand, als ik in de strijd in zware moedeloosheid verviel en begeerde uit de dienst te zijn. Toen kwam mij voor Jeremia 15:19: ("Daarom zegt de HEERE also: Zo gij zult wederkeren, zo zal Ik u doen wederkeren; gij zult voor Mijn aangezicht staan; en zo gij het kostelijke van het snode uittrekt; zo zult gij als mijn mond zijn; laat hen tot u wederkeren, maar gij zult tot hen niet wederkeren.) Toen nam ik het juk des dienstes weder bij vernieuwing op, en ik hoop van in den Heere. Ten 6e, door dat ik Gode zwijgen geleerd heb uit Psalm 62:6: (Doch gij, o mijn ziel! zwijg Gode; want van Hem is mijn verwachting.") Ten 7e, als ik iets zag, van Gods bezoekende hand, over felle, smadende tegenstanders. Ten 8e, door het zien van des satans grote toorn, als ik zijn subtiele listen ontdekte in Sion. Ten 9e, door het zien van de schijn vriendelijke strikken die er voor mij gelegd werden, en de bewaring van mijn voet. Ten 10e door het zien van de noodzakelijkheid van mijn verdrukking, om daardoor verloochend te worden aan de gunst der vromen. O bitter, doch gezegend sterven. Ten 11e, en door het zien van de vervulling der verdrukking en des smaads, die enkele vromen mij voorzegd hadden, alsdat ik het eng zou krijgen onder doodsschaduw, en ook dat de Heere mij zou stellen als Micha. Ten 12e, als ik in de dienst de gestalte van jonge lammetjes voorstelde, of in den gebede medenemen mag, dat ik dan tederheid gevoele over haar, en week wordt over haar weinig zuivere bestuur onder de bedieningen in ons land, en ik gemeenschap met haar ontware, daar de tegenstanders mij om bespot hebben, als ik die schapen noemde in mijn gebed.

Sinds des leraars dood, wordt ons land opgevuld met schriftuurlijk licht en kennis en koud historisch geloof. D. Janse legt de grond van dat, ingekleed met sierlijke en welsprekende gaven, en loopt vluchtig met zijn verstand door vele schriftuurteksten heen, doch laat de honing daar in liggen, en deelt die niet mede aan de vermoeiden en amechtigen. Ik denk dikwijls aan Hand. 8:9 en vers 10 is de ziekte des volks: ("Welken zij allen aanhingen, van de kleine tot de grote, zeggende: Deze is de grote kracht Gods.") Och, mensen kunst en gunst en malkanderen zegenen, (en dat soms in haar aangezicht) is een algemeen, doch voor de meeste jonge zielen, roest die het zilver verzwakt en verteerd. Derhalve begint de zalvende zielsontdekkende en bevindelijke leer gehaat en getiteld te worden met de namen van mystiek en geestdrijverij. Doch hoe meer dat de satan en zijn trawanten daartegen woeden, zo zie ik dat de Geest des te meer Zijn weinige

oprechten aan die leer verbindt, en dat die God daarin erkent, en de zoekende schaapjes worden daaronder voeder toegereikt. Uit dit al, goede vriend! kan en mag en moet ik zeggen dat in Psalm 118:13: ("Gij had mij zeer hard gestoten, tot vallens toe, maar de HEERE heeft mij geholpen.") vervat is mijn gestalte. De Heere is nog goed, dien die Hem verwachten, en die op Zijn goedheid hopen. Misschien staat de Bruidegom nog eens op, Richt. 10:14: ("Gaat henen, roept tot de goden, die gij verkoren hebt; laten die u verlossen, ter tijd uwer benauwdheid.") als de benauwdheid des volks, meest daarover is, dat Hij hulpe weigert en wegtrekt. Ook Hosea 5:15: ("Ik zal henengaan en keren weder tot Mijn plaats, totdat zij zichzelf schuldig kennen en Mijn aangezicht zoeken; als hun bange zal zijn, zullen zij Mij vroeg zoeken.") God blijft Sion liefhebben. Lust het u te schrijven, doe het. Oudewater wens ik nog te bezoeken als de dagen langer zijn. Groet de uwe. Ik en uw vriend Verhage groeten u.
Uwe dwazen vriend in Gods weg,
Jan Vader.

3e brief.

Meliskerke 9 Juni 1885.

Geachte vriend!

Des Heeren gunst en licht overdekke u, en bestrale u, opdat gij rechte gangen make in Sion.

Mijn voornemen is om met Gods hulp de 21e Juni te Oudewater te zijn. Doch de 20e vaart er geen boot, daarom dacht ik, om de 19e te komen, en een nacht bij u te blijven als het kan; en wel met de trein van 7 uur 40 min. Hopende u alsdan te ontmoeten aan het station te Gouda. Groet de uwen.

Uwe ontrouwen vriend voor Gode, die groet u minzaam.
Jan Vader.

4e brief.

Meliskerke 29 Juni 1885.

Zeer geachte vriend!

Houdt dat gij hebt, opdat niemand uw kroon neme. Dank blijf ik u en uwe kinders schuldig, nevens den Heere, vanwege uwe zorgvuldige en minzame behandeling aan mij onwaardig man bewezen binnen en buiten uwen huize.

Dinsdag avond kwam ik 10 uur te huis, der gedachten vol zijnde. Ik vond mijn vrouwe ongesteld, dat mijn optocht matigde.

Nieuwe vrienden in den Geest heb ik te Woerden ontmoet. Ik begon aldaar de dienst met tweeledige strijd, doch door Gods goedheid brak die aan stukken, en daarna zag ik dat die inwerpingen van de leugengeest waren geweest. Op dat gebied, van te staan in de dienst Gods, heb ik veel tekenen van Zijn ondersteuning, en hoewel dat die veel twijfeling onderworpen is, zo blijf ik echter in al die stormen nog in zwakheid erkennen Ps. 121:2. ("Mijn hulp is van den Heere, Die hemel en aarde gemaakt heeft.") Ook leer ik een weinig verstaan, Ps 120:5. ("O, wee mij, dat ik een vreemdeling ben in Mesech, dat ik in de tenten Kedars wone.") en Ps. 123:3 en 4. ("Zijt ons genadig, o Heere! zijt ons genadig, want wij zijn der verachting veel te zat. Onze ziel is veel te zat des spots der weelderigen, der verachting der hovaardigen.")

Neem uit dit gezegde mijn vriend geen stof van te denken dat ik in Gods huis sieraad vertoon, neen ik zit tussen twee rijen van doornen der woestijne, en zo er iets van den Geest in mij en in Zijn dienstwerk mocht zijn, zo is dat de meeste tijd voor mijn oog

bedekt, als verscholen liggende tussen de doornen; dat brengt mij dikwijls (als ik op de doornen zie) tot aan de grens van moedeloosheid, ziende soms niet een teken van Gods gunst, en dat achterwaarts en in de toekomst; daarin versta ik Elia's treurige nederzittende gestalte.

Ik denk dat veel van dit gezegde voor u niet vreemd is, zodat ik mij vlei, dat deze erkenning van Gods hulp in benauwdheid, en mijn klachte van ongelovige ondankbare gestalten toegang bij u en in uw hart zullen vinden. Ik denk dat Emmanuël, Sion niet zal herstellen, voordat Hij eerst in het hart der Sionieten Ps 94:14 zal vervullen. ("Want de Heere zal Zijn volk niet begeven, en Hij zal zijn erve niet verlaten.")

Want dan wordt, of zal worden Zijn zaak, haar zaak. Ik zie in mij en ook in anderen, dat er nog te veel persoonsijver is in oefening. En dat er ook te veel doordrijving is voor eigen stelling en eigen partij. Zolang Jozua bij God pleitte op de naam Israëls, zo antwoorde God niet, maar liet hem op de aarde liggen. Doch als hij kwam met zijn gestalte om te ijveren voor de ere van Gods deugden, toen antwoordde de Heere door beloften aan zijn pleitende smeekbede: "Wat zult Gij met Uwe grote Naam doen."

Och vriend! in dien weg moet de dochter Sion's haar genezing zoeken, maar die zelfverloochening wordt nu nog maar van weinigen betracht. Laten we trachten onder die weinigen te behoren. Christi trekt zijn hand nog niet af van het gat der deure, al verbergt Hij zich. Dat toont Hij nog aan de bekommerde en verlegene onder en buiten de bediening. O, dat uwe kinders daar de onderwerpen en getuigen van mochten zijn, laten zij niet rusten voordat zij kennis hebben van de gevaarvolle onruste. Jacobs God gunne u, vriend, dat gij nog eens met haar, of één van haar, spreken kunt over Gods eeuwige dingen, en over Christi zaak.

Groet u huisgenoten, en de vrienden. Ik verwacht een lettertje. Verhage groet u.

Ik uwe onwaardige vriend Jan Vader groet u minzaam.

5e brief.

Meliskerke Sept. 1885.

Zeer geachte vriend!

Jacobs God en uwe God gedenke u en bezoeke u door bevochtiging in uw afgetrokken leven, wens ik u toe.

Ik blijf u dank schuldig voor uwe mededeling aangaande uwe en onze boezem vriend Verhage, en zijn ontmoetingen. Gaarne zou ik daar ook in willen delen, en oor en ooggetuige willen zijn, doch ik zie daar geen gelegenheid voor open mijn vriend!

Let op Gods gangen als gij werkzame bekommernissen merkt in jonge mensen, of doorbreking. Wie weet, of Boäs niet gaat zorgen voor jonge maaisters of jonge dienstmaagden op Zijn akkersveld. Mij verkwikt het somtijds, als ik jonge mensen zie, die in een afgekeerde gestalte van de wereld leven; en die haar hart niet kwijt kunnen worden aan een dode en enkel vormelijke letterbediening. En voornamelijk als ik merk aan hare gestalten, dat de Heere het gewicht des tabernakels, en de handbomen der Arke op hare nog zeer zwakke schouders legt. En dat zij gewillig die last voor God dragen, en daaronder ijverig en vurig van geest zijn. Och mochten mijne en uwe kinders daar ook iets van hebben; doch ik wordt dikwijls aangevallen met hopeloosheid en moedeloosheid haar aangaande. Want wettische, godsdienstige onderwerping en schijn, zonder zijn, komt bij God niet in rekening, want Hij mist de geestelijke wortel, "vreze Gods." En uitwendige zedigheit is prijselijk en nuttig als voorbeeld voor anderen, doch voor haar eigen ziel is 't niets meer dan een losse zandgrond. En ik blijf schuldenaar voor God, dat haar treurige geesteloze gestalte mij zo weinig weegt op mijn vaderhart.

Ik heb een vrome gekend, die veel liefde voor zijn stille zedige godsdienstige dochter had, en was koel omtrent zijn goddeloze zoon. En God kwam en bekeerde wat duidelijk die ondeugende zoon, en liet de dochter wandelen in haar farizeeïsche weg. Dat wettisch zuurdeeg is ook in mij aanwezig, om aan te zien en goed te keuren en op te hopen, en daarop te verwachten, wat voor ogen is. Dat slijk en modder vind ik, en zie ik, en zie ik veel in mijn gestaltelijke overdenking, zo omtrent mijn eigen gevallen in de strijd, als ook betrekkelijk de breuke der dochter Sions, om te geloven dat God altijd alleen opstaat tot de strijd voor Zijn verdrukke en vermoeide strijders. En dat Hij geen hulp nodig heeft van Zijn kindertjes.

O vriend, daar is genade en ontbloting en evangelische zelfverloochening toe van node. Om 't ganse geval, hoe gevaarvol ook in Gods hand te geven, daar in te zien, en dan ootmoedig gelovig dat aldaar in te laten. Ik gevoel het moeilijke daarvan in mijn kerkelijke banden, om af te zien van de toegenegenheden van mijn vrome medestrijders, en om alleen in donkere en enge wegen, op de macht, wijsheid en trouwe Gods te zien volgens Micha 7:7. ("Maar ik zal uitzien naar den Heere, ik zal wachten op den God mijns heils; mijn God zal mij horen.") O vriend, wat beoefen ik nog weinig van dat, dat de Heere mij en u dat lere.

Groet uwe dochters en Jongeling en andere vrienden. Ik en mijn vrouwe groeten u.
Uw onbekwame vriend, Jan Vader.

6e brief.

Meliskerke 18 Nov. 1885.

Bij mij erkende vriend en vriendinnen.

De blijken van uwe zorg omtrent mij, dat dringt mij deze aansprake uit mijn hart door pen en inkt. Ulieden zijt de eersten daar ik aan schrijf na mijn tehuis komst, want u hebt teleurstelling gehad dinsdagmorgen, daar ik smart over gevoelde. Dit was de zaak: als wij met gerij bij 't station kwamen, zo reed de trein weg; ik stond erg verlegen, als ook de voerman. Ik reed met hem al zuchtende terug naar Zoetermeer, iemand moest met gerij naar Rotterdam, doch die had voor mij geen plaats. Eindelijk vonden wij op 't einde van het dorp, die met boter naar Rotterdam moest rijden. Ik ben daar mede gereden op een klein open wagentje, tegen de oostenwind. O, wat heb ik toen veel koude gehad, van 't hoofd tot aan de voeten. Te Rotterdam komende, was mijn trein weg, zodat ik des avonds acht uur eerst tehuis kwam. Wat het verder wezen zal weet ik niet, doch tot heden heb ik nog weinig letsel van de bittere, doch voor mij goede reis; dat is iets van het uitwendige.

Bij de Bruin en zijn vrouw, ben ik verenigd kwijt geworden, mijn hart, met haar in Gods verdrukke en lijdende zaak, en ontwaarde iets van des Geestes getuigenis.

Jacobs God heeft de sabbatsdienst voor mij van stenen gezuiverd, en gezalfd met gepaste vrijmoedigheid, en wegneming van 's mensen vrees. En hoe nader bij den avond, hoe helderder dat mij de waarheid in 't gezicht was.

's Maandags avonds heb ik ook nog een woord gesproken, ik mocht eindigen in mijn gestalten, met verwondering en schaamte over Gods macht, goedheid en trouwe. De orde der bediening was als volgt: des morgens, Amos 3:1 en 2. ("Hoor dit woord, dat de Heere tegen u spreekt, gij kinderen van Israël! namenlijk tegen het ganse geslacht, dat Ik uit Egypteland heb opgevoerd, zeggende: Uit alle geslachten des aardbodems heb Ik ulieden allen gekend; daarom zal Ik al uw ongerechtigheden over ulieden bezoeken.") Des Heeren protest en bedreiging tegen het onboetvaardig Nederland. Des avonds Zefanja 3:12. ("Maar Ik zal in het midden van u doen overblijven een ellendig en arm volk; die zullen op de Naam des HEFREN vertrouwen.") De belofte voor Zijn

boetvaardige strijdende getuigen tegen de afval, verzekerende dat klein overblijfsel, dat zij op Gods trouw zoude steunen. Des Maandags avonds 1 Petri 4:7. ("En het einde aller dingen is nabij; zijt dan nuchteren, en waakt in de gebeden.") opwekking aan de versmade en de verstrooide kudde tot heiligmaking, en tot biddende te waken totdat Christi komt, en tot opletten op de tekenen der tijden, en zich wachten tegen de verleiding der zorgvuldigheden, en de subtile valse lere.

En hoewel dat ik veel zou kunnen zeggen van de genoten vriendelijkheid der mensen, zo wil ik liever dit melden dat ik iets ontwaard heb van het mede getuigenis des Geestes met 't Woord in de conciëntiën der mensen, dat is best proefhoudend.

Jonge dochters! rust niet voordat den Geest Zijn getuigenis in uwe harten heeft gebracht, 1e door overtuiging, 2e door ontdekking, 3e door ontbloting, want de tijd is voorts kort kindertjes.

Verhage groet u samen, en ook ik en mijn vrouwe. En ook u, harte vriend!

Uw dwaze doch dagelijks lerende vriend, Jan Vader.

7e brief.

Meliskerke 5 April 1886.

Geachte medgezel in beproeving!

Ik heb nog altijd uw briefje onder mijn gezicht gelegd op mijn schrijfflessenaar, en heden rees de begeerte in mij op om enige letters tot u te zenden. Mijn vrouwe is versterkende doch nog lang niet hersteld, haar tehuis blijven blijft nog voort duren. Maar och! ons ontbreekt zulk een ootmoedig en dankbaar hart, dat geëvenredigd is met Gods vele ontfermingen over ons. Wij vertonen met onze pen en mond, veel meer een Christens gestalte als met ons hart, voor den Heere in evangelische heiligmaking. Ik zie mij soms omhangen met dode wettische vormelijke vruchten, en dat in mijn dienstwerk en bidden en danken. Ik ben soms verwonderd (als ik zulks ontwaar) dat Sions Koning mij nog niet over de heining-muur heeft geworpen als een onbekwame maaier in zijn akker. Dat wonder verzwaard als ik soms ontwaar, dat Zijn arme en verachte schaapjes voedsel ontvangen onder de bediening. En naar de mate dat ik gelovig erken, naar die mate verwekt dat schaamte in mij.

In de eerste tijd der bediening, gaf ik te veel toe aan de steling der zelfverheffing; (als ik van de vrucht en prijzing der vromen hoorde). Ik arme dwaas worde nu, of ben dat ten dele afgeleerd; 1e door mijn zelfzoekende natuur te bemerken in, onder, en na de dienst; 2e door allerlei smaad en laster over mij te laten komen; 3e door de satan toe te laten om vromen tegen mij op te hitsen; 4e en dat het godsdienstig gedeelte allerlei plannen tegen mij beraamde om mij buiten den dienst te stellen; 5e of om door velerlei kwaad geruchte mij zo moedeloos te maken dat ik zelf uit de dienst uitging; 6e of om mijn handen slap te maken, en mijn lendenen van haar vastigheid in de roeping Gods te beroven door onder de hoorders uit te strooien dat ik te scherp ben met de Wet, en dan weder dat ik te ruim ben in Jezus voor te stellen aan arme en blinde mensen. Of dat ik te veel handele met de bondgenoten en dan weder te veel met dode zondaren, en dat ik teveel verbondsgewijze besture aan Zijn scholieren, en dan weder dat ik te veel gestaltelijk spreke tot Jezus volgelingen. En dat ik te diep en voortdurend aandringe op de overspelerijen van ons gedeelte, want dat die zo vele niet zijn; of te weinig dat klein overblijfsel bestraffe die nog des Heeren getuigen zijn tegen het godsdienstig vlees, en dat ik te veel deze woorden gebruike: kindertjes, schapen en lammetjes en te weinig *gelovigen*. Al deze dingen zou de wijze dol maken, zegt Salomon. Bovendien nog de minachting en verachting van allerlei soort van mensen, waaronder ook vromen zich voegen. De laatste zijn de

scherpste medicijnen voor mijn ziekelijke optochten en wettischen zelfverheffing, en er is genadelicht nodig om niet te twisten tegen zulk een bittere bedeling, 1e om eigen afwijking te zien, 2e Gods hoog en heilig doeleinde, 3e de nuttigheid in die harde lessen

8e brief.

Meliskerke 17 Aug. 1886.

Aan u geschreven, bij mij geachte vriend!

Uw brief mij in handen komende, zo zag ik uw verzoek daarin, maar och wat zal ik schijven. Ik gevoel mijn genegenheden gedrukt door hart- en geesteloosheid en traagheid, ten dele veroorzaakt door het gewicht van kruis en proefwegen, en ten andere door angst en vreze in 't heden en in de duistere toekomst, ten derde bij gebrek van geloofsoefening op Gods macht en trouw, vervat in de beloften, en wat het is daarin te verkeren. Ziet vriend! ik denk dat u in die gedrukte gestalte, en in genoemde drieërlei oorzaak weinig honingzeem zult vinden voor uw gelovig gehemelte, tenzij dat mijn ongestalte ook heden uw geval mocht zijn, dan zijn twee kreupele beter dan één, want dan wordt de liefde der gemeenschap ook versterkt door de gelovige kennismening van een anders zwakheid en ongelovige twistgeest, ziende alsdan in die klachte ook haar eigen beeld. Twee armen kunnen op de duur beter met elkanderen verkeren, als een geestelijk arme van geest met een verwaande geestelijk rijke. Vliegers en kruipers verschillen in aard, natuur en vruchten. Jacobs deel is niet als die pronken met geleende vederen van een paradijsvogel, doch in aard zijn zij een pikzwarte roofvogel, die de kleine niet geachte zangvogeltjes wil verslinden, zulke grote pronkvogels zijn er bij menigten in ons land, die het klein gepluimde volk achtervolgen door haat en smaad en beroven haar van haar sluier en slaan en verwonden haar.

Ik mag u verstaan in Micha 7:7. ("Maar ik zal uitzien naar den HEERE; ik zal wachten op de God mijns heils: mijn God zal mij horen.") Dat uitzien en wachten beter en Gode welbehagelijker weg is, als het vrome godsdienstige vlees in zijn voortwerken goed te keuren en te volgen. Dat niet te doen in Sion, mij dunkt daar is strijd aan verbonden, want aller ogen zijn op die gevestigd en door de verleiding van strelende strikken tracht de satan haar mede te voeren om zijn schoon schijnend werk, voor echt te erkennen en er gemeenschap mede te hebben; dat al is mij niet vreemd.

Ik zag laatst dat de Heere voor mij veel strikken had verbroken in een jaar tijds, en dat zulks alleen de oorzaak, was dat ik (in mijn dwaasheid) mijn voeten er niet in had gezet; bijzonderheden van dat deel ik u nu per brief niet mede, want Verhage's voornemen is om in 't kort u te bezoeken, die u vele dingen uit de strijd zal mededelen. Den 22e Aug. wens ik te IJsselstein te zijn, en drie weken daarna te Oudewater als onze God dat wil, in het door reizen wens ik u als dan kort te bezoeken, ik wens u nader in kennis te stellen welke tijd ik te Gouda wens te zijn. Mijn vrouwe is weder ernstig ongesteld geweest, lijdende aan haar oude kwaal. Ik noch zij, zijn nog niet genoeg gelovig gebogen onder Gods wille in zijn proefweg, het is gemakkelijker over die verloochening gereformeerd te praten, als er niet gewandeld wordt in duistere en enge wegen, als gelovig de verloochening te beoefenen als de Jordaan zich verheft in kastijding en aanvallen; van dat eerste is er veel in ons land, maar van 't laatste zie ik weinig. En die nog weinigen worden min geacht en verlaten van de gerusten in Sion, altijd zoekt soort haar eigen soort.....

9e brief.

Meliskerke, Maart 1887.

Mede zuchter op Sions gebroken muren,

Uwe letters waren mij tot opwekking nuttig in mijn strijdweg, die wel tegenwoordig in strijd verzacht is, doch in wezen is zij nog dezelfde, en er wordt gewacht na gelegenheid om met de pijl te treffen. Ik en gij en Verhage en nog enkele anderen in ons eiland worden beschouwd als vreemde trekvogels die buitengewone vederen vertonen en eenzaam zijn. Al de grote menigte woudvogels trachten die vreemde vogelen te verdrijven uit den lande. Want dat verachte overblijfsel is in deze tijd klein, weinig en onmachtig, als eenzame mussen op het dak in de vliegende stormwind. Grote beweging is er in ons land te Middelburg, Vlissingen en op onderscheidene dorpen op 't godsdienstig gebied en de middel oorzaak is door een jonge leraar in de oude kerk. [Ds. Klaarhamer] Vele vromen vallen die bediening toe, ontzettende vijandschap komt er tegen op van alle kerkelijke partijen. Die leraar is nu over de muur geworpen met verlies van tractement. Ik wens in mijn verwondering achteraan te komen in de achtertocht, en de ijver niet te verhogen, noch te veroordelen, zolang als ik niet meer zien kan in Gods gangen in deze, want ik merk op of ik in de beweging iets ontdek van de mede getuigenis gevende kracht des Geestes; door de mens te vernederen, in 't gezicht van eigen schuld. En of er zelfverloochening komt, om door de liefde voor Christi en Zijn gehate zaak te lijden in hoon, smaad en vervolging, gepaard gaande met afbreking van het zondig werelds leven.

Ja zeker vriend! ik denk dat Jesaja 58 de 5 eerste verzen Nederlands ziekelijke gestalte oplost. ("Roept uit de keel, houd niet in, verhef uw stem als een bazuin, en verkondig Mijn volk hun overtreding, en het huis Jacobs hun zonden, enz. En dat Zijn getuigen en al Zijn liefhebbend volk daar openbaar getuigenis aan moeten geven; en dat in de strijd tegen alle kerkelijke partijen, want het land begint over te vloeien van allerlei kleur en vorm van plichtplegingen, zo dat elk zijn ijverige navolgers heeft. Er is in onze richting op ons eiland een vroom man die werk gehad heeft met Jesaja 59: 14 en 15. ("Daarom is het recht achterwaarts geweken, en de gerechtigheid staat van verre, want de waarheid struikelt op de straat, en wat recht is kan er niet ingaan. Ja de waarheid ontbreekt er, en wie van de boze wijkt, stelt zich tot een roof; en de Heere zag het, en het was kwaad in Zijn ogen, dat er geen recht was.") Als een schuld, die in 't midden van onze partij voortwoekert en begunstigd wordt, omdat de oversten des volks het niet zien, geloven noch bestraffen. En dat daarom het oordeel Gods op haar rust van blindheid en doofheid, ik stem in met dat gezicht, want het zegel heb ik in die treurige ervaring dat ik het zie en ondervind in die vruchten, dat die van het kwade afwijkt, en er tegen getuigd, zich tot een roof stelt, omdat hij de rechten van Gods deugden verdedigd. De mensen volgen onder ons volk wel de sierlijke gereformeerde letter tot versterking van het historisch geloof dat spreekt over Christi, doch niets aan Hem toevertrouwd. Maar ik bespeur dat zij in dat roemen meer rijker als armer worden. En dat het in haar afkerigheid verwekt tegen die, welke de geloofssoefening stellen boven de letterlijke bediening, niet tegenstaande al de uitwendige laster, verachting en kwade naspraak daar nog met mij enkelen ook in delen; en mijn inwendige duisternis en geesteloosheid, en onkennis Gods in de gangen van Zijn heiligdom.

Zo geniet ik nog in Zijn bedeling twee ondersteuning en uit Zijn ontfermende hand, le matiging of wegneming in de dienst belemmerende lichaams zwakheden, zodat ik soms sterker ben aan 't einde van de dienst als in het begin, 2e dat de angstige en zielsbenauwende vreze alsdan wordt weggenomen, en dat voor mij diepten in 't gezicht komen, en ik die met vrijmoedigheid oplos voor den volke, zo in Jacob zijn zonde en in Israël zijn overtreding te verkondigen in toepassing op Nederlands algemene afwijking:

die twee dingen zijn nog stoffe voor mij tot erkenning van Gods vinger. En ik kom er mee aan de grenzen om met David te zeggen; 'dat weet ik dat God met mij of ons is.' Maar ook die twee dingen zijn voor mijn ongelovige redeneringen stoffe om mijn bemoediging te ontzenuwen, alsof dat bij geval geschiede, of door Gods algemene zorg, zodat er geen tekens in zijn van Zijn bijzondere zorg, en nog veel minder van Zijn goedkeuring. Dikwijls ontzenuwen deze opeters mijn opwekking onder het genot van die twee gevoelige en zichtbare ondersteuning en maken mij onbekwaam om te wandelen in sierlijke trappen van dankerkentenis. Ik geloof dat er enkele gehate doch levendige hoorders zijn die Gode meer de eer geven in de erkenning van genoemde twee dingen dan ik. Want veeltijds worde ik rondom ingesloten door twijfelachtige en slaafachtige doornen der duistere woestijne van Sinaï; dat mij zo beangstigd, dat ik neiging gevoel tot vluchten uit het dienstwerk, op zulk een geschudde punt komende om uit te vallen, kan ik dan eerst een recht gebruik maken van Gods roeping. In die diepte Lucas 5:4 ("En als Hij afliet van spreken, zeide Hij tot Simon: Steek af naar de diepte, en werp uw netten uit om te vangen") is voor mijn bezwaard gemoed de beste visvangst; de losse godsdienstige mensen verstaan mij in dat niet, uitgezonderd enkele Sionieten die met mij in de diepten zijn, die wel; want het ook haar weg is in de beproeving.

De vrouwe [Jozina Bosschaart-Corbijn] in Biggekerke wens ik uw boodschap te doen, haar lichaam is zwak en mager, zij verkeert in veel in- en uitwendige strijd en banden: meest alle mensen zijn tegen haar, want zij heeft nu twee kinders ongedoopt; en haast niemand verstaat het dat zij wel wil, doch om des Heeren wil niet kan; haar wenen is daarvan haar getuige. En nu moet haar man één maand in de gevangenis door onzedelijk gedrag; doch onder dat al heeft zij nog afwisselende voorkomende werkzaamheden. Zelfs vóór dat haar man gevonnist was wist zij inwendig dat hij 30 dagen straf zou krijgen, dat zij hem ook aanzegde; ook zeide zij hem wat hij bedreven had, dat hij eindelijk toestemde. Zij gelooft ook dat zij in die tijd geen gebrek zal hebben met haar 5 kleine kindertjes.

Er is nu nog een man bij gekomen die zijn kind niet kan laten dopen van [=door ds.] Janse, dat verwekt veel opspraak en schudding; en ook wellicht inwendige angst en vreze. Die vrouwe heeft vroeger gezegd dat zij dacht dat zij met Mozes, Hur en Aäron aan haar zijde zou krijgen tot ondersteuning. Zij staat op het punt om uitgeworpen te worden van de mensen.

Dat uwe dochters smeking mochten leren spreken met haar hart voor Dien die te vrezen is, als Hij Zijn recht zal gelden buiten Christi tegen de overtreder. O, dat die kostelijke tijd der nodiging van haar ter harte genomen worde, verstaande de natuur des geloofs en des evangeliums, na voorafgaande kennis Gods en van haar zelve.

Mijn vrouwe is beterende doch blijft gebrekkig.

In dankerkentenis, blijf schrijven, want het is mij tot genoegen en stichting. Uwe in gevangenis zittende vriend, met Verhage en meer anderen. Groet de uwe, ik en mijn vrouwe en Verhage groeten u minzaam in de gemeenschap uwer beproeving.

Jan Vader.

10e brief.

Meliskerke 24 Mei 1887.

Mede kreupele zo wij hopen naar Gods ontfermende wille!

Vanmorgen dacht ik aan u en de uwe en de twee jonge dochters, dat mij drong tot schrijven. Maar och! ik zie duidelijk dat mijn eigen voorraads vat meer gevuld is met

troebel water uit mijn wettisch modderig kanaal, dan met wijn uit de wijnperskuip van Jezus verdiensten, dat alle de jongelingen en de jonkvrouwen kan en doet sprekende maken. Ik ontwaar soms zodanig mijn duisternis als ik wil schrijven, dat ik niet weet een sylabe op 't papier te zetten daar geur in is van de tale Kanaäns, en ik ook een smakeloos gehemelte ontwaar in de specerijbedjes. Dat gevoel tracht mij in de strijd te doen vluchten naar de grenzen van wettische moedeloosheid. En is het dat mijn pen een weinig mag vloeien en de schaduw vertonen van de leiding des Geestes, och! dan zeggen zij mij inwendig aan dat er geur in is, en willen mij opwekken tot zelfbehagende verwondering, en trachten mij wijs te maken dat ik (o gruwel) een rechte zelfkenner ben en licht heb in de wegen Gods. Dit raadgeven en opwekken heeft het doel om mij te verheffen, en mij rijk te wanen op het zwakke licht van avondschemering. Wel wel! wat heb ik een broednest van krokodillen in mijn hart, die zich soms krachtig doen gevoelen in haar strelende doch verleidende kracht. Het gevolg is dan bij mij nieuwe schuld en mishaging daarin, en 't gezicht van noodzakelijkheid van zelfkruisiging en schaamte.

Uit kracht van het laatste zo durf ik, door eigen liefde, dit nauwelijks aan iemand te schrijven of te zeggen, gelijk ik dit nu aan u doe, want de mensen verstaan mij niet. U ziet nu wel dat ik aan beide zijden zeer kreupel ben; mocht ik meer willen gedragen worden.

Lieve vriend! wat denkt gij nu van zulk één, hoe die moet en kan verkeren in het huis Gods en in Zijn weg en gunst. Ik voor mij weet het de meeste tijd zelf niet. En met die dwaasheid moet ik gedurig de dienst Gods in.

Uw vriend Verhage is zwak doch gemoedigd, zijn bestreden en beproefde gedachte is van te blijven in 't verachte en beproefde onderliggende Sion.

Mijn vrouwe is weder erger, haar gedaante is vervallen zowel als die van Verhage, de satan maakt van hem en ons een speelbal, om de mensen te doen geloven dat de Heere ons tuchtigt omdat wij D. Janse niet huldigen en eerbiedigen in zijn geletterd dienstwerk, dat zo mooi en sierlijk en welsprekend is (zeggen de mensen). Dat is iets van Jobs beproeving met zijn vrome vrienden. O, wat is dat eng, temeer als onze God daaronder Zijn aangezicht verbergt, ziet Ps 73 nietwaar?

Als wij die handeling Gods mogen beschouwen binnen de palen van Zijn louterende beproeving, dan is de last niet zwaar, maar als het aan ons voorgesteld wordt als een merkteken van Gods richterlijke en toornige bedeling; o, dan zou er vluchten begeerd worden van onder Zijn hand. Ergert u deze treurige zinsnede niet vriend? Het gerucht dat ik onder de dolerende was, is van alle waarheid ontbloot. Wel blijf ik in mijn dienstwerk zo lang God dat wil (in mijn voornemen) met een uitzien in de achtertocht wat des Geestes weg is in al de grote bewegingen in ons eiland, en mijn wil is om Zijn ontdekte voetstappen te volgen, al was het tegen mijn eigen zin en wil. Ik wens de roering en overtuiging van jonge mensen niet te versmaden noch te prijzen.

De 8e Juli zal het grote vergadering zijn te Middelburg. Dat God dat op uw hart legt. Ik en meer andere hebben vrees voor de ontrouw der broeders en het priester oppergezag. Dikwijls heb ik er de treurige ervaring van gehad. Het komt mij voor dat God af gaat breken sinds de dood van onze laatste leraar

11e brief.

Meliskerke 13 Juni 1887.

Nog strijdende vriend!

De omstandigheden dringen mij om te schrijven. En tijdsgebrek noodzaken mij dat in korte beperking te doen. Mijne en uw vriend Verhage is erg krank. Hij is lijdende aan buikziekte, denklijk zal sterven het einde zijn; gedurige benauwdheden overvallen hem,

dat hem veel verzwakt. Des nachts wordt hij bewaakt en overdag wordt hij 3 maal uit het bed geholpen.

In 't begin zijner ziekte had hij het zeer lastig, omdat hij met zijn wil niet kon buigen onder Gods souvereine wille in de evenaar der balans. En enkele dagen daarna kreeg hij de doorslag in Gods wille; toen is zijn ziel gebracht in de ruimte en vrijheid die er in Christi is, zodanig dat ik hem nog nooit zo sterk in 't geloof bevonden heb als tegenwoordig, dag en nacht. Van strijd wordt hij veel bewaard, een zoet gevoel krijgt hij weinig, maar hij rust door het geloof onwankelbaar (hoewel met afwisselingen) op Gods trouwe door de beloften, en ademt daardoor in God uit, door vermelding van de roem Zijner bijblijvende goedheid in Christi aan zulk één. En dat Gods hand niet zwaar is over hem, zeggende, dat hij wenst nooit enig kwaad van zijn Koning te getuigen.

Wereldse dingen hebben geen intrek meer bij hem. Hij is sprekende, uitziende, wachtende en biddende dat de bode des doods kome. En gelijk de Geest zijn inwendige zaken goed beschikt heeft, also schikt hij ook de uitwendige dingen, tot zijn begravenis toe, wie hem dragen zal, en welke vrienden hem ten grave zullen geleiden, en dat doet hij zonder enige traan in verheuging des Geestes, en in Gods wille verenigd. De Geest der vrijmoedigheid heeft hem zo ruim bedeed, dat zijn huis op een overlopende beek gelijk, vanwege zijn aansprake en vermaningen tot elk die hem bezoekt, doende dat met wijsheid en bedachtzaamheid.

Vele van D. Janse's vrienden geloven dat werk niet,, omdat hij niet gebogen heeft voor hem. En enkele zeggen dat hij onder Gods oordeel ligt en sterven zal gelijk M. Paauwe over 3 weken overleden is te Middelburg; omdat beide godzalige mannen D. Janse's roeping en bediening verdenken. Ach hoe treurig nietwaar? Maar al het lastdragend hoopje volk komt hem bezoeken in gemeenschap, hetwelk zijn ziel verkwikt, en hij moed grijpt met Paulus als hij de broeders en zusters ziet.

En wat de vergadering betreft, dat schijnt alles in vrede vergaderd te zijn, als ook in 't scheiden. Maar lieve vriend, alle dingen zijn gebleven als 't verlopen jaar. Ook dat artikel van mijn veroordeling en mijn arme volgelingen (dat wij een liefdeloos en onchristelijk volk zijn) dat is onveranderd en in zijn geheel gebleven. Zodat wij in de gevangenis zijn gelaten met vernieuwing van het vonnis. Doch de arme hoop heeft stoffe van dankerkentenis dat haar God niet heeft toegelaten dat ik uit de bediening ben geworpen, dat mij en anderen tot verwondering is. Want wij wisten dat zulks de wille van velen was. En dan in zulke gestalten te scheiden met de grootse tekenen van vriendschap en gemeenschap, is dat geen valse vrede? Vriend, waarde vriend, ik moet nu hier meer en strenger tegen wachthouden als voorheen.

Jozina Corbijn durfden zij niet aan, maar hebben haar laten liggen, zelfs nog niet gecensureerd. Onze God leeft nog. Over deze twee dingen was Verhage ook met ons verblijd, ziende iets van Gods regerende hand, dat hij de wijze vangt in haar arglistigheid, dat haar hand geen ding uitwerkt.

Vriend, als Verhage mocht overlijden, dan wens ik u dat mede te delen. Groet de uwe, en die twee dochters. Mijn vrouwe is weder erg zwak geweest, doch is nu weder aan 't bij komen. Wij zijn en blijven nog in de dubbele kruisschool. Ook kunnen wij onze wille niet verliezen in Gods handeling met Verhage naar Zijn wille.

Uwe nog in gevangenis gelaten vriend Jan Vader groet u in gemeenschap.

Mijn begeerte is om in uw huis nog eens te komen voor de winter, in 't doorreizen naar Oudewater. 42 jaar heb ik met Verhage verkeerd zonder jammerslag.

12e brief.

Meliskerke 20 Juni 1887.

Geachte mede treurende in de woestijne.

En dat, zolang wij in Mesech zijn, dat zeer verzwarend is als wij in schijn de Heere tegen hebben door afwisselende slagen, stoten en smadingen van Gods nog getrouwen in de lande, en dat de smaders sterk worden in een boze zake, en Gods arme zuchters laat Hij dunne en ten staarte worden, zodat haar tegen getuigenis wordt gehouden als laster en ijdel geklap, en Hij laat haar alle achting verliezen in de poorten.

O, lieve vriend, welk een scherpe beproeving, ik vrees soms van te bezwijken. Mijn beproeving en ook voor 't verachte volk zijn dubbel verzaard. Want over drie weken is M. Paauwe overleden en den 18e Juni Z. de Koster Verhage onze en uw hooggeachte ziele vrienden. De eerste stierf rustende op de trouwe Gods, in 't gemis van gevoelige genade; de laatste was in 't begin der krankheid van buikziekte werkeloos, doch zonder slaafse vreze, en kon zijn wille om te leven of te sterven niet in God kwijt worden; daarna bracht zijn God hem in de evenaar, en daarna kort daarop in de gehele overgifte, hetzij leven, hetzij sterven. Toen oefende hij geloof, van te sterven, waarop hij dag en nacht er naar begon uit te zien in eenheid met Gods wille. Dat verwekte in hem veel ruimte, zodat hij elke dag overvloedige van vermaning en opwekking aan alle die bij hem kwamen (die vele waren), hij heeft afscheid genomen van zijn gelovige wenende vrienden en vriendinnen met de groet dat hij haar achteraan wachte uit de strijd. Hij heeft in zijn ziekte weinig strijd gehad, maar wel vrees voor een harde dood, doch dat is ook weggenomen. Zijn sterven was zo zacht, dat het nauwelijks merkbaar was.

Maar och, het was en is nog smartelijk dat er in zijn ziekte waren die zeide dat hij leugende, als hij met vrijmoedigheid aan vele vromen rekenschap gaf van de hope die in hem was, omdat hij D. Janse nog niet erkend had en zijn twisting tegen hem niet beleden had, daarom strooiden zij uit, dat Paauwe en Verhage wegstierven onder 't oordeel en dat ik en anderen dat ook stonden te wachten.

En nu na zijn dood, blijven nieuwe smadingen voortduren, dat nog staat te vermeerderen, want naar zijn uitdrukkelijke wille zullen er tegen woensdag minstens 10 van zijn vrienden en vriendinnen van onderscheiden dorpen verzocht worden op 't lijkhuis. De smadende lasteringen kwellen onze harten; alsook dat wij 't doorzicht missen, waarom God Zijn trouwste getuigen wegneemt, nietwaar? Daar vele tegenstanders stoffe trekken dat God met haar is. Och! wij zitten er soms zo mede in de engte voor de toekomst en in treurigheid in 't heden, leggende onze hand op onze mond. Ik kan Verhage maar niet kwijt worden in Gods wille, hij staat mij altijd voor de geest, want hij onze trouwe raadgever was en voor de Heere en Sion een zuchtende lastdrager. Ik wens met mijn vrouwe op 't lijkhuis te zijn. Zijn God prijzende mond is nu gesloten en zijn hand schrijft niet meer. En wij en nog enkele zijn onze Jonathan kwijt. Zij hebben hem in zijn lijden nooit één klachte horen spreken over Gods handelingen met hem, maar wel dat Hij niet streng naar zijn verdienste met hem handelde. De vleselijke godsdienstige betreuren zijn weggaan niet. Hij stierf met een helder verstand in 't sterk geloofs vertrouwen en 't geloovig uitzien en wachten op Jezus komste.

Groet de uwe en de twee dochters en weent te samen als wij en zijn weinige vrienden en vriendinnen.

Uwe in gevangenis zittende vriend, sinds de laatste vergadering,
Jan Vader.

Als ik u spreken mag dan wens ik u nader mededeling te doen van Verhage's zalige uitgang uit de strijdende kerk. J.V.

Aan C. Verdel en huisgenoten.

13e brief.

Meliskerke 12 Juli 1887.

Bij mij nog geachte vriend en vriendinnen!

Uwe mede rouwvertonende letters zijn ons geworden. [in verband met overlijden Verhage] Ik kan uwe gesteldheid enigszins vatten en gevoelen als het doodsbericht tot ulieden kwam van onze en uwe samen in eensmeltende vriend als David en Jonathan. Uwe teleurstelling kan zeker groot zijn in hem niet meer in uw huis te zullen ontvangen met uw hart en toegenegenheid. Maar lieve vrienden! verplaatst u dan eens bij ons, daar hij elke week minstens tweemaal in ons huis kwam, winter en zomer door, met zalvende en lastdragende besturingen, vermaningen en opwekkingen. Het is soms als of wij hem nog verwachten, ja of wij hem horen komen. De tranenvloed der vromen zijn nog niet al opgedroogd, want Jacob wordt dunne en die eertijds nog getrouwigheid vertoonden, beginnen zich nu te verbergen voor Gods rechten en kunnen niet meer ondersteunen door uit- en inwendig lastdragen, omdat zij door ontrouwe gekomen zijn onder haar Gods onttrekkende bedeling. En daarom kunnen zij met Asa enige uit de getrouwe onderdrukken, en dat onder schijn van recht. Want er zijn er die liever over Verhage's zwakheden willen spreken met uitbreiding, dan over de genade des Geestes die in hem was ingeplant en zo als hij zich ook met die genade voor Gode zich in 't recht begaf, volgende getrouw zijn geschonken licht daarin op, dat hij had van de veinzerijen in de zichtbare kerk. Neen! die genadens trachten zij in te krimpen ware het mogelijk. En de enige oorzaak is, dat hij geen vriend en volger was van D. Janse. En zo als hij uit dat licht getuigenis heeft gegeven, alzo is hij ook in het geloof voor dat gezicht van de tekenen der tijden weggegaan. Daar ben ik en meer anderen oor- en ooggetuige van geweest en dat zijn wij nu nog gebleven.

Ik denk dat het October zal worden eer dat ik te Oudewater komen zal. In 't einde van Augustus wens ik te Benthuizen te zijn. Doch voordat ik te Oudewater mag komen, zo zal ik u aanschrijven.

Uwe vraag over de dolerende is mij zwaar om te beantwoorden, om reden dat ik van de roering der mensen wel veel hoor en zie in ons eiland, doch weinig kan ik er nog van doorzien in het echte karakter. En daarom, zolang mij dat niet duidelijker is, wens ik mij in de achtertocht te stellen en bewaard te blijven voor te profeteren noch ten goede, noch ten kwade.

De leer van Klarhamer, dat schijnt mij toe en veel vromen met mij, dat het Jacobs stemme is. Dat is bij mij althans vast en zeker waar dat ik, noch D. Janse in zijn schaduw niet kunnen staan. En hoewel dat er van Ezau's handen in de ijver en samenstelling nog is, openbaar en verborgen, dat is mijn vreze, voor mij nog niet duidelijk zichtbaar genoeg, om in 't geloof er uitspraak over te doen met zekerheid. Ook staan de tranen en de werkzame genegenheden van onderscheidene jonge overtuigden onder de bediening van Klarhamer mij nog altijd in de weg om een streng kwaad getuigenis van die bediening en haar vruchten te geven. Want ik weet niet wat God doende is onder de dorre doodsbeenderen in ons ver van God geweken eiland. Er is nu in één jaar meer beweging bij ons als in tien vroegere, en meest allen die in de oude kerke waren midden in de remonstrantse en de pelagiaanse dwalingen en waren zo onwijs als het veulen van een woudezel.

Ik zie nu uit of zij met Ruth der Moabieten land en afgoden verlaten en of zij naar Bethlethem trekken en zo haar keuze bevestigen en Jacob's God aankleven in zelfverloochening en in gemeenschap met de besneden Israëlieten.

Van Poirot en Van der Toorn weet ik niets af.

Te Aagtekerke is er een ondermeester zijn ontslag aangezegd door de hervormde kerkeraad en consulent, die alle regeerders zijn van een christelijke diakonieschool, (slechts in naam) omdat hij geen gemeenschap heeft met haar, noch met de bediening der ringpredikers, maar volgt de bediening na van Klarhamer en van ons. Hij heeft moeten verschijnen voor die kerkeraad, (die wij kennen als bittere vijanden van Christi familie) het werd hem niet vergund om zich te verantwoorden volgens het Woord, en de voorwaarde van haar, waarop hij de dienst had aangenomen. O, zo wreed en onbarmhartig waren zij tegen hem als strenge gerechtsdienaars. De meester is getrouwd en heeft vijf jonge kindertjes. Doch wat het zwaarste weegt, is dat wij denken dat de vreze Gods in zijn harte geplant is door de Geest.

Mijn vrouwe is weder versterkende, zij heeft ook met mij op 't lijkhuis van Verhage geweest, en is met mij driemaal ter kerke geweest (een uur afstand). Maar och vrienden, wij zitten nog in 't gemis van die mate van dankerkentenis, zo als dat betamelijk is voor God. Onder al mijn gevoelige beproevingen in het dienstwerk heb ik nog meer stoffe van Gode te erkennen, zo in Zijn bedekking en voorlichting, als dat ik beschaamd kan zijn met dat al voor den Heere. Ik dacht gisteren, Gij hebt mij nog de tafel toegericht tegenover mijn vijanden. Ik denk dat onder de bediening de Geest, soms nepen geeft op hare conciëntie. Mijn vrijmoedigheid wordt wel bestreden door 't gram gezicht der tegenstanders en moedeloos, doch door genade ben ik nog niet bezweken in de strijd.

Groet de twee jonge dochters vriendelijk en kunt gij het als jonge zusters doen het is beter. Ik en mijn vrouwe groeten u alle te samen.

Uwe in gevangenis zittende vriend,
Jan Vader.

14e brief.

Meliskerke 12 Sept. 1887.

Metgezel in de kruisschool,

Uwe letteren zijn mij geworden door Gods goedheid, het gaf mij genoegen dat onze riem van gemeenschap nog niet doorgesneden is door de scherpe sneden van satans scherpsnijdende pijlen, want zijn bedrijf is om tussen broeders krakelen in te werpen, de tijd waarnemende als het schijnt vrede te zijn, en ook als het waarlijk tussen elkander vrede is. Ik heb dat hels kwaad allang en nog voortdurend, zeer treurige ervaring heb ik daarvan. Nogthans schijnt het dat de Heere mij nog in de dienst wil gebruiken en ook nog ondersteunt in stormvlagen, die in mijn aangezicht bijtende waaien.

Overlaatst ben ik uitgenodigd om in Middelburg voor te gaan, maar ik deed het niet, menende dat het Gods weg niet was. Doch kort daarop had ik overdenking over Micha 7:1, ("Ai mij! want ik ben, als wanneer de zomervruchten zijn ingezameld; als wanneer de nalezingen in de wijnoogst geschied zijn; er is geen druif om te eten; mijn ziel begeert vroegrijpe vrucht.") Met overtuigend gevoel geloofde ik dat ik zou moeten gaan aldaar in de dienst en dat zij mij het weder zouden vragen, dat geschiedt is. Gisteren ben ik geweest, mij verzekerd houdende dat ik zou staan tussen spionnen, wegers en meters, bestrijders en afkeurders van dat bestraffende woord van Micha 7:1, in zover als ik licht en vrijmoedigheid ontving om dat toe te passen op Nederlands Israëel en in het bijzonder op de afwijking der Godzaligheid in het kerkelijk huisgezin. En de Heere heeft mij dat gegunt, hoewel van mijn zijde in grote zwakheid. Nu ligt het zo in mijn gevoel, dat het

ontdekkend woord veel toorn en bitterheid heeft verwekt bij het in eigen oog vrome gedeelte des volks. Ezechiël noemden zij een verdichter van gelijkenissen.

De lastering van Verhage houdt niet op, het rust al op leugens, het smart de zuchters wel, maar het doet hen geen kwaad.

Jozina weent nog over hem, om reden dat het haar geestelijke vader was. Vóór dat ik de groeten van u aan haar bracht is zij ontzettend geschud dat gij haar brief niet hebt beantwoord. Zij begon vast te stellen dat gij haar letters hield voor verward en ijdel geklap, want zij veeltijds schrijven moet in een stuk van de nacht. Dat één en ander bracht haar in moedeloosheid, doch nu was uw groeten als koud water op een vermoeide ziel. Zij verzoekt aan u om eerst aan haar te schrijven. Vele zorg voor haar gezin en vermoeidheid van de veldarbeid, en haar zwakke lichaamskrachten trekken haar tot lusteloosheid tot enige geloofsoefeningen. Onder dat al krijgt zij heldere kennis aan de gruwelijke ongestalte van haar hart. En dat zijn haar beste vrienden, die de Heere oefent in die Evangelische zelfkennis. Twee of drie heeft zij er maar op dat dorpje, die met haar eens zijn, al de andere lichte godsdienstigen die haten haar, omdat zij zo stijf en ontoegevend is aan anderen. Ik wens wel dat gij haar eens mocht ontmoeten.

Er is wederom een vriend van mij en Verhage en de arme zuchters overleden. En daaruit maakt Janse's partij zich sterk en stout tegen de nog weinige twisters voor de rechten van haar God, zeggende dat die alle sterven onder Gods oordeel en dat het door zal gaan ook over de anderen. Schrik greep mij aan, want ik zie dat meest alle lastdragers door God een kruis zijn opgelegd, hetzij binnen of buiten. Ik weet mij soms onder dat gezicht niet te bergen met mijn vrouwe, dat stoffe is voor de vijand tot moedeloosheid.

Vóór half November zal ik niet naar Oudewater kunnen, zo onze God mij in de dienst laat. En in de doortrek wens ik u te bezoeken alsdan. Doch Psalm 89 inziende, zag ik dat de kerk ook in die klachte verkeerde, voornamelijk van vers 39 tot het einde. Ik zag dat het Gods weg was, zonen te kastijden en geen bastaarden. En dat in Zach. 1 al de heidenen rond Juda stille zaten in valse ruste, maar vers 12, dat Juda van God werd geplaagd en zich voor Hem verborg, doch dat de Voorbidder alleen optrad tussen het schuldige Juda, dat onder de wolke zat in verlaten, en tussen haar God Die gram op haar was. En dat de Voorbidder anders geen grond inbracht tot haar redding uit haar banden als Zijn Vaders ontferming en, dat van eeuwigheid. Hier vloeiende enige hoop uit, zittende onder de veroordeling der mensen. Het smartelijkste is, dat er vromen zijn die zich voegen aan de zijde van de veroordelers. Och wij versmaden maar meer geloof dat onze God nog leeft en zeer nauwlettend is hoe het in Zijn huis toegaat.

Groet de uwen en de twee jeugdigen. Jozina groet u in gemeenschap. Tot nu toe laat God haar vast staan in de zware stormen met haar twee ongedoopte kinderen, doch zij vreest voor bezwijken. Ik en mijn vrouwe groeten u. Zij is versterkende, doch niet hersteld. Uw in gevangenis zittende vriend,
Jan Vader.

15e brief.

Meliskerke 16 Nov. 1887.

Zeer beminde vriend in den Geest!

Dat ik uw brief niet eerder beantwoord heb, is omdat ik wachtte om u te melden wanneer het mijn voornemen is om naar Oudewater te komen. Ik denk dat zulks zal zijn de 26e Nov. zo de Heere mij lust, wil en kracht geeft en dan zal denkelijk die jonge reisgenote

met mij medekomen, die met mij gereisd heeft naar Amerongen. Het is een overtuigde wees, zij is natuurlijk doof, doch bij ons bemind als een huisgenote. Ik wens om 2.32 uur te Gouda uit te stappen en alsdan ulieden te bezoeken. Vrijdags kan ik niet komen, want mijn reisgenote zo lang niet van huis kan, om rede dat zij naaister is. Ik had gedacht om met de tram naar Oudewater te rijden. Ziet dat gij goed weet welke uren des avonds de tram rijdt.

Ik en mijn vrouwe en nog enkele voelen nog gedurig met smart het verlies van Verhage in zijn lastdragen, voorlichten en oplossen van duistere gevallen. En velen zijn verblijd dat hij weg is, want zij stelden dat hij de man was die mij verleidde om met de grote menigte niet mede te kunnen gaan, en om D. Janse verdacht te houden in zijn ambt. Zij zagen hem als de beroerder Israëls. Niemand heeft meer over hem geweend als Jozina Cobijn. Het speet haar dat gij niets van hem vermeldde in uw brieven aan haar, want zij in haar droefheid verkwikking heeft, als zij een mede bedroefde ontmoet per monde of per brief. Ik heb haar gevraagd of zij een briefje wilde insluiten in mijn brief. Dat had zij gaarne gedaan, doch twee dingen heeft haar belet, 1e huishoudelijke drukte, 2e haar huiseigenaar heeft haar aangezegd dat zij met Mei haar huis verlaten moet. De hoofdoorzaak is haat tegen haar afgezonderde godsdienst. Zij is er over in angst en nood, niet wetende waar zij met haar man en vijf jonge kindertjes zal moeten huizen. Zij groet u hartelijk in haar bedruktheid en verwacht van u een lettertje. Ik moest aan u zeggen, dat zij vroeger wel gezegd en geschreven heeft, dat zij onder de mensen geacht werd als een doornebos, doch dat zij dat tegenwoordig ondervond in hun woedende kracht, want zulk een ondragelijk mens moet geweerd worden uit de buurt. Er schiet voor haar niets over als Jacobs God, die haar onder de bediening nog bemoedigt en al wenende versterkt, zodat haar hart nog gehecht blijft in Gods overblijfsel, zo aan de lastdragers en ziende zuchters, als aan de schuld ontdekkende ordinantie. Ik wenste wel dat gij haar eens mocht ontmoeten.

Ik mag, kan en durf nog met vrijmoedigheid het volk aanzeggen onze overspelerijen die tussen de borsten vernacht als een kleinood. Ik zie soms dat onder mijn schuld ontdekking de posten beven van de vleiende vrienden van Ds. Janse met bitterheid op haar gelaat. Dit is voor mij en stuk van mijn studie en overdenking.

Groet uwe huisgenoten en de twee jonge dochttertjes. Ik mijn vrouwe en Jozina groeten u in gemeenschap van de proef-en lijdensstrijd, zuchtende dat onze God onze weg tot malkanderen richten wil.

Uwe nog in gevangenis zittende vriend
Jan Vader.

16e brief.

Meliskerke 23 Mei 1888.

Bij ons beminde vriend!

In en onder al de roering en beweging in de lande, [de Doleantie] zo ontvangt gij u aandeel in Ezra's bedruktheid [Ezra 9], zowel als wij, merken wij uit uw brief. Wij vrezen ook dat er zoveel vreemde wijven zijn aangenomen, zo inwendig in het hart, als ook in het voortdrijven in de ordinantiën. En omdat de ijver en liefde tot de vreemde wijven zeer sterk is van vleselijke godsdienstige mensen, en van sommige doorgevloeide vromen, zo doet ons dat vrezen dat het vreemde wijven zijn. Doch om reden dat ons licht nog ingehuld is in duisternis, zo willen wij in de achtertocht staan en als wij mogen van daar de beweging trachten na te speuren en zo lang als wij niet duidelijker de eigenschappen

kunnen bezien, zo willen wij liever zwijgen als er veel over spreken; en wens het niet te veroordelen en ook volstrekt niet te verzegelen. Die op paden wandelen gaan op kromme wegen lieve vriend!

Zeer treurig zien wij dat in ons eiland onder onze gemeente, want de overste des heiligdoms hebben de eerste hand in de overtreding, zij zijn totaal onvatbaar voor schulderkenning. Ik vrees dat de Heere Zijn bedreiging vervult: "Ik zal ze der verderving overgeven". En als de afwijking groot is dan is de haat ook groot. Van de haat smaken wij de bittere vruchten.

Er is op weg dat de ouders van die ongedoopte kinderen, zullen buiten geworpen worden. Met angst zie ik het tegemoet, ik wens er volstrekt geen hand aan te lenen. Onze dagen zijn bezet met veel doornen der woestijn, en och, hoelang nog na deze, met die verachte ouders? Wij gevoelen de engte en het moeilijke, wat het is om des Heeren wille smaadheid te dragen.

Neen! het ongedode en gaarne gevleid wordende vlees, kan nog wil de hals niet bukken onder het kruis Christi. Ik ben soms bevreesd dat ik door vrees voor mensen ontrouw zal worden aan God en bezwijken. Het zal Gods ontferming en trouw zijn als mijn boog gespannen blijft en Hij Zijn belofte waar maakt: "en vreest geen der dingen die gij lijden zult." Ik mag nog ontwaren dat Gods hand nog niet verkort is in de bediening, want hoe strenger dat de mensen tegen mij vergramd zijn, hoe moediger dat ik Jacobs zonde en Israëls overtreding mag verkondigen. En hoe meer ik, geschokt word door inwendige angst en vreze, des te meer ontvang ik inzicht in Gods weg en verborgenheden. Die dingen zijn voor mij tot nog toe onoplosbaar, derhalve, ik wens niet van of over God te klagen, al is onze weg zeer eng, maar wel over mijn eigen ongelovig wantrouwen en van en over de afwijkende dochter Sions, hoewel dat ik daarin zeer gebrekkig ben en om dieswille ben en blijf ik verwondert dat onze God Die Heilig is, mij onheilige Leviet in Zijn dienstwerk wil laten blijven. O, op dat punt van Zijn ontferming in Christi, daar versta ik maar een stukje der zaak van. Wonderlijke smartgevoelige wegen houdt de Geest om Zijn volk arme leerjongers van Christi te maken, en nog wonderlijker wegen houdt Hij om haar arme leerjongers te houden.

Ik begin nog maar die kruisigende weg voor goed te keuren, want ik zie er soms iets van Gods voetstappen in, en ik arme man! ook een weinig in 't genot van des Geestes zalvende kracht en dat ook in de gestalte van enige schapen en lammetjes die nog weekmakende honing krijgen uit de Rotssteen. Deze dingen doen mij soms in den Heere roemen in de verdrukking. Doch dat zijn maar korte pozen, als het schijnsel der zon gelijk als door een reet van een dikke wolk.

Ik geniet twee dingen in de strijd, le zoveel ondersteuning in benauwdheden, dat mij bewaard om niet te stranden op de klip van moedeloosheid; 2e zoveel bittere saus van tegenspraak, dat mij bevrijdt voor hartstochtelijke verheffing en mij nederdrukt naar de vallei van ootmoed voor God. Nu zeggen de arme zuchters dat die weg goed voor mij is. Lieve vriend! kunt gij er met uwe bedeling, licht en ook nuttigheid in zien?

De 20e zal het grote vergadering zijn. Ik ben er voor bevreesd, want gelijk vroeger zal denkelijk geveinsde vriendelijkheid en ontrouw zich laten gelden, zonder tedere vreze Gods. En och! als die deurwachter geen dienst doet, dan komt meester mensbeheger in haar plaats fungeren en door eigenlievende zalve worden de stinkende wonden bedekt, dat in uitwendige valse vrede eindigt, daar dan in geroemd wordt. Ik kom dan al zuchtende naar huis, te meer als ik het arme zuchtende volk heb horen versmiden in haar zwakheden.

Jozina heeft haar jongste kind door de dood verloren, zodat zij er nog één ongedoopt heeft in 't leven. Allerlei smaad moet zij verduren van onvromen en vele vromen, en geen van die vat of verstaat haar in haar staan blijven, en daarom houden zij het voor haat tegen Janse, of eigenzinnige onverschilligheid. Zij is het onderwerp harer dwaze gesprekken, en zij verwerpen daarom hare zielswerkzaamheden omtrent en met die zaak. Zij geloven volstrekt niet dat God haar daar geplaatst heeft, en hechten niets aan haar strijdt en banden, en beklagen al haar enkele ziele vrienden die met haar lief en leed gemeenschap hebben en houden. Zij heeft eindelijk een klein vertrekje ter woon gekregen in een samenloop van vele dingen. Uwe letters zijn haar zeer goed bevallen in haar strijdweg. Zij hoopt u te antwoorden. Och zeggen wij menigmaal, dat haar God in 't kort een opene deur gaf door aanwijzing van een dienaar om haar kind te dopen, met nog twee andere ongedoopte in ons land. Zij begroet u minzaam uit des mensen gevangenis.

Uw brief heeft bij Johanna goed onthaal gevonden, zij bewaard hem als een gouden kleinood. Ik vroeg haar of zij in deze brief enig bericht had over te zenden, doch schreupelheid of onvrijmoedigheid scheen haar dat te beletten, doch alleen dat haar hart nog uitgaat naar u en de uwen in ontmoeting. Gaarne zouden wij de twee reisgenoten uit uwe huize bij ons ontvangen. Ik wens van de zomer u en Oudewater te bezoeken met Gods hulpe. Mijn vrouwe kan uit en ingaan. Ik en zij en onze vriendin Johanna groeten u en de uwen in gemeenschap. Groet vriendelijk de twee jonge dochters.

Uwe door de mensen in gevangenis gehouden vriend,
Jan Vader.

17e brief.

Meliskerke 9 Juli 1888.

In gemeenschap nog levende medgezel!

Dat Jacobs God uwe geloofslendenen omgorden wil in Zijn weg die Hij dikwijls met doornen omtuint, omdat het Zijn weg is. Gods weg ligt nog voor mijn gezicht zeer diep, die Hij houdt met Sion, en Zijn voetstappen ken ik niet recht als de Zijne. En hoewel ik weet dat zij recht en goed zijn, zo in 't donker als in 't licht, zo wederhoudt dat mij echter niet dat ik veel tijds twijfele en moedeloos ben; dat zeker een vrucht is dat de Geest Zijn aangezichte verbergt voor de huize Jacobs in het algemeen over alle kerkelijke partijen, en in het bijzonder is het een vrucht in mij van onkennis Gods in Zijn kastijdende of beproevende Vaderlijke roede, en blindheid in 's hemels wegen die door diepe kloven tussen steenrotsen gaan.

Ik begin te bemerken dat ik persoonlijk meer schuldenaar zal moeten worden over mijn aandeel in de beroerde beker van kerkschuld met al de nog weinige oprechten, en dat ik zuiverder gelovig op de Voorbidder mocht zien en minder hard van God denken, in 't gezicht der roede der kastijding, of der beproeving die over Sion hangt, ik vind dat een harde weg voor mijn werkheilig eigenlievend godsdienstig vlees. Genade is het als Zijn volk midden in haar eigen breuke gezet wordt opdat zij getrouwe getuigen zouden kunnen zijn midden in de hoererij der dochter Sions.

De grote vergadering 20 Juni heeft niets bizonders opgeleverd dat een goede reuk voor mij vertoonde. Veel is er gesproken over de uitwendige kerkvorm, doch niets over de inwendige ongestalte van Gods geestelijk huisgezin, ook geen enkel woord over de ongedoopte kinderen, ook tegen mij noch goed, noch kwaad, en toch werd er over de vrede onder elkander geroemd, zo zelfs dat de Heere er openlijk voor werd gedankt. Ik

zag de vreze Gods niet, zodat alles op de oude voet door gaat. Naar mijn inzien was het alleen menselijke vrede die op ontrouw rust.

Jozina bewoont nu het ruimste arbeidershuis van het dorp, daar de eigenaar in 't voorjaar is gestorven. Zij wordt nu zeer benijd en gehaat. De Heere blijft met de roede over haar huis, dat haar laag houdt. De keelziekte is in haar huis, één kind was aangetast en schijnt hersteld, doch nu lijdt het aan de nasleep; zij vreest nog voor een slag. Haar vijandige burgers doen in haar zwakheden onderzoek naar de oorzaak van Gods roede en 2 á 3 vromen doen hetzelfde. Angst en nood komt haar altijd aan, doch de Heere ondersteund haar nog.

De 4e Augustus denk ik naar Oudewater te komen met Gods hulpe. Johanna komt denkelijk mede; om 7 uur 32 wens ik te Gouda af te stappen en ulieden te bezoeken, schrijf in die tussen tijd of u ons kunt afwachten, zo niet, dan reizen wij door.

Ik zie soms iets van Gods en der mensen gangen in Zijn huis, maar ach vriend dan wordt mijn oog veeltijds verduisterd door twijfeling of die dingen al zo zijn, want mijn hart is bedriegelijk. Doch als ik in 't Woord Israëls afwijking zie onder de vermaning der zieners onder haar, ja dan vind ik soms dat Nederland gelijke tred houdt met Israël en Juda, en dan is dat bij mij aan minder twijfel onderworpen, want daar zie en merk ik een grond van zekerheid in, hetzij tot stoffe van treurigheid over de afwijking en verharding of van bemoediging in de strijd door het gezicht van Zijn ontfermingen over het Sion Gods, en van kleine uitspruitseltjes tussen de harde kluiten onder en na de bediening.

Ik kan en mag niet roemen, anders dan in mijn en Sions zwakheden, dat God Zijn hand nog niet aftrekt van het gat der deure van de waggelende tabernakel en van de vele reten en spleten waardoor vals licht binnen komt door inlaten.

Ik uw vriend, die in de vergadering nog in 's mensen gevangenis is gelaten, hoewel dat die banden van mensen mij weinig knellen. Want ik vind er meer ademtocht in dan vele van mijn bestrijders in haar vermeende en zich zelf belovende vrijheid.

Groet minzaam de uwen en de twee dochtertjes. Ik en mijn vrouwe als ook Johanna groeten u minzaam.

Uw ontrouwe vriend,
Jan Vader.

18e brief.

Meliskerke 9 Aug. 1888.

Hartelijke ziele vriend!

Wij zijn op de bestemde tijd tehuis gekomen onder de bewaring Gods van leed of ramp, en woensdagmorgen heb ik vroeg Jozina bezocht. Ik bemerkte al spoedig dat de stroom van moedeloosheid bij haar was opgedroogd en dat zij haar hoofd een weinig ophief in 't geloof dat haar God haar in de gemeenschap niet had uitgeworpen. En dat zij niet was afgesneden, want zij nooit één was geweest met D. Janse, en dat er derhalve geen afsnijding van D. Janse kon plaats hebben. Een vrome vriendin had alzo over haar gedacht zij stemde daarin mede en wij ook, de afsnijding van die drie personen rust (naar ons inzien) alleen op die grond dat zij Ds. Janse niet erkenden en eerbiedigden, in dat, daar hij zich voor opdringt.

O, wat een losse stinkende moddergrond; over die daad juichen Janse's vrienden en prijzen hem in zijn getrouwigheid als Hamans vrienden over Mordechai, terwijl het kleine hoopje van Esthers geslacht in rouw zitten te zuchten bij elkanderen. Onze God hoort en ziet alle deze dingen in de hemel.

Jozina blijft u dank schuldig voor uw laatste letters, zij is versterkt dat u en het volkje in ons land gemeenschap hebben met hare verdrukkingen. Zo is 't smartgevoel, als in haar

lasten naar Jacobs God te brengen en haar aldaar kwijt te worden. De vijand maakte haar wijs dat alle mensen haar achter aanzagen als een misdadiger en trachte haar daardoor op te wekken tot mensen vreze, zodanig zelfs dat zij de ordonnantie moest nalaten, dat al vatte grote post op haar eigen liefde, doch ik heb hoop dat zij zal doorbreken als ook de twee anderen. Gods belofte is: Ik zal ze verheugen in Mijn bedehuis. Zij is zeer begerig om u te ontmoeten. D. Janse heeft in 't afgeven van haar uitwerpen haar met smaad doorgehaald, en dat al zonder gevoel van schuld met verdediging van zijn recht als dienstknecht Christi; dat erkennen nu de meeste leden en bukken onder dat pauselijk gezag.

Ik en mijn vrouwe hadden een gedachte of het niet goed was dat u aan Janse een bestraffende vermaning te schrijven, hij woont in de Hoekpoortstraat, doch wellicht is het uit ons eigen. Wij laten het geheel aan uw sluiting of ontsluiting over.

Mijn vrouwe was teleurgesteld dat Neeltje niet mede kwam, zij had haar bed bereid, zij wenst gaarne u te ontvangen met haar; zij is nog kwijnende.

Johanna groet u, in 't kort hoopt zij te schrijven. De ingesloten letters zijn een afschrift van de uitgeworpen broeder met Jozina gelijkelijk, en aan mij gericht; ik zende u dat en houdt het als uw eigendom. Ik heb ontwaard dat ik inwendig te huis was in uwe woning en onder uw personeel. Neeltje mijn kind! ik denk gedurig aan u. Vriend, ik, mijn vrouwe en Johanna begroeten u en de huisgenoten. Wij blijven u volle dank schuldig. Uwe in de gevangenis zuchtende en blijde zijnde vriend,
Jan Vader.

Naschrift: Bij het sluiten dezès ontving ik bericht dat Janse de drie ouders nog niet geheel heeft afgesneden, maar dat de zaak nog hangende was. De kerkeraad wist niet beter als afsnijding. Wat nu waarheid is weet ik niet, het wordt nu kinderspel als met poppen en een doolhof. Iemand heeft Janse bevreesd gemaakt; in 't kort zal ik de zaak wel beter weten, en dan zullen wij het u mede delen. Zouden wij Gods regering in deze soms moeten leren zien? Dat is zeker, dat God alleen regeert, dat de volken beven, en dat Hij de wijze vangt in hare raadslagen.

Deze acht postzegels zijn een bewijs van onzer beide nalatigheid aangaande de 40 cents van u betaald voor ons in de grote kerk. Vanmorgen bracht Johanna mij het in herinnering.

19e brief.

Meliskerke Sept. 1888.

In hope nog lang bij ons blijvende vriend!

Want de Geest bindt, doch de zondige vleselijkheid, die scheurt het nieuwe kleet van de gemeenschap der heiligen. Johanna heeft met mij naar IJsselstein geweest; onder alle felle hete strijd die ik in mijn eiland ontwaar van het zedige godsdienstig vlees, zo behaagde het onze God dat ik met volle vrijmoedigheid uit Gods handeling met Zijn beproefd volk heb mogen spreken uit Ps. 27, van het 8e tot het 14e vers. 's morgens en 's avonds.

O vriend! de 13e was het kerkeraad. D. Janse en vier leden zijn een uur lang zeer heftig tegen mij uitgevaren, Lucas 23:2. Alle ijverden zij voor de eer van D. Janse, verdedigende zijn roeping en bevestiging en zuiverden dat van alle schuld, mij beschuldigende van ontrouw, en dat ik de schare verleide door de schuld ontdekkende bediening. Ik werd aangezegd dat ik zulks moest eindigen of dat ik uitgeworpen zou worden. Zij zeiden dat ik het vuur was en dat mijn vrienden de brandhouten waren die Sion verwoestede. Zij eisten dat ik van mijn bediening berouw moest betonen en dat ik al

mijn gezegden dadelijk moest herroepen. Ik antwoordde dat ik geen één woord terugnam, en dat er nog veel meer op mijn hart lag en dat het gehate volk en Jozina mijn volk was, daar ik mede wenste te leven en te sterven. Mijn verantwoording tegen de leugenachtige beschuldigingen, daar namen zij geen notitie van.

Er werd voorgesteld om een grote vergadering te beleggen om het recht van D. Janse te handhaven, en om mij te veroordelen. Doch dat had nog geen gevolg. Ik ben nu toegelaten om onder haar toezicht tijdelijk voor te gaan, gelijk men dat doet omtrent een verdachte dwaalgeest, oplettende of ik in de breuken D. Janse niet te na kom, om dan een akte van beschuldiging tegen mij op te maken.

Banden knellen onze harten, in die angst kwam mij voor: "blijf in 't gene gij geleerd zijt." 's Avonds zag ik inwendig dat het in Timotheus stond. Die onderwijzing blijft in mijn hart liggen en moedigt mij aan om met en voor de Heere getrouw te zijn.

De 20e 's morgens op 't bed zijnde overdacht ik deze woorden: "Weest hier in bezig," zodat ik enigzins de beproevingsstrijd moedig tegemoet ga, hopende met God te staan in Zijn mogendheden en uitgeworpen te worden door de mens, bukkende dan onder Zijn toelattende wille. Jozina is uitgeworpen, zeer koelbloedig, o zij weegt zo op mijn hart. De 20e heb ik haar bezocht, zij is er over in een heten strijd gekomen, zij werd wijs gemaakt dat haar vrienden en ik haar hatende; boze hartstochten waren in haar. O, de kwelduivel sprong zo met haar om, dag en nacht; doch nu vond ik haar gematigd. Gedenk aan haar veracht mens en aan mij uwe versmade aanklevende vriend, want beide staan wij op één rij in 't oog der tegenstanders. Vroeger zeiden zij dat Verhage haar verleide en nu dat ik het doe. God weet het dat het van beide leugens zijn. In haar strijd merkte ik dat zij in strijd was: zou gij haar en ons nog komen bezoeken? Doet het eens. Wij en Johanna groeten u en uw kinderen en de twee jonge vriendinnen.

Uwe in banden geslagen vriend in 's mensen gevangenis.

Jan Vader.

20e Brief.

Meliskerke 31 Oct. 1888.

Zeer waarde vriend in mijn hart!

Dat zulks zijn en blijven mag in de gemeenschap Christi; en als vrucht daaruit vloeiende in de gemeenschap onderling met malkanderen in de Geest.

Uwe laatste berichten heb ik ontvangen en die Jozina laten lezen. Ik hoor er nog niets van of u schrijven is terecht gekomen, doch ik denk wel van ja. Doch zo het hoofd des briefs getekend is aan D. Janse gelijk op 't adres, dan zal hij niet verschijnen in de kerkeraad, het heeft sinds die tijd nog geen kerkeraad geweest. Er zou wat veel werk aan vast zijn als zij uwe letters in deszelfs omvang willen ontledigen naar waarheid en recht. Het lezen in de kerkeraad zou wellicht nog omzien, vreze, en scheuring verwekken kunnen door de Geest in de doofheid en blindheid van velen onder haar. Want o lieve vriend! zij staan ongenaakbaar vast in 't vermoeden dat zij in 't uitwerpen van die vier ouders naar 't recht en billijkheid gehandeld hebben; en trekken er zich in 't minst niets van aan dat het arm hoopje volk er over zucht en treurt, want ook zij worden van haar beschouwd als verachte fakkels en vaten daar niemand lust in kan of mag hebben en als stoute scheurmakers die haar vrede verstoren.

Het uitwerpen van Jozina was door satans listen wel stoffe geweest om haar daardoor scherp aan te vallen dat zij nu niet alleen de godsdienstige wereld, maar ook de wedergeborene wereld tegen had en dat zij het nu aan haar gelaatstrekken zou zien. Doch haar God heeft die listige leugenaar voor en in haar bestraft, door Zijn vriendelijkheid in

haar te tonen en haar angstige zielebanden te verscheuren in Zijn gemeenschap en heeft haar bij vernieuwing de toegenegenheid en 't lastdragen van haar vrienden doen zien en geloven.

O, het verkwikte mij zo in mijn eigen strijdweg in het dienstwerk, zo ik zulks noemen mag. Want er zijn nu zo vele voorgangers die stout durven zeggen dat zij uit Israël zijn. Dat ik van vele betwijfel, omdat ik zie en vrees dat het bij haar niet verder komt als binnen de palen der gedaante van een onderherder Chisti die op Zijn bevelen passen. Want die worden in de dienst gekruisigd aan roem, eer, titel, gemak, zelfzoeking en zelfbehaging en gewillig zijnde door de dodiging, om de dagelijkse sterving en deszelfs lidtekenen te gevoelen in zijn zondig vlees; in ene plante met Jesu, in de gelijkmaking Zijns doods.

Ik bespeur weinig dat haar tale en gedrag daar zalvend naar henen gericht is, en daar die rechte ervaring en zuiver licht ontbreekt, hoe zullen zij dan arme aanmechtige zielen besturen, in Gods gangen naar Zijn Woord?

Doch laat ik zwijgen vriend! Want o, ik gevoel mij zo onwetend in die geestelijke geurgevende geloofsoefeningen. Neen! het zijn maar de schaduwen er van, die er in mijn dienst van zijn, en door die stukjes en brokjes, wil God nochtans zijn arme Sionieten zegenen (mij niet genoeg tot schaamte).

Als ik over mijn ongestalte schrijf, zo ontwaar ik altijd dat er inwendig genoeg mee genomen wordt en wel in de schijn dat ik veel zelfkennis bezit, doch aan de andere zijde zie ik dat ik in gebreke blijf om met die ongestalte in verootmoediging voor God te staan door 't geloof. Geloof het vriend! dat mijn pen en uitspraak mijn geloofsoefening zeer ver vooruit zijn, dat gezicht sluit bij mij alle roem uit om te steunen op zelfkennis, historisch geloof, gedaante van godzaligheid, letterlijke kennis van Christi ambten enz. En als ik dat zie door een enkel wettisch licht, dan voert dat gezicht mij naar de vallei van moedeloosheid en dat zou mij in dat moeras en in die duisternis doen versmachten, als de Heere niet verborgen ondersteunde met Zijn hand, door mijn hoofd uit de gebreken op te heffen, zo in als buiten het dienstwerk. Gods genadeweg is in mijn oog zo vreemd, zodat ik er niet verder in zien kan met mijn eigen ogen, als in zover als 't mij gegunt wordt iets te zien van de verborgenheden van Zijn souverainen ontfermingen in Christi. En dit maakt een ander deel van mijn ellende uit, dat ik dat onderwijzend gezicht. dikwijls maar en korte tijd blijf behouden om er nuttigheid, mede te verrichten, zo voor anderen als voor mijzelf. Dat verlies doet mij weder zakken in mijn ledigheid en armoede, zodat ik dan voor God mijn onwetendheid in Zijn verborgenheden erken, waartegen mijn zelfzoekende natuur zich dan zeer verzet, want die wil met Jehu geacht en gezien zijn in zijn wettische ongedode ijver. Dat verwekt in mij dan nieuwe strijd, doch het eindigd veeltijds hierin, dat de kennisneming van mijn duisterheid en mijn onwetendheid, het strijdveld inhoud boven Jehu's dwaze ongestalte van wat te willen schijnen te zijn. Doch gedurig wordt ik daarna weder ingewikkeld in de zelfde strijd tot op de huidige dag. En ik begin te geloven dat zulks zal voortduren zo lang ik leef. Psalm 120 : 5. (O, wee mij, dat ik een vreemdeling ben in Mesech, dat ik in de tenten Kedars wone.)

Uwe reis naar Walcheren is voordeligst met de boot, doch die komt om 8 uur van Rotterdam; hoe zou u op die tijd daar kunnen zijn? Andersinds, wij hebben slaappleats voor u en uwe dochter. Doe zo als de Heere u wil leiden.

Uwe gevangene vriend en huisvrouw groeten u minzaam, als ook Johanna. Groet uwe zorgdragende dochters en de inwonende knecht en de twee jonge dochtertjes, Jan Vader. (uwe twee copieën zal ik in 't kort terugzenden).

Meliskerke 21 November 1888.

Geachte vriend en kinderen en 2 jonge dochters!

Ik voel mij geperst om het navolgende aan u mede te delen, namelijk dat het kerkeraad is geweest, welks gevolg voor mij treurig was en is. Er waren twee brieven van ledematen ingekomen, waarvan één met 8 ondertekenaren, en één van een man en zijn vrouw die alle protesteerden tegen des kerkeraad's handelingen met de uitgeworpen ouders. De van 8 ondergetekende brief kwam in geen aanmerking, want zij legden hem terzijde en spraken er geen woord over, alleen dit dat zij scherp aangeschreven zouden worden als een grond (vrees ik) van uitwerping. En och! er zijn zulke kostelijke parels van licht onder haar. Die man en zijn vrouw's schrijven werden al dadelijk veroordeeld en 14 dagen tijd gegeven om het te herroepen, want Janse was door haar teveel in zijn naaktheid gesteld. En Jozina en nog een uitgeworpene vader hebben elk verantwoording gevraagd aan de kerkeraad waarin dat zij hadden gehandeld tegen haar belijdenis en Gods Woord. Doch zij werden ongelezen terzijde gelegd en namen er geen notitie van. Doch op verzoek van één lid des kerkeraad's werden zij bij het weggaan gelezen, waarin Jozina schreef, dat zij wel van haar was uitgeworpen doch dat de Heere haar in haar zware strijd haar bij vernieuwing had opgenomen en banden verbroken en versterkt met de belofte: "Ik ben uw God en uws zaads God." O, dat ging mij door merg en been heen. Doch zij spraken er geen woord over, ik stond versteld over hare ongevoeligheid, doofheid en blindheid.

Janse zei dat hij zich niet wilde ontstellen over al de brieven die kwamen, die achtende als beroeringen. Kamerman, [ouderling] wilde de grond oplossen, wanneer God verlaten was, doch het werd door Janse geweigerd. Beschouw de toestand nu eens? En uwe brieven waren in Janse's handen, doch hij bracht die niet mede naar de kerkeraad, want hij zeide dat hij die vergeten had, zodat zij niet gelezen zijn. Hoe treurig toch, want sommige kerkeraad's leden zeiden, het geeft niets, want die brieven zullen van 't zelfde soort zijn als al de anderen. Waarin zij Janse zalfden.

Lieve vrienden! Ik vrees dat God haar overgeeft aan Ps. 81:14 in rijm. ("Ik in toornigheid, Gaf 't over met allen, Zijner verstoktheid, Om zelf zijn zaken, Voortaan te maken, Naar zijn welgevallen.")

Janse vroeg in rondvraag aan mij wat ik dacht van die briefschrijvers, ik zeide dat het ernstige gemoedsbezwaren waren en gewichtige conciëntie gevallen, die teder zijn, en dat ik dacht zo zij die mensen aantasten, dat zij dan grote beweging zouden verwekken onder de levendige leden, en als zij dan nog doorgingen, dat God dan de gemeentens zou doen wegsterven. Hij zeide dan, strekt gij geen hand of vinger uit naar die mensen? Ik zeide, volstrekt niet! Hij zeide, dan hebt gij gemeenschap aan de beroeringen. Ik zeide, neen, maar dat zijn geen beroerders; ik voor mij wil met die gehaten beroerders leven en sterven. Ik ben toen niets meer gevraagd. Ik moest danken, en heb vrijmoedig mijn klachte voor God uitgestort, en dat er geen vreze Gods in ons midden was. Niemand zeide er iets op.

Door Gods goedheid mag ik nog blijven leven met Jozina in zielsgemeenschap en ik schrik als ik denk aan verbreking want wij dragen voor elkander lasten. Ik ben er bewust van.

Ik en mijn vrouwe en Johanna groeten u in de liefde. De haat tegen mij vermeerdert en zij maken zich sterk om mij te beschadigen. O duistere tijd!

Uw gevangen vriend wenst u gemeenschap der heiligen toe.

Jan Vader.

p.s. Kerstdag is het kerkeraad, als u schrijft doe het dan enkele dagen voor kerstdag, anders leuren zij er mede. Wij gaan zwanger van verdriet en de Heere verbergt Zijn aangezichte van het treurige geslachte Jacobs. Mij hebben zij niet beschoten doch wel onder water. Och, kon ik maar meer ontferming met haar oefenen, want God zal richten. Mijn ruste in God is voor mij Sela, hoewel in zwakheid des geloofs. Dat God onze eenheid bewaren wil. Als u opgewektheid ontvangt om nog te schrijven aan de kerkeraad, zo moet gij adresseren aan de scriba, dan zal het op tafel komen. Zijn adres is: Aan M. Landsheer, koopman te Middelburg letter KN 244 Lange Geere.

Ik bedank u voor 't lezen uwer brieven, ik vond ze goed. Johanna was één van de 8 ondertekenaars, zij blijft onze vriendin.

22e brief.

Meliskerke 3 Januari 1889.

Beminde hartevriend!

Het is geen onverschilligheid dat ik Neeltjes letters niet spoediger beantwoord heb, maar ik ben uitlandig geweest en de drukte des dienstens heeft mij belet. Met smartgevoel begin ik deze. Onze getrouwe vriend Verhage weg en u ongesteld, van wie ik zo menigmaal versterking ontvangen heb uit uwe bemoedigende letteren in mijn strijdweg. Neen! ik kan mij er niet aan onderwerpen, ja nauwelijks aan denken. Een zware weg is het als de Heere de zenuwen van hope begint af te snijden en de hulpfontein laat uitdrogen. Het is mijn dagelijkse zucht dat onze God Zijne getuigen nog laakt blijven in het afhoererend Sion. Hoewel ik erken dat die begeerte zelfzoeken vertoond, zo blijft het echter waarheid dat het ontbreken van trouwe Micha's een donkere schaduw zijde vertoont in het zieke erfdeel Gods, want een raadgevende stem in benarde tijden is meer waard dan alle menselijke wijsheid zonder vreze Gods. Ik gevoel heden dat de gemeenschap nog niet is opgedroogd, maar dat die zich uitstrekt in 't verre zowel als in 't nabij, als druk en lijden aanwezig is. Ik geloof ook dat gij dat gelovig gevoelig erkend, en dat zou voor u een klein ademtuchtje kunnen zijn door de Geest in uwe proefweg. Dat genadig die Geest u gemeenschap doe hebben met Job's geloofsonderwerping aan Gods bedeling zeggende: "zou ik het goede ontvangen en ook niet het kwade?" Het is u evangelisch bekend, dat kruisscholen leerscholen zijn geweest ook voor u persoon, die nu nog voor u kunnen zijn in de beproeving tot stille geloofsherinnering en tot enige zoete nasmaak van Gods voetstappen met u in 's Konings dal. Der vromen lijdzaamheid is tot Christi krone in de hemel en tot 's Vaders lof.

O, hoe node en eng denk ik aan de sloping van uw leven, want ook uwe kinderen liggen mij na aan 't hart. En hoewel ik geloof dat uwe God u wel missen kan in de strijdende kerk, zowel als Stefanus, Johannes de Doper en Jacobus, zo wil nog kunnen uwe beangstigde kinders en ik en Jozina en Johanna u nog niet aan Gods raadsbesluit overgeven en u zien verwisselen uit de strijdende kerk naar de overwinnende. En hoewel wij zien dat het niet kunnen loslaten, onverloochendheid is aan 't schepsel, zo maakt dat schriftuurlijk licht ons niet verenigd met Gods wille. Misschien zijt gij meer van u eigenlievend zelf ontbonden, dan wij van u. Dat God u dat gunne wil om met Aäron stil te zwijgen in zijn weg van zuurheid zowel als in zoetheid des genots.

Ik had nog te schrijven over bittere ervaring in mijn omgeving in 't zieke Sion, doch ik wil u geen bittere beziën toezenden om u te bezwaren. Dit alleen dat Psalm 42:3 in rijm iets van dat bevat. ("Waarom wilt gij u zo kwellen, En beroerd zijn, o ziel mijn? Wil gans uw hoop op God stellen, Van u zal Hij gedankt zijn; Als Hij door Zijn aanschijn klaar, Zal wegnemen uw kruis zwaar. Dies, o God, van mij niet wijket, Want mijn hart mij gans

bezwijket".) Hoewel dat Gods hand in dat, niet kwaad is over mij. Neen! de raderen worden nog gesmeerd. Dat onze God in Christi gemeenschap nieuwe verbonds vruchten geve bij uwe oude, van Zijn specerijbedde en uwe jeugd vernieuwe als van een oude arend, volgens Jesaja: dat de oude krachten zullen vernieuwd worden. En dat uwe geloofsvoeten vlug en vaardig mogen zijn als die der hinden, volgende de voetstappen Christi als uw weg met doornen omtuind mocht zijn. De Geest beware u om niet curieus te onderzoeken naar het hoe en waarom van de dieptens Gods met en in uwe beproeving, want dat in strijd staat tegen 't geloof dat God geen onrecht doet.

Ik wil voor u zuchten om uwe onderwerping en dat uwe kinders er mee mogen ingesloten zijn. En dat uw hart haar kindergestalte mag vertonen als in de tegenwoordigheid Gods in lijdzaamheid. Groet de twee dochttertjes en knecht.

Ik uwe gevangen vriend en huisvrouw begroet u in gemeenschap.

Jan Vader.

23e brief.

Meliskerke 21 Maart 1889.

Beproofde doch beminde vriend!

Dat de gemeenschap des Geestes u genadig ondersteune door gevoelige of door geloofs genade.

Uwe letters aan Jozina gezonden verblijden ons als ook deszelfs inhoud. O, hoe gaarne zou ik en mijn vrouw een berichtje van uwe hand ontvangen, als de Heere u kracht, opening en opgewektheid gaf. Dat de bede vervat in Psalm 17 vers 7 leespsalm, ("Maak Uw weldadigheden wonderbaar, Gij, die verlost degenen, die op U betrouwen, van degenen die tegen Uw rechterhand opstaan.") en vers 4 zingvers ("Toon heerlijk Uw goedheid voortaan, Gij Die bewaart in dat benauwen, Alle die vast op U betrouwen, Tegen hen die U wederstaan. Dek mij toch Heer', niet om verhogen, Met Uw vleug'len na Uwen aard; Dat ik zowel mag zijn bewaard, Als de appel is eener oogen.") in uw hart gegraveerd worde en in deszelfs gelovige aanklevende vrucht, door u in oefening zijn mag, want immers zijn al de uitspruitsels van onze wettische onbebouwde akker, wanvruchten gelijk de kerk er vol van is. Doch de Heere neemt die ere alleen voor Zich in 't stuk van vruchtbaarheid Zijns volks, zo dat al de bemoeienissen in Zijn ondernemingen alleen tot Zijn lof zijn, waardoor dat al Evangelische vrucht van ootmoed, nederigheid, lijdzaamheid en de gelovige wortel genade, de vreze Gods uit Hem gevonden wordt.

Mij dunkt dat, ten le die afbrekende genade, arm van geest maakt en in zoverre als die vrucht in Christi zich vertoont dan, ten 2e en ook arm houdt, voor God wacht houdende aan de posten van Zijn deure, ten 3e waarin die gelovige zich soms kan verblijden, in zoverre hij die vrucht in zich bevind in haar eigenschappen.

Maar och, wat wil ik u leren, die in dit alles zelf nog moet geleerd worden. Want zulks behoort tot de sieraad van des Geestes onderhandeling met de arme van geest, en Zijn behandeling omtrent haar zielskrankheden. Ik erken dat mijn dwaasheid in verborgenheden niet is op te sommen, want naar die mate ik iets zien mag van de geheimen die in 't Woord vervat zijn, naar die regel zie ik dan mijn onge oefendheid in Gods meningen, en gevoel mij niet bekwaam om in mijzelf, bijblijvend in dat straaltje licht te kunnen wandelen. Nog om het in mijn verstandsvormogen op te sluiten en te gebruiken als ik wil. Zodat ik in alles een gebrekkige blijf. En toch nog (o, wonder) vind ik in mij een wortel van trotsheid op een vermeend iets, dat meer schaduw is als iets wezenlijks. Dat is een groot deel van mijn ellende, gepaard gaande met ongevoeligheid en door heimelijk te rusten buiten Jezus's borgstelling, zo volgt er valse vrede die zich

geveinsd indringt in mijn hart en zich vasthecht op de oude wettische wortel van dienstbare werkelijkheid.

Dat uwe God u het gezicht verlene dat het wel staat tussen u en de Vader en de Zoon, vloeiende uit het rusten op het vaste trouw en zoutverbond, dat: alleen de stormachtige en ongelovige zeebaren kan bedaren, als er de roeden der kastijdingen of beproevingen aanwezig zijn, naar de bedelingen des Geestes die dan soms oefeningen geeft in de kennis Gods en Zijn gangen, en in de opwellende twistingen van de wortels van het ongedood harte. Neem dit niet verder aan als een invallende gedachte onder het schrijven, en een tolk van de gemeenschap des harten tot u.

De Heere heeft duidelijk bemoeienissen gemaakt met Jozina als zij door de satan vervoerd was in een stormachtige humeurzee. Wonderlijk heeft Hij haar daaruit verlost, zij had werkzaamheden en 't volk ook, tot zolang dat haar God haar weder ontfermde. Zij begroet u en uw huisgezin in de liefde. De godsdienstige wereld blijft haar nog haten.

Johanna groet u allen minzaam in toegenegenheid. Mijn vrouwe is nog onder de zwakken, doch kan ter kerk gaan, doch niet altijd. Ik word in mijn dienstwerk hard en fel bestreden, en meest van die, welke eerst mijn vrienden waren, door liegen en lasteren. Ja zelfs openbare bespottingen, want ik openbaar tone dat ik het met het versmade volk houde. Lieve vriend, ik kan nu nog niet anders! En dan mijn inwendige strijd erbij, die twee dingen maken het mij dikwijls zeer benauwd en enge. Groet de uwe. Uwe gevangen vriend (Ps. 42 het zesde zangvers) begroet u met zijn hart, voor u het goede zoekende.

Jan Vader.

24e brief.

Meliskerke 12 Juli 1889.

Beproofde vriendin door de krankheid van uw vader!

Dat die titel in uw hart een geestelijk karakter mocht uitdrukken door de vreze Gods als de wortel en door liefde Gods als de vrucht en in de geloofslidzaamheid als de zoetigheid der vrucht.

Uwe letters waren wij naar uitzierende, en daarom vonden ze bij ons goed onthaal, blijde zijnde dat wij enig bericht ontvingen van uws vaders lichamelijke toestand. O, vriendin! welk een zware en bijblijvende roede der beproeving ontmoet hij uit Gods hand; dat er een drupje van Christi honingvloed in mocht zijn en dopende met de geloofsstaf in dezelve tot nieuwe zalving zijner ogen. Laat het u of uwe zusters niet ergeren dat ik niet persoonlijk geadresseerd heb aan uwe vader, want ik niet wist hoever zijn zwakheid was om hem persoonlijk aan te spreken, ik dacht het is hetzelfde ook, het adres aan u of aan uwe vader. Denkelyk had ik allang geschreven zo ik niet gevreesd had uw vader er door te verontrusten, want ik een treurige mededeling wilde doen. Doch nu door uw schrijven werd ik opgewekt omdat aan u en aan uwe zusters te doen, gevende het aan u over of gij uw vader er mede in kennis zult stellen.

De 19e Juni ben ik door 16 leden der grote vergadering en door Janse geschorst te Benthuisen in mijn bediening te Aagtekerke, voorlopig onbepaald. Ik heb aan Janse per brief gevraagd wat mijn misdaad was. Doch hij schreef dat hij mij niet wilde antwoorden omdat ik hem niet eerde in zijn presidentschap te Benthuisen. Na het horen van mijn vonnis was er bij ons onder 't volkje veel bezwaar en treurigheid. Ik had het verwacht door deze woorden: "zij weiden zichzelf zonder vreze," ziende op de vergadering.

Wij dachten alle den 23e in huis te moeten blijven en te wenen, doch onze God wilde dat niet, maar vroeg den 20e aan een vroom mens of zij haar huis wilde geven ten Zijnen dienste, dat ook is geschied. Al wenende kwamen wij te samen, doch de Heere droogde, op onze begeerte, onze tranen op en ik kon met vrijmoedigheid spreken, tot medelijden opwekkende met onze benauwers. Vele schapen waren bijeen tot mijn blijdschap en opwekking, alles ging in goede orde als ook den 30e Juni. Mijn bestrijders dachten mij zware banden en gevangenis toe te brengen mij ten kwade. Doch Emmanuël bestuurde het zo ten goede, dat zij daardoor mijn langdurige knellende banden hebben verbroken en mijn benauwde gevangenis geopend, doch zij blijven de schuldige voor God.

Ik erken de Heere dat Hij mij in zover verlost heeft van onder het Pauselijk juk der mensen. Nu zijn de godsdienstige mensen zeer boos en lasteren en liegen en razen tegen mij en tegen onze arme vergadering. Ik sta verbaasd over Gods wijze handeling met Zijn arme en zuchtende scholieren. Doch wat onze God verder met ons doen zal is ons onbekend, uitzien, wachten en 't gebed zal nu in deze weg, voor ons voortaan onze les moeten zijn. Veel zou ik u van dat al kunnen mededelen als ik u sprak. Doch de hoofdzaak weet gij nu. Tot nog toe mag ik in de gemeenten buiten Aagtekerke voorgaan. Groet uwe vader, dat Christi zuchtingen in Zijn borgstelling, in Zijn zuchtinge de zijne zijn. Groet ook uwe zusters. Ik en mijn vrouwe groeten u. Uwe nog ten dele gevangen vriend,

Jan Vader.

Neeltje lief! Ik blijf u dank schuldig voor uw schrijven aan ons, met smart denk ik aan u, en het is of ik in mijn hart lees, en ook gevoel, uw angst en vrees voor 't heden en voor de toekomst. Laat uw kinderharte blijken aan de zorg omtrend uwe vader. Onze zucht is voor u en uwe gezusters, doch bijzonder voor u als huismoeder, er zal zeker een zware taak liggen op uw schouders. Wij spraken met Johanna in 't bezwaar over u en uwe zusters, en de vreze maakte ons angstig en bedroefd.

Lieve vriendinnen! dat uws vaders God uwe zwakke lendenen ondersteunen wil in uwe proefweg tot onderwerping. Draagt elkanders lasten in uwe onrustige dagen en nachten. Ons hart is bij u. Mogt de tijd des noods voor ulieden een proeftijd zijn vriendinnen! dat in overgifte mogt eindigen.

Neeltje blijf onze briefschrijfster, en doe ons melding van uwe geëerde lijdende vader. Schrijf aan mij, dan zal ik Jozina en Johanna er mede in kennis stellen, dan bespaart gij postzegels. Dat ulieder droefheid binnen de palen van matigheid gehouden worde door Gods genadige ondersteunende hand. Ik denk dat het voor u en uwe zusters een zuchtens tijd is. Lieve kindertjes, ik wens aan u te gedenken, en als God wil, een deel van uw smartgevoel voor mij over te nemen in 't gevoel.

Uwe gevangen vriend en huisvrouw groet u te samen vriendinnen. Och! begroet ook de twee treurige dochtertjes, ik draag met haar mede. Komt er bij u van het volk? Johanna en Jozina groeten u allen.

Neeltje, gister dacht ik zo over u, dat gij wellicht staat met uwe zielestaat kort bij Jozua (het Evangelium), doch nog vasthoudende aan Mozes (de Wet). Ik verzeker u mijn kind! zo gij die man niet loslaat, in geestelijke huwelijks ontbinding en afsterven van hem, zo kunt gij voorbij de grenspaal niet geraken, want onder al uw plichtpleging, zo blijft hij u vasthouden als rechthebbende op u, en gij houdt hem (door onwetendheid) ook vast. Daarom kunt gij niet tot vastigheid komen in de beloften; door uw historisch geloof ziet gij er wel iets begeerlijks in. Doch lieve vriendin! je kunt nog geen geloofs aangreep doen aan Jozua tot ontbinding uwer wettische banden, dat voelt u toch wel mijn kind? Vallen deze onderwijzingen niet te smartelijk? Vergeef dan mijn stoutigheid. Het is geen verwijt tegen u, maar de liefde tot uwe eeuwige welstand, dat dringt mij om (was 't mogelijk)

getrouw met u te handelen. Of de Geest het zegenen mocht en het in uw harte zalvend uitbreiden. Rust niet voor u voorbij de wettische grenspaal geraakt zijt, want dan kan de strenge bloedwreker u niet meer zo vervolgen, en nog minder achterhalen als je op Emmanuëls land mocht gekomen zijn.

Wij moeten nog altijd wandelen in de moerassige vallei van grote smaad, en dat meest van de godsdienstigen. Ik en mijn vrouw blijven u en uwe zusters begroeten. Wilt u nog eens schrijven in kort, doet het oprecht. Uwe liefhebbende vriend,
Jan Vader.

25e brief.

Meliskerke 29 Juli 1889.

Bedroefde zusters!

Dat zulks mag zijn matiglijk in de liefde, in 't gemis door de afbreking Godes in uwe huiselijke kring.

Uwe doodsbekendmaking hadden wij verwacht, dat gij dubbele wezen zoudt worden, dat ook nu is geschied. O, lieve vriendinnen! de Heere gunne u dat je zodanig als wezen Ps. 146:9 ("De Heere bewaart de vreemdelingen; Hij houdt den wees en de weduwe staander maar der goodelozen weg keert Hij om.") u aan Hem voor kan stellen, want uw zorgdragende voor- en medebidder zijt gij nu kwijt, die voor u huiselijk en in zijn gebeden een trouwe en onvermoeide lastdrager was en een zoeker van uwer zielen welstand. Dat de Heere u bewaren wil voor overmatige en twistende treurigheid, alsof God onrecht gedaan heeft, want dat verteert vlees en bloed, en onteert God en Zijn besluitende wille, waarover Zijn ongenoegen zou kunnen volgen. Hij alleen weet welke nuttigheid er in 't verlies van uwe vader in ligt, dat je nu nog niet zien mag. Hij kan het eerste wegnemen om voor u het tweede te stellen, de laatste wijn die zou voor u nog de beste kunnen zijn. Neem in aanmerking, als God van voornemen is Zijn gunste te bewijzen, zo doet hij volgens Rom. 9:28 eerst een afgesneden zaak voor het gezicht harer ogen. ("Want Hij voleindt een zaak en snijdt ze af in rechtvaardigheid; want de Heere zal een afgesneden zaak doen op de aarde.") Ik denk lieve vriendinnen! dat de Belovende Wetgever de belofte vervat in het vijfde gebod, aan u zal vervullen; want hij is getrouw in de beloften zowel als in de bedreigingen. Houdt uwen wandel eerlijk onder de heidenen in uw dagelijks uit- en ingaan en wordt de wereld niet gelijkvormig in uw gewaad en in de mode des tijds, en vergeet uws vaders goude lessen niet.

Ik wil voor u zuchten, dat uws vaders God u samen bewaren wil voor de strikken der zeer vele strelende verleiders en verleidingen, zo uitwendig als in uwe toekomstige omgeving, als inwendig voor het klinkend sirenegezag der valse schijn-godsdiensten in allerlei kleur en vaandel. O, vriendinnen! ik zie zeer vele gevaarvolle strikken tegemoet voor u, zo vanwege uwe jongkheid en uwe ongeoeffendheid, in 't gemis van het wacht houden van uwe vader over u allen. Ik wens u toe dat je die dreigende gevaren nog beter zult zien dan ik die nu zie, waken en wachthouden zal bij vernieuwing u les moeten zijn.

O kindertjes, dat de Geest des geloofs u iets van die genade mededele vervat in Ps. 17:4 en 5, ("Aangaande de handelingen des mensen, ik heb mij, naar het woord Uwer lippen, gewacht voor de paden des inbrekers; houdende mijn gangen in Uw sporen, opdat mijn voetstappen niet zouden wankelen.") want zonder levensbeginsel, en des Geestes leiding Psalm 32:8 ("Ik zal u onderwijzen, en u leren van de weg, die gij gaan zult; Ik zal raad geven, Mijn oog zal op u zijn.") kan geen mensenkind gaan in 's wereldds verleidende paden des doods zonder verstrikt te worden. Er zijn gezalfde ogen voor nodig. Uwe vader nu missende, zo weet gij immers dat er nog een trouwere Leidsman is, die eist dat de

verlegene mens alle zijn bekommernissen op Hem zou werpen, met de belofte want Hij zorgt voor u, 1 Petr. 5:7 ("Werpt al uw bekommernissen op Hem, want Hij zorgt voor u.") en Ps. 37:5 ("Wentel uw weg op den HEERE, en vertrouw op Hem, Hij zal het maken.") en Hebr. 13:5 (Uw wandel zij zonder geldgierigheid, en zijt vergenoegd met het tegenwoordige; want Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven, en ik zal u niet verlaten.") Rust niet voordat gij werkzame gedachten met Hem hebt, door de kennis van Hem. O, kindertjes lieve! dat je uw hart aan Hem mocht kwijt worden met alle uwe zorgen in de waarheid, want Hij alleen is een hulpe in alle benauwdheden.

Als u verhuist, schrijf mij dan duidelijk uw adres. Gaarne wens ik u te ontmoeten, in uw land of in 't onze. Ik en mijn vrouwe en Jozina groeten u allen in gemeenschap met uwe droefheid over uw en ons verlies. Uwe nog ten dele gevangen vriend onder de mensen, blijvende uw heilwensende in uwe engen weg.

Jan Vader.

26e brief.

Meliskerke 26 September 1889.

Beminde gezusters!

Uwe letters waren ons welkom en vonden plaats in ons hart.

Mijn voornemen is om met Gods hulpe de 5e oktober, zaterdag te trekken naar Benthuizen, en denk dan des namiddags over Gouda ulieden te bezoeken, om dan voor de avond weg te trekken. Wellicht komt mijn vrouwe mede, zo haar krachten het toelaten. Ik bemerk dat Gods ontferming nog over u uitgestrekt is in uwe uitwendige zwaarigheden en lotgevallen. Tracht naar de vrede of bewaar ze onder malkanderen, dat is een opene deure waardoor de Heere zijn zegeningen doet vloeien naar Zijn ontferminge die o, zo groot is over wezen, en zo zij gedurig aan Hem denken nog des te meer. Aan uwe vader kunt gij nu niet meer weldoen, maar doet aan hem wedervergelding door in belijdenis Hem te volgen.

Groet de twee jonge dochttertjes. Ik en mijn vrouwe en uwe vriendinnen groeten u in der minne.

Uwe nog ingesloten vriend, die u in welstand bemint,

Jan Vader.

27e brief.

Meliskerke 8 October 1889.

Beminde vriendinnen!

Uwe teleurstelling in ons niet komen tot ulieden wil ik kortelijk aan u oplossen door deze. De 4e werd mijn vrouwe ongesteld, dat gedacht dat zij niet mede kon reizen; en Zaterdag vroeg in de morgen werd ik ziek in mijn hoofd (op bed) door sterke draaing en sufheid. Nogthans zo stonden wij beiden om 5 uur op, niet wetende Gods weg, en trokken onze reisklederen aan, doch ik ontwaarde dat ik in mijn hoofd was als een dronken man in mijn gaan. En misselijkheid en braking deed mij dadelijk naar bed gaan. Wij zagen toen dat ik moest legeren en niet verreizen. Met droefheid deed mijn vrouwe haar reisklederen af, en zat wenende bij het bed, en ook lichamelijk ongesteld. Ik was alle eetlust kwijt en was verbaasd over zulk een weg. Tegen de avond kwam ik uit bed, doch kon alleen niet gaan, mijn vrouwe geleide mij, het braken hield aan. Wij nog onze vrienden verstonden niet wat God hierin doende was. Mijn vrouwe gebruikte zaterdag geen spijsje, zo min als ik, dat mij bekommerde, en ook de teleurstelling die u zou ontmoeten.

De 6e 's morgens bezocht een vriend mij, hij achtte mij onbekwaam om voor te gaan, ik kon alleen niet gaan. Een vrouwe zegde des nachts werkzaam geweest te zijn, dat ik uit Galaten 6 moest voorgaan, waarop ik opwekking kreeg. En mijn geest was in de bediening. Ik las Galaten 6 en vond mijn tekst in de eerste drie verzen, ik begon te geloven dat God mij bekwaam zou maken tot de dienst. Ik werd zo versterkt dat ik door 't steunen op mijn paraplu het huisje van samenkomst kon bereiken tot elks verwondering. En Gods kindertjes en wij zagen er iets in van Zijn wonderdoende hand. En met grote opening en oplossing kon ik 's morgens de dienst waarnemen, als ook des namiddags, en met lichaamsgemak. Wie kan dat wonder nu doorgronden? Nog wij nog onze vrienden kunnen dat niet. Als ook de oorzaak dat wij niet naar Benthuizen hebben mogen reizen, maar tehuis hebben moeten blijven. Ik denk dat God ons of Benthuizen en het volk bij ons een les gegeven heeft. O, mocht de Geest het genadig op komen te lossen. Als God wil, wil ik op 2 Nov. reizen naar Benthuizen en dan 's namiddags u bezoeken in doorreizen. Doch als de Heere weder afbreekt, dan leger ik, ik wil uitzien en wachten op Hem.

Johanna vraagt of u nog denkt aan uwe belofte om tot haar te schrijven. Zij begeert dat hartelijk en zij begroet u, ook wij uwe nog gehate en belogen vriend en vriendin begroeten u minzaam,
J. Vader en Cath. Janse.

Gaarne zouden wij u ontmoeten en horen uwe uitwendige omstandigheden mededelen, en of Gods vinger er meer klaar of meer duister in te vinden is, in Zijn zorg voor u.
Nogmaals gegroet.

28e brief.

Meliskerke 22 November 1889

Beminde vriendinnen!

Dat zulks blijven mag onder alle afwisselingen der tijden en wentelende omstandigheden in onze en uwe kruiswegen.

Wat zal ik schrijven, want ik begrijp enigzins (in toegenegenheid) uwe huiselijke verwisseling en uw gevoel daaromtrent. Ik wens geen drukkend beklag op uw rouwdragend hart te laden, hoewel het ontroerend is der ouderen erve te verlaten, en wellicht om er nooit weder in terug te keren. De Heere toont in uw verhuizen, dat Hij voor ieder haar woning heeft bepaald. Als u daar gelovig in rusten kon, dat zou u dan bemoedigen in duistere bedelingen. Gods hand is immers nog niet hard over u te samen? Immers ziet gij soms wel iets (als u in stilte uw geval overdenkt) van Gods zorgdragende hand over wezen? Als die goede God de jonge raven en de jonge leeuwen hoort roepen als zij hongerig zijn, hoeveel te meer jonge wezen als zij in noden en zwarigheden zijn, en zij hieruit over Gods almacht en goedheid denken en op dien grond hare verborgen zuchten voor Hem oplossen. God hoorde en verhoorde het wenen van Ismaël, die een spotter was, zou Hij dan die niet verhoren, die der vaderen belijdenis omhelzen? O vriendinnen, Zijn ontfermende hand is wijder uitgestrekt over elk mens, meer als dat er van kan gezien worden. Er zijn bij u zeker veel zwarigheden in aantocht geweest, die u vreze dacht dat het u treffen zou, en van achteren gezien u niet is overkomen? Hebt u niet gemerkt dat de mensen met u barmhartigheid oefenen? Het verblijdt ons dat u vooruitzicht hebt om in een eerlijke weg uw brood te verdienen. Ik had gewacht om u te schrijven tot u verhuisd was en ik uw adres wist.

Ik zal voor 't nieuwe jaar niet naar Oudewater kunnen komen, want de lichte maan is Zondag voor Kerstdag en op Kerstdag moet ik tehuis zijn, zodat die reize te vermoeiend is voor mij. Doch mijn begeerte blijft naar Oudewater, als de Heere mij kracht verleent tot die reis. Altijd blijven er van u verwachten, later zal ik u dan wel schrijven over de reisgelegenheden van Rotterdam en Rosendaal. Van uw reis naar Den Haag zou ik wel iets willen weten hoe die u bevallen is. Schrijft dat eens aan onze vriendinne Johanna. Vriendinnen tracht de vrede te bewaren tussen malkanderen en draag in liefde malkanders drukkende lasten. Bidt samen en zucht samen, en heerst niet over elkanderen en gebruikt uwe gaven voor malkanderen ten beste. En blijft in uw vaderlijke zuivere belijdenis. Daarin alleen zal uws vaders God u zegenen, sta op de wacht tegen uit- en inwendige verleiding, want die zullen als vliegend stof rondom u zijn en u trachten te verwoesten, zo in uwe belijdenis als in uwe wandel, en dat in trappen van verval, zeer ongemerkt. Johanna groet u als uw vriendinne, zij verwacht van u een lettertje uit uw nieuwe buurte.

Onze strijd is zwaar. Die tegen onze ordonnantie zich verheft door lasteren en liegen. Onze ogen en hope ziet op Gods trouw.

Ik en mijn vrouwe groeten u minzaam, uwe versmade vriend in beproeving met nog meer verachte schapen in de samenkomste der bediening.

Jan Vader.

Jozina groet u, zij denkt aan ulieden een briefje te schrijven. Ik heb uw adres aan haar gegeven. Zij is zwanger, haar lichaam is vol zwakheden onderworpen. Zij blijft ook onder de gehaten tot nu toe, en wel van die soort godsdienstigen, daar velen van leven in een dode lettervorm. Ismaël staat op tegen Izak en Ezau tegen Jacob in wreedheid. En dat zal zo blijven in de zichtbare kerk, tot beproeving des geloofs en tot loutering en doding van eigen liefde en zelfbehagen. Want wee, indien alle mensen wel van een mens spreken. De wereld wordt oud en grijs en nadert aan de ondergang, want duisternis en donkerheid bedekt de volkeren en ook een algemene ongevoeligheid en hardigheid onder Gods verberging en een gering achten van de nog bestaande oude zuivere leer, zoals die wordt ingeplant in 't harte van het oprechte volk door de Geest.

J. V.

29e brief.

Meliskerke 2 Juni 1890.

Beminde gezusters!

Wij blijven u dank schuldig voor uwe toegenegen letteren, doch het smarte mij dat ik door mijn onduidelijk bericht u bedroefd heb. Ik beken dat nalatigheid om mijn reisplan aan u mede te delen de oorzaak is van uwe teleurstelling. Dit is de oorzaak kinders dat wij te Gouda niet uitstappen. Wij komen om twee uur 3 minuten van Middelburg en stoppen te Gouda 7 uur 25 tot 7 uur 31 en stappen uit station Oudewater 7 uur 46. Dan is ons voornemen om 's maandags naar Zegveld te reizen, en dinsdags uit te stappen te Gouda zowat om 7 uur 45 en van Gouda om 10 uur 35. En in Rotterdam willen wij de wed. de Bruin bezoeken in 't doorreizen, hopen alsdan des avonds om 6 uur 2 te Middelburg aan te komen. Wij hopen dat nu door dit bericht uwe zwarigheid is opgelost. Neen, neen! wij willen ons aan u niet onttrekken, dat zou ondankbaarheid zijn jegens onze vriend, uwen vader. Wedervergelding aan zijn persoon kunnen wij nu niet meer doen, maar wel aan zijn nakomelingen, en dat wensen wij ook te betrachten. Ik denk dikwijls aan uw verlies van zulk een biddende zorgdrager van uwe lasten, hoewel er des Geestes nog genoeg overig is, Die ook aan u kan vervullen Zijne beloften: "Ik zal over

haar uitstorten de Geest der genade en der gebeden." Dan eerst zoudt gij uwen vader wedervergelding kunnen doen in een vernieuwd harte, en door een der zonde afstervende wandel aan wereldse manieren en gewoonten, uit liefde voor de Heere.

Kinders, dat de oude waarheid haar achting bij u niet verlieze. Verloochent dezelve toch niet, die bevindelijke waarheid kan wijsmaken tot zaligheid, want zij wijst de weg aan in de noodzakelijkheid der bekering en 't geloof in Jezus voldoening en verzoening, en dat om niet. God wil door die eigenschappen Zijn deugden laten blijken door Zijn oude en echte Woord. Vreest voor het juichend gezang der dwaze remonstranten, die een huis beminnen dat met wettische bezemen is gekeerd en met schoonschijnende doch valse droggronden is versierd. En zij laten de ingebogen wand ongeroerd, tot schade der zielen, want het fundament van een rechtstreekse of terzijde algemene verzoeningsleer rust op de grond van wettisch modderig leem. En is niet anders als dan een brozen Egyptische rietstaf, die de hand zal doorboren van allen die er op vertrouwend steunen. En dat wel ter tijd als zij de meeste hulp nodig zullen hebben. Duizenden zijn er geweest en zullen er nog komen, die het bedrog te laat zullen zien, dat zij zich hebben willen laten bedriegen. O, dat verleidend hels bedrog voor altijd! De remonstrant acht des Vaders verkiezing en Christi borgstelling zeer gering, maar hecht meer aan zijn eigen lievende wil en zededeugden. Dat de Geest ulieder hart dit tot stichting laat geworden.

Na minzame groeten, uwe nog zeer beproefde vriend en vriendin,
Jan Vader en huisvrouw.

30e brief.

Meliskerke 8 Juli 1890.

Bemide wezen vriendinnen.

Na lang uitstel zend ik u deze. Legt uwe teleurstelling niet ten kwade uit, want wij zijn nog niet verflauwd in toegenegenheid. Wij blijven u beiden dank schuldig voor het goed onthaal, ontvangen van u ten uwen huize, als u lust en tijd hebt, zo kunt gij ons komen bezoeken. En als u schrijft, deel ons dan mede of de boedelscheiding al is geschied, zo ja, of gij er nogal voldoening in hebt of niet. Zo neen, hoe gij er dan onder gesteld zijt. De gedachten uws vaders zullen bij u nog niet uitgewist zijn. Neen dat kan ook niet! Dat de herinneringen van zijn wandel en gebeden en zijn gouden lessen uwe harten zodanig mochten innemen, dat gij er door gezalfd wierd. En dat door de Geest der heiligmaking, Hem tot lof en uw beide tot zaligheid in en door Christi borgstelling.

De weinige woorden die ik Rozendaal heb horen spreken over Sions breuke die namen plaats in mijn harte, alsook die man daar Klazina werkt. Groet ze beide en hunne huisgenoten. Willen zij schrijven, mij dunkt het zou ons aangenaam zijn.

De grote vergadering heeft mij en mijn volgelingen de 11e Juni gevonnisd, dat wij nu buiten hare gemeenschap staan. Ik heb medelijden met mijne versmade vrienden, die dat ondervinden omdat zij mij volgen in de bediening, o stoute verdrukkers! Doch wij en die verachte vrienden, waaronder echte kinderen Gods zijn, die wij beminnen en samen mee leven in 't leven, die zijn er weinig mee geschokt, want God laat ons voor en na 't vonnis niet ploegen op steenrotsen, dat mij en haar versterkt in onze bespot wordende verdrukkingen.

Binnen één maand wensen wij samen te komen in een daartoe gebouwd wordend stenen plaatse. Wij wensen er klein onder te blijven, want de beproevingen zullen niet ontbreken zo wij in Gods weg zijn. Begeert noch zoekt de tenten niet der Ismaëlieten, maar blijft gemeenschap houden met die welke besneden zijn in haar harte door de Geest, waardoor

zij de Heere volgen in de Apostolische en onze voorvaderlijke waarheid. Het getal die daaraan vasthouden is klein, en die dragen als loon der vleselijke godsdienstige ijveraars verachting en bespottung, doch God vervult daardoor Zijn voorzegging: in de wereld zult gij verdrukt worden. U hebt stoffelijke zegeningen te wachten als gij uwe gekende waarheid niet verloochent, "want die zijn weg wel aansteld, dien zal Ik Mijn heil doen zien". Vreest voor de verleiding kindertjes, want de ene zonde baart de andere. Blijft huizen bij die twee huisvaders, en leeft eensgezind, dat uw huis zal bouwen, door uw stoffelijke verdiensten te zegenen. Wie weet wat God nog over u beschoren heeft, u ten goede.

Uw dwaze en verachte vriend en vriendin begroeten u minlijk. Neem dit ontijdig kladje aan als een tolk van ons harte.

Jan Vader en echtgenote.

31e brief.

Meliskerke 20 October 1890.

Bemide vriendinnen!

Uwe letters zijn ons geworden, daar wij u dank voor schuldig blijven, want hierdoor wisten wij wederom iets van u.

O, dat het door genade u gegund mocht worden om eens uit inwendige vernieuwde zielekrachten tot ons te schrijven, uit de afwisselende levendige gestalten. Ik denk dat gij dan u vader beter zou verstaan, als ter tijd dat hij nog leefde, ook denk ik dat destijds zijn vermaningen, dan dieper in uw hart zouden zinken, en ook meer uw wille en genegenheden zou aandoen. Kindertjes, dan zou Joh. 13:7 ("Jezus antwoordde en zeide tot hen: Wat Ik doe, weet gij nu niet, maar gij zult het na dezen verstaan.") vervuld worden aan ulieden, zou u dat begeven? Het verblijdt ons dat gij geen armoede lijdt, en dat u samen eensgezind met elkander lief en leed delen. En hoewel dat het de vrede voor God niet kan te weeg brengen, zo belooft Hij echter in 2 Cor. 13:11 ("Voorts, broeders, zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost:, zijt eensgezind, leeft in vrede; en de God der liefde en des vredes zal met u zijn.") dat Hij met dezulke zal zijn in haar stoffelijke inkomsten en uitgaven, want dat is dan een gevolg van de uitwendige betrachtung van Zijn gebod. Doch vriendinnen, rust toch niet bij en in zulke zegeningen, want zij niet vast zijn, omdat het geen vruchten zijn van het onveranderlijk genade verbond in de gunste Gods, maar wel van Gods algemene goedheid over alle Zijne schepselen, die eindigen als de genieters afwijken van het gebod, en ook bij de dood, daarom zoekt u verassureerd te krijgen op het hemels kantoor, dat zeer rijk is. Jezus is er de Hoofddirecteur van en de Heiligen Geest is de Secretaris en zorgt voor de stukken die vervat zijn in de beloften van de Directeur van het waarborgkantoor, en verzegeld die aan die, welke vrijwillige deelnemers er van zijn geworden door aannemen, en overgeven aan de Directeur en vertrouwend steunen op Dezelve. En dat voornamelijk als zij in engten en banden verkeren. Kunt gij dat ontcijferen door een historisch geloof? De Geest loopt u achterna met Zijn scherpsnijdend Woord en door het spreken tot uwe conciëntien en door het bijblijvend getuigenis dat gij gehoord hebt uit uws vaders mond. Alle jonge mensen genieten die voorrechten niet. O, dat het u tot engten mocht brengen en u met geen rust laten tot dat gij uw voet gezet hebt op Immanuëls grond. Zoudt gij soms niet te veel hebben om Evangelisch te kunnen sterven, en te weinig om buiten u zelf in een ander te kunnen leven? Dat die verborgenheid voor u opgelost mocht worden door des Geestes licht.

Kunt gij ons niet bezoeken? Wij vergaderen op Zondag in een nieuw kerkje kort bij ons huis. Blijft naar ons schrijven. Wij en Johanna begroeten u zeer minzaam. Groet

Rozendaal en vrouwe, als ook het huisgezin waar wij Klazina in gegroet hebben. Uw beproefd wordende vrienden,
Jan Vader.

32e brief.

Meliskerke 25 Augustus 1892.

Bij ons bekende vrienden!

Mochten wij het zijn in de Geest der gemeenschap!

Uwe groeten hebben wij ontvangen door uwe letteren. Ik gedenk nog wel eens aan de gemeenschap met uw vader, die als een getuige pal stond voor de zake Gods, zo in de voorvaderlijke belijdenis als in het Schriftuurlijk kerkrecht in Christus het Hoofd des Wijfs. O, dat zijn drie spruiten de zegeningen mochten beërven van Jozef's vruchtbare takken, Genesis 49:22, ("Jozef is een vruchtbare tak, een vruchtbare tak aan een fontein; elk der takken loopt over den muur.") daar is wel veel haat aan verbonden door godsdienstige boogschutters van allerlei kleur en vaandel, en die haat openbaart zich altijd in twee kanalen.

1e Door bedekt of openbaar haar goede naam bij God te verdenken en te smaden en voor geveinsde uitmaken, voornamelijk als zij niet medegaan in de uitgieting der overdadigheid. 2e Zo zullen zij haar beschieten met helse pijlen van toorn tegen het werk Gods in haar hart en Evangelische wandel, dat is dat spog van de satan die vergrimde tegen de vrouwe (de kerke) Openb. 12:17, ("En de draak vergrimde op de vrouw, en ging heen om krijg te voeren tegen de overigen van haar zaad, die de geboden Gods bewaren, en de getuigenis van Jezus Christus hebben.") en alle zijn boogschutters doen desgelijks, door altijd de zwakste zijden te beschieten der gelovige ranken, ziet Gen, 49 vers 23. ("De schutters hebben hem wel bitterheid aangedaan, en beschoten, en hem gehaat.") Doch door Gods ontferming is haar boge des geloofs en hare armen des geloofsoefeningen niet bezwaken. Gods almacht trekt partij voor die in zichzelf weerloze ranken en Hij neemt nauwkeurig acht op haar en Christi draagt voor haar hunne lasten, volgens de 3 eerste regels van Psalm 1:4 oude rijm, ("God kent den weg en der vromen gemoed, Hij draagt zorg voor hen en voor haar goed. Dies zullen zij welgelukzalig wezen.") en dat in de liefde van ondertrouw, want de ranken zijn van één stuk en natuur en gehalte als de wijngaard, waaruit haar sap en voedsel medegedeeld wordt in haar noden.

Ik mag het voorrecht nog genieten dat ik en mijn vrouwe nog kunnen uit- en ingaan. Hoewel ik verzwak, enige reizen heb ik van 't jaar uitgereisd met mijn vrouwe, 3 á 4 maal. Ik ben (als een wonder) nog geen één Sabbat in dit jaar verhinderd geweest om 's zondags voor te gaan, hoewel dat ik in de week soms nog ongesteld was, ja ook des zondagsmorgens nog! Hierdoor werd het een wonder in mijn oog, en ik wens van ook in mijn hart, hoewel ik op dat punt van 't geloof van Gods bemoeienissen met mij en de dienst arm en kreupel ben, dat mij doet verwonderen dat onze God mij nog in Zijn dienst langer kan en wil gebruiken tot Zijn lof. Ik laboreer aan vele geestelijke ziekten, die niet te genezen zijn als door het bloed en de dood Christi. Alle wettische zelfverbeteringen tot genezing geeft nooit geen genezing der ziekten, maar zij zullen dezelve nog meer ongeneeslijk maken, en de lijder of ongevoelig of moedeloos doen zijn. Hoogmoed speelt in die wangestalte een grote rol, en het gevaarlijkste is, dat de dode natuur er niets van ziet, en dat doet de mens naar de dood gaan, zo onbewust als een os naar de slachtbank. Doch Gods arme gelovigen zuchten over hare ziekten, die zij zien door het licht des Geestes, en dat doet haar van zich walgen en bewaard haar voor eigen roem, en trachten met Paulus zich bij die broeders te voegen en te houden, die ook haar eigen krankheden

kennen. Met die willen zij met Mozes veracht en versmaad worden, omdat zij de Heere willen volgen in Zijn loutere proefwegen. Dat de Heere mij en ulieden lere deze ontbloting bij aanvang of voortgang. 't Zal zeker zijn door kruis en drukwegen, maar ook door verborgen ondersteuning. De rechte strijd is Zelf door de Heere begonnen en Die zal het voor de amechtigen voortzetten en ook voor haar voleindigen Ps. 138:8. ("De HEERE zal het voor mij voleindigen; Uw goedertierenheid, HEERE! is van eeuwigheid: en laat niet varen de werken Uwer handen.") Die belofte is de hope van alle des Heeren ellendigen. En voornamelijk nu, zo als er een donkere wolke hangt over de zichtbare kerke, dat zich vertoond door 't roemen in de blote letter theologie en het niet treuren dat de dagelijkse praktijk er in gemist wordt. Die breuke is zo groot als de zee, en wie zal dezelve helen? Dat 't oude volk in ons en uwe harten, de hoogste plaats mocht innemen. O, dat zou een gunstig teken zij van nog niet ten ene male doorgevloeid te zijn met de menigte.

Groet uwe zuster en 't huisgezin van de sleper, daar wij gelogeed hebben. Wilt en kunt gij schrijven, doet het dan vrij. De dood is in uwe vensters geklommen, en beide zijt gij gespaard; leert onderwerping.

Ik en mijn vrouwe begroeten ulieden uit vele afwisselingen des levens van bitter en zoet. Uw vriend
Jan Vader en vrouwe.

33e brief.

Meliskerke 14 Oct. 1892.

Beminde gezusters!

Dat die titel waarheid mocht zijn in zijn volste kracht!

Uwe letteren waren ons welkom. Overlang dacht ik zouden die zusters nog leven en begeerde wat van u te horen, en nu hebt gij er gevolg aan gegeven. Uwe oorsprong is uit één die tot Israël behoorde. O, dat u het bewijs mocht hebben van mede erfgenamen te zijn en onder het verachte overblijfsel te behoren die getrouw zijn in Gods huis en ordonnantiën, en die gehecht zijn aan de leer van onze vrome vaders, doch hebt gij dat bewijs nog niet, zo zal zeker de oorzaak liggen aan uwe zijde. De zonde is zo zeer de oorzaak niet, maar het ongeloof voor Christi borgstelling, en het gemis van zelfkennis, zodat wettische blindheid en 't heimelijk rusten op losse overtuigingen en schoon schijnende plichtplegingen 't hart subtiel van Jezus afhoudt en daarom 't huwelijks aanbod verwerpt. En blijft voortleven met haar oude man, de Wet, dat niets anders verwekt als slaafse dienstbaarheid en angstvallige vreze en 't einde de dood.

Lieve vriendinnen! ik schrik u door deze niet af. Want hoewel dat er in Gods weg vele en smartelijke beproevingen zijn naar Zijn Woord, Joh. 16:33, ("Deze dingen heb Ik tot u gesproken, opdat gij in Mij vrede hebt. In de wereld zult gij verdrukking hebben, maar hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen.") zo zaait Hij echter paalen op die kruiswegen, die een verlegen zoeker ondersteunen door des Geestes zalvende kracht, en door des Geestes medegetuigende goedkeuring in 't harte, dat bewaard haar voor bezwijken in de strijd. O, een klein vruchtje van gehoorzaamheid des geloofs is veel beter dan duizend dode wettische schijnvruchten, daar geen leunen op Christi in is.

Het was ons genoeglijk uwe welstand te vernemen, en de zegeningen die gij nog ontvangt uit des Heeren hand. O, Hij is wonderdoende in ontferming over 't geslachte der oprechten. In gebod vijf ligt de grond in de belofte. En nu eist Hij in 1 Tim. 5:4 het laatste gedeelte iets van u, ("dat die leren eerst aan hun eigen huis godzaligheid oefenen, en de voorouderen wedervergelding doen; want dat is goed en aangenaam voor God.") dat voor u roeping is dat God wil zegenen. Tracht te blijven bij uws vaders vermaningen, en

hoewel u dat niet rechtvaardigt voor God, zo kan het u thans uitwendig wel gaan onder de conditionele beloften, doch de absolute beloften zijn alleen in Jezus ja en amen. En onder die laatste brengt de Geest alle die treurige, hongerige en dorstige, en dat maakt het overblijfsel uit in Nederland, dat zijn die, welke zuchten over de gruwelen des lands en God past op haar toe Ps. 1:4 oude rijm. ("God kent den weg en der vromen gemoed, Hij draagt zorge voor hen en voor haar goed. Dies zullen zij welgelukzalig wezen, Maar nademaal dat onze God geprezen, op der godlozen wegen niet en acht, Zij en haar doen werden tot niet gebracht.") Gods beloften zijn enkel souverain, zonder enige verdienste der uitverkorenen. 't Is de vrucht van Jezus gewillige verdiensten, waarop Hij pleit en aandringt bij de Vader door Zijn volmaakte voorbede voor Zijn zwakke lammetjes, Joh. 17.

O kindertjes lieve, dat gij beide uw hart en hand mocht geven aan Dien u nodigende Bruidegom, en dat kan alleen geschieden door een daad des geloofs, hoe zwak die ook wezen mag, zonder enige prijs of loon. En op die daad volgt de verzoening tussen een strenge Richter en een vijandige en van God vervreemde zondaar, dan eerst zijn stoffelijke gaven zegeningen uit het Verbond, maar voor de ongelovigen worden alle zegeningen strikken die doen achteruitslaan (door eigen liefde) tegen de Heere, gelijk Jeschurun, ziet Deut. 32:15. ("Als Jeschurun vet werd, zo sloeg hij achteruit (gij zijt vet, gij zijt dik, ja, met vet overdekt geworden!); en hij liet God varen, Die hem gemaakt heeft, en versmaadde de Rotssteen zijns heils.") Biddet dat u de Heere erkennen mag ten dage des voorspoeds, opdat Hij uwe paden recht make.

De ouderdom komt bij ons met gebreken, en inzonderheid bij mij, uwe vriend, nochtans kan ik elke zondag nog voorgaan onder ons versmade volkje. Soms lijkt het in de week onmogelijk. En nochtans zo maakt de Heere 't nog altijd dan mogelijk, was ik maar meer dankbaar. En hoewel vele lasteringen onze metgezellen zijn, zo is de Heere niet hard over ons en 't volk, hoewel wij anderszins maar een klein hoopje zijn, die voor de roemende godsdienstige wereld geen bevalligheid nog sieraad vertonen, waarom dat alle partijen ons schaamteloos bspotten en uitlachen over onze armoedige samenkomsten. Doch 't sterkt mij dat waardig geacht worde met ons volk (daar onderscheiden vromen in zijn) om Jezus Waarheid smaadheid te dragen. Laatst zag ik veel tot bemoediging in Jes. 29:21, ("Die een mens schuldig maken om een woord, en leggen dien strikken, die hen bestraft in de poort; en die de rechtvaardige verdrijven in het woeste.") leest het met de kanttekening.

Voor enkele weken heb ik en mijn vrouwe te Oud Beierland geweest met opgewektheid. Ik denk dat ik te Benthuizen en Gouda niet meer komen zal, doch wij weten Gods weg niet. Gods gerichten zijn in de lande, als vrucht der God verlaten, maar och de Geest komt er niet in mede, dat nog groter oordeel is voor Nederland dan de cholera.

Vriendinnen, hoe brengt gij de zondag door? Kunt gij kerken in die grote stad, of is er een samenkomste van afgezonderd volk die de getrouwigheid bewaard? Twee of drie in Gods Naam vergaderd, daar wil Hij wonen. Israël is een volk dat van ouds alleen woont. Wij zijn bekommerd voor u vanwege de verleiding voor uwe jonkheid, want de Geest zegt, dat de jeugd en de jonkheid ijdelheid is, en ijdelheid gaat gepaard met verlokking, en dat worden dan strikken voor uwe zielen en lichamen. En ik gunne dat de duivel niet, want als hij u in een verleiding kan trekken, dan zullen spoedig 't vallen volgen in vele strikken, en hoe er dan uit? Wacht u voor kwaad gezelschap, opdat gij er geen smaak in zou krijgen. Maar komt ten huize van de weinige oprechten die 't houden met Jezus' verdrukte zaak, daar is onder nog zalvende lering, zowel als bij ons, wij zouden u wel een zondagje bij ons willen hebben.

Aan Neeltje heb ik ook geschreven. Johanna groet u, en Jozina is nog in leven met haar man en kindertjes. Groet dat huisgezin daar Klazina werkte als wij haar begroeten. Er zullen zeker van uws vaders vrienden en vriendinnen wel overleden zijn. Stopt uw briefwisseling niet met ons zo u niet komt. Geeft het rode briefje aan Rozendaal. Uit vele beproevingen groeten wij u, doch God is ontfermend over ons en over het hoopje volk. Uw vriend en vriendin
Jan Vader en huisvrouw.

34e brief.

Meliskerke 18 Januari 1893.

Nog beminde zusters,

Dat onzen geest samen één mocht zijn in de Geest! Er is niets zoeter en begeerlijker tussen bloedvrienden als er vijandschap tussen elkander woekert, dat die twee partijen malkanderen verzoenen op goede grondslag en in oprechtheid. Doch dat is nog al maar tijdelijk, echter is het een levendige prent van die grote verzoening tussen een rechtvaardige God, Die als een beledigde tegen partij gewapend optrekt tegen een mismaakte en vijandige zondaar, die een beledigende tegenpartij is van Hem die altijd zorg voor hem gedragen heeft. Uwe conciëntien zeggen u dat die verzoening onmisbaar is, ook voor uwe in- en uitwendige welstand. Onderzoekt gij wel wat u terug houdt, dat je die aangeboden verzoenende verlossing niet inwilligt? Dat is voor u hoogst noodzakelijk. U kunt de verzoening om niet bekomen, doch die betalen wil, die worden ledig weggezonden, ziet dat is de hoofdoorzaak, dat het wettisch ongelooft de eis Gods niet inwilligt, vervat in Matt. 17:5. ("Deze is Mijn geliefde Zoon, in Dewelken Ik Mijn welbehagen heb; hoort Hem!") En Christi uitnodiging totaal verwerpt, Openb.22:17. ("En de Geest en de Bruid zeggen: Kom! En die het hoort zegge: Kom! En die dorst heeft, koine; en die wil, neme het water des levens om niet.") En de Heiligen Geest der overtuiging krachtig tegenstaat, Hand 7:51. ("Gij hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren, gij wederstaat altijd den Heiligen Geest; gelijk uw vaders, alzo ook gij.") Die wettische onreine geest bindt de arme mens zodanig onder zijn gezag en macht, zodat zijn wil en genegenheden totaal onbekwaam en onwillig zijn om de Evangelische eisen gelovig te beantwoorden. O, welk een treurige doodstaat! Doch in dat gevangenhuis zijnde der bindende wet en der zonde, zo laat God nog niet na om de ongelovige te verplichten om Hem te geloven en te gehoorzamen, Ps. 95:7 laatste gedeelte en vers 8. ("Heden, zo gij Zijn stem hoort, verhardt uw hart niet, gelijk te Meribe, gelijk ten dage van Massa in de woestijn.") En ook u vriendinnen, daarom laat in dit jaar los, en gij zult losgelaten worden. Ik denk over u in uwe voor u nog zeer ongevoelige banden, dat die voor u ondragelijk mochten worden in uw uitgaan en uw ingaan, in uw bezigheden en in de huizen der gelovigen.

Twee huisgezinnen zijn er daar ik over denk uit betrekking. Dat van Rozendaal en dat daar Klazina werkt. Zegt tegen haar dat ik gaarne een letterberichtje van haar hart zou willen ontvangen. En groet haar minzaam.

Gods Hand is tot nu toe uitgestrekt met strenge vorst, dat in ons eiland zich sterk doet gevoelen in stad en 't platteland. De duurte ledigt der armen voorraad, en vele producten der landbouwers zijn bevroren die ten nutte konden zijn van mensen en beesten. Maar och! God zegt: "Ik heb geslagen maar Mijn volk heeft geen pijn gevoeld, en zij weigeren schaamrood te worden". Onze kusten drijven vol zware stukken drijfijfs, die onze zeedijken zeer bedreigen. Laten we God erkennen, Die nog bewaart voor opstand en plundering, want als getergde armoede losbreekt dan is haar woede niet te stuiten door politie.

Houdt u bij Gods Woord en de oude waarheid, die van uw vader gezocht, bemind en bewaard is tot zijn dood toe. Doch leert gelovig erkennen dat de blote belijdenis u niet kan en zal verlossen van onder de vloek en toorn. Leert geloven dat alleen Boas dat doen kan. O kinderen! dat die Boas u bracht onder Zijn voetdeksel in dit jaar. Blijft bij de oude gelovigen verkeren, want die laten zegeningen achter.

Jozina's kind is nog ongedoopt, zij groet u. Och, tot hoe lang nog? Onze verdrukking duurt nog voort. Uwe aanklevende vriend en vriendin, Jan Vader en huisvrouw.

35e brief.

Meliskerke 20 Juli 1893.

Beminde gezusters!

Met onze genegenheid ontvingen wij uw bericht, daar ik uit merkte dat ulieden langzaam of spoedig voor strikken zult komen. Ik gun de duivel en de vergiftige tijdgeest niet dat hij u in zijn strikken verwart. Daarom dat ik vroeger gezegd heb, dat zeg ik nu weder: waakt en staat op de wacht, want listige verleidingen zult gij nog ontmoeten die gij nu nog niet ziet.

Ik wens dat u beiden een van God gezegend huwelijk mag hebben. Rijkdommen geven dat niet, doch God belooft zelfs aan natuurlijke mensen, dat waar liefde huisvest, Hij dat zegenen zal, doch merkt op! dat de bondelingen God er in genieten en Christi voorbede, doch de natuurlijke mens geniet die stoffelijke zegeningen uit Godes algemene barmhartigheid buiten het genadeverbond, en volgen maar tot aan de dood, maar voor de gelovigen zijn al de stoffelijke zegeningen vruchten van Christi borgstelling. Dat de Heere u geve op te merken deze twee onderscheidingen.

U hebt nu beiden in uwe mannen elk een medelastdrager in uwe nog komende ontmoetingen en also ook uwe mannen in u in hare nog komende bezwaren. Draag dan also in de liefde malkanders lasten en zwakheden. Die weg is ons niet onbekend door Gods ontferming. En gelijk God in het paradijs voor een wederhelft heeft gezorgd also doet Hij nog en dat de satan, wereld en de zonde niet scheiden, want dat is Gods ordonnantie te verbreken.

Neen gezusters, ik zal niet meer in Gouda komen, en als gij ons niet bezoekt, zo zullen wij elkanders aangezichte niet meer zien in dit leven. O mocht de toekomstige tijd dat voor ons en ulieden oplossen door de kracht van Christi opstanding, om in gemeenschap der heiligen, waaronder uwe vader ook behoort, elkander te aanschouwen in de glans van Jezus' heerlijkheid. Voelt u over dat geen roering in uw hart onder dit lezen, smooit het dan niet door 's werelds bezigheden, want dan zult gij de Geest bedroeven, en daarop volgt dan dat Hij in zijn overtuigingen uitgeblust wordt, dat veeltijds bittere gevolgen heeft. Houdt, uwe wandel eerlijk onder de wereld en tussen de kerkvromen die partijziek zijn. Weest schuw van de sieradiën der wereld, want het zijn al vleierende dieven, die u uwe eenvoudige opvoeding zal doen verliezen, dat is een gladde plaatse daar gij zekerlijk zult vallen, zo God uwe benen niet krachtig maakt. Dat laatste wensen wij u en uwe mannen toe, want de jeugd en de jonkheid is ijdelheid. Laat uw schrijven voortduren.

De 11e Juni heb ik te Oud Beierland voorgegaan. Ik heb Gods ontfermingen aldaar gezien en erkend.

Groet uwe mannen en Janna en Kees en vrouwe, en Rozendaal en dochter, en van Vlied en huisgenoten. Ik verzwak, doch onze God sterkt mij nog elke zondag dat ik nog kan spreken. Jozina leeft nog. Wij groeten u uit vele beproevingen.

Jan Vader en huisvrouw.

De tussen haakjes () geschreven teksten zijn niet in de originele brieven opgenomen, maar door mij er tussen geschreven.

G. Valk. Woudenberg 31 October

Geraadpleegde literatuur en bronnen

- D. Bakker: Gods grote barmhartigheid verheerlijkt aan een overtreder van al Zijn geboden (Sint-Philipsland, 1984).
- Bel e.a.: De Vereniging van 1907. De vereniging van de Ledeboeriaanse gemeenten en de Gereformeerde Gemeenten onder het kruis (Houten, 1994).
- A. Bel e.a.: Predikanten en oefenaars. 1-5, Biografisch Woordenboek van de Kleine Kerkgeschiedenis (Houten, 1988).
- Ds. L. Boone: Verzamelde geschriften (Veenendaal, 1977).
- J. van Brakel: Ds. L. G. C. Ledeboer, zijn leven en kerkstrijd (Utrecht, 1960).
- G. de Braal: Gedachtenis, of het einde eens rechtvaardigen ("s-Gravenhage 1864).
- P. van de Breevaart: De breuk beleefd (Sint-Philipsland, 1984).
- P. Davidse: Die trouwe houdt, 1891-1991 100 jaar Gereformeerde Gemeente Meliskerke (Meliskerke 1991).
- C. Dekker: Huibert Jacobus Budding 1810-1870 en zijn gemeenten in Zeeland (Goes/ Middelburg, 1986).
- P. van Dijke: Het veelbewogen leven en de rijk gezegende arbeid van den nu zaligen Heer P. aan Dijke. in leven Gereformeerd leeraar te St. Philipsland. Inleidend woord van D. Wijting (Ede, 1969).
- H. Florijn: Ds. Daniël Bakker, zijn leven, opvolgers, gemeenten, brieven (Zwijndrecht, 1985).
- Gemeente Archief en Zeeuws Archief Middelburg.
- Ds. M. Golverdingen: Ds. G. H. Kersten. Facetten van zijn leven en werk (Houten 1993).
- Handelingen en verslagen van de Algemene Synoden van de Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk (1836-1869) (Utrecht, 1984).
- P. 't Hart: Korte levensgeschiedenis en vijf en twintig brieven van Kaatje van der Wekken (Rijssen, 1980).
- H. A. Hofman: Ledeboerianen en Kruisgezinden. Een kerkhistorische studie over het ontstaan van de Gereformeerde Gemeenten (1834-1927) (Utrecht, 1977).
- D. Janse: Verzameling Brieven aan/van Ds. D. Janse (onuitgegeven originelen berustend bij dhr. J. Janse te Middelburg).
- D. Janse: Ter gedachtenis van Ds. David Janse, predikant bij de Gereformeerde Gemeente te Middelburg, bevattende 8 brieven omtrent zijn levensgeschiedenis (Middelburg, 1902).
- C. de Jongste: Klacht en Jubel, 1. Facetten uit de 'kleine kerkhistorie' rondom Ds. Nicolaas Hendrik Beversluis (Zwijndrecht, 1983).
- Ds. G. H. Kersten e.a. Gedachtenisredenen uitgesproken bij de herdenking van de 25-jarige vereeniging der Gereformeerde Gemeenten in Nederland op 10 oktober 1932 te Rotterdam.
- Ds. G. H. Kersten. Bedroefden om der bijeenkomsten wil (Utrecht, 1985).
- Jac. de Korte Ez., Het ontstaan en de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeente te Meliskerke. Inleiding voor de leesvereniging te Meliskerke, 1936.
- De Gezinsgids (div. jaargangen).
- De Hoeksteen (div. jaargangen).
- C. de Korte: Ter herinnering, bevindingsweg en gevangenschap (Rotterdam z.j.).
- Ds. W. C. Lamain: Een terugblik II. Zwijndrecht 1982).
- H. Natzijl: Verzamelde Geschriften van en over ds. L. G. C. Ledeboer (Utrecht, 1977-1980.)

Notulen aan de Algemene kerkelijke Vergaderingen van de Gereformeerde Kerk onder het Kruis (1844-1869) (Utrecht, 1982).

Notulen Algemene Vergaderingen Ledeboeriaanse Gemeenten (1883-1907) berustend in het archief van de Geref. Gem. Middelburg.

H. M. Stoppelenburg: De Gereformeerde Gemeente van Goes ('s-Gravenhage 1951).

H. M. Stoppelenburg: Uit de dagen van ouds (Aagtekerke, 1976).

J. Vader: Eenige brieven van den Eerwaarden Heer Jan Vader (Veenendaal, 1977).

J. M. Vermeulen: Toen hij 't ambt ontvangen zou. Leven en werk van ds. P. van Dijke (1812-1883) Zwijndrecht, 1984).

J. M. Vermeulen: In de lijn van Ledeboer, 1940-1948. (Krimpen a/d IJssel, 1990)

Dr. J. Wesseling: De Afscheiding van 1834 in Zeeland, deel 1 en 11 (Barneveld 1987 en 1989).

J. Westerbeke: In de voorhoven des Heeren. Uit het leven van Jacob van de Velde. (Middelburg, 1994).

J. Westerbeke: Door water en vuur. Brieven van ds. L. Boone aan Katharina Flipse. (Middelburg, 1992).

10 brochures in de serie: *kinderen Gods op Walcheren in de 19^e en 20^e eeuw.*

1. DOOR GOD GEROEPEN.
Uit het leven van ds. David Janse en facetten uit de historie van de Ledeboeriaanse gemeente te Middelburg.
Nagelaten in zijn brieven en in kerkelijke notulen.
2. BIJ DE MENSEN VERACHT MAAR BIJ GOD UITVERKOREN.
Uit het leven van Jan Vader, oefenaar te Meliskerke.
2A Handgeschreven brieven van Jan Vader Oefenaar bij de Kruisgemeenten
3. IK HEB GELOOFD; DAAROM HEB IK GESPROKEN.
Levensbeschrijving van Zacharias Verhage, Molenaar te Meliskerke;
Door hemzelf beschreven. *VOLGT T. Z. T.*
4. DE BEKERING VAN WILLEM PLEIJTE
te Zoutelande en een eenvoudige oefening.
Met historische gegevens Gereformeerde Gemeente Zoutelande.
De bekering en sterven van Florus de Wolf en anderen.
5. DOOR LIJDEN GEHEILIGD.
Levensschets van oefenaar Pieter Ingelse; twee oefeningen;
drie brieven van zijn vrouw en drie brieven van zijn schoondochter.
6. EEN NIEUW VADERLAND GEKREGEN.
Bijzonderheden uit het leven en de bekering van Adriaan Dingemanse,
diaken in de Ledeboeriaanse gemeente te Middelburg.
7. GENADE EN EER ONTVANGEN.
Geschiedenis van de Ledeboeriaanse gemeente te St. Jan ten Heere.
Met levensschets van ouderling Pieter de Voogd, Jacob Corré, Hubrecht Bimmel
en brieven van Maatje en Christina Bimmel.
8. DOOR GOD GELIEFD.
Verhaal uit het leven van Cornelia de Visser-Moens te Aagtekerke,
door haarzelf beschreven.
En korte mededelingen uit haar vriendenkring.
9. DOOR DE TROUWE VERBONDSGOD GELEID.
Mededelingen uit het leven en brieven van Cornelia de Visser-de Visser
te Middelburg.
10. DOOR DE HEERE AFGEZONDERD.
Korte levensschets van: Catharina Barbera Roose-Bollinger; Sara Louisa
Hollebrands; Evangelist Jac. Ball, ds. A. Janse, ds. L. Hubregtse, ds. Chr. Van de
Woestijne, ds. M. van de Ketterij.
Levensschets en brieven van Mevr. A. A. Vermerris-Geuze.

